

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra etiky, psychologie a charitativní práce

Diplomová práce

**Vztah studentů vyšší odborné školy sociální práce k výkonu profese sociálního
pracovníka po ukončení vzdělání**

Vedoucí práce: Mgr. Markéta Elichová, Ph.D.

Autor práce: Bc. Štefan Čáni

Studijní obor: Etika v sociální práci

Forma studia: kombinovaná

Ročník: II.

2014

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47 b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě (v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Teologickou fakultou) elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

27. 3. 2014

.....
Bc. Štefan Čáni

Poděkování

"Děkuji vedoucí diplomové práce paní Mgr. Markétě Elichové, Ph.D. za odborné vedení mé práce, za poskytnutí odborných materiálů, cenných rad a zvláště motivace, bez kterých by tato práce nevznikla. Za odborné konzultace v oblasti etiky děkuji panu PhDr. Romanu Míčkoví Th.D."

Obsah

Úvod	6
1. Metodika výzkumu	8
1.1. Výzkumný vzorek	9
1.2. Zaměření výzkumného šetření.....	10
2. Vzdělávání v sociální práci.....	12
2.1. Motivace ke studiu na vyšší odborné a vysoké škole.....	12
2.2. Motivace ke zvolení konkrétní školy	12
2.3. Spokojenost se studiem na VOŠ, stabilita profesní volby	13
2.4. Faktory, které ovlivnily studenty VOŠ Domažlice pro volbu této školy	13
2.5. Přístupy ve vzdělávání v sociální práci	16
2.6. Vzdělávání na VOŠ Domažlice	17
2.7. Předpokládané kompetence sociálního pracovníka získané po studiu	18
2.8. Uplatnění absolventa VOŠ Domažlice	19
3. Profese sociální práce	21
3.1. Vymezení sociálního pracovníka	21
3.2. Výzkumné šetření ke zjištění vztahu k výkonu povolání sociálního pracovníka po ukončení vzdělávání u všech studentů	22
3.3. Výzkumné šetření ke zjištění vztahu k výkonu povolání sociálního pracovníka po ukončení vzdělávání u pracovníků v sociálních službách.....	30
4. Pojetí sociální práce	35
4.1. Rizika různorodosti pojetí sociální práce	35
4.2. Typologie pojetí sociální práce.....	37
4.2.1. Administrativní pojetí.....	39
4.2.2. Profesionální pojetí	40
4.2.3. Filantropické pojetí	41
4.2.4. Aktivistické pojetí.....	42
4.3. Srovnání typologie podle Musila a Matouška.....	43
4.4. Spolupráce podle typů pojetí sociální práce	43
4.5. Zastoupení jednotlivých pojetí v praxi	43
4.6. Výzkumné šetření ke zjištění typologie pojetí přístupů sociální práce u studentů VOŠ..	44
5. Vztah ke klientovi v pomáhajících profesích	51
5.1. Význam vztahu ke klientovi.....	51
5.2. Neangažovaný a angažovaný pracovník.....	52

5.3. Rozdílné vnímání klientů při pomáhání	53
5.4. Výzkumné šetření ke zjištění, jaké klienty preferují studenti VOŠ.....	56
6. Odpovědnost za rozhodnutí	66
Diskuse	83
Závěr	98
Seznam použitých zdrojů:	101
Seznam příloh:	104
Abstrakt	119
Abstract.....	120

Úvod

Jako student Vyšší odborné školy v Domažlicích a následně jako student Teologické fakulty v Českých Budějovicích, studující vždy v oboru sociální práce, jsem se často setkával s různými názory mnoha studentů, z jakého důvodu vlastně obor sociální práce studují. Bylo zajímavé zjišťovat, že motivace ke studiu je různá. A ne všichni studenti měli úmysl vykonávat profesi sociálního pracovníka nebo pracovat v sociálních službách. Pokud jsem měl možnost sledovat profesní kariéru některých mých spolužáků, byl jsem překvapen, jak málo těchto úspěšně vystudovaných absolventů oboru sociální práce, ať už na VOŠ, či na TF, v oboru sociální práce nebo v sociálních službách v současné době skutečně pracuje nebo se tomuto oboru jiným způsobem věnuje.

Dalším, pro mě zajímavým sledovaným fenoménem, je různorodost přístupů k výkonu sociální práce, se kterou se setkávám od počátku studia sociální práce na VOŠ Domažlice až do současné doby. V předchozí kariéře jsem jako policista vyšetřující trestnou činnost páchanou na mládeži spolupracoval s mnoha sociálními pracovníky, ale také s pracovníky v sociálních službách pocházejících z různých organizací, kteří v rámci výkonu svého povolání přistupovali k řešení stejné problémové situace zcela jinak. Mimo mnohdy zcela odlišného řešení nepříznivých životních situací klientů mě také překvapoval rozdílný přístup samotných sociálních pracovníků ke spolupráci s jinými organizacemi, ať už stejného nebo odlišného zaměření, avšak zásadně důležitými pro stejného klienta. Zcela evidentní byly i rozdíly samotného přístupu jednotlivých sociálních pracovníků ke svým klientům, a to dokonce ve stejné organizaci, kde jsem předpokládal, že přístup bude ne-li stejný, tak alespoň obdobný. Stejně tak ze strany klientů či osob zúčastněných, ovšem někdy i od samotných sociálních pracovníků, se ozývaly hlasy, které hodnotily buď samotného sociálního pracovníka, nebo jeho vztah ke klientům. Hovorově tak byli popisováni jako pracující s radostí, s nadšením, vnímají srdcem, hodní, chápající, pomáhající, nebo naopak bez zájmu, nechápající, lhostejní, arogantní, vyhořelí, úředníci a mnoha dalšími slovy, která je rozdělovala do různých charakteristik a přístupů. Jako by tyto názory popisovaly vlastnosti a jednání sociálních pracovníků vymykající se jakémusi vysněnému prototypu jednoho sociálního pracovníka, který by charakteristikou své osobnosti a předpokládaným vztahem ke klientovi vyhovoval všem požadavkům klientů bez rozdílu.

Mimo jejich rozdílného přístupu jsem si u sociálních pracovníků také všiml jiné preference klientů. A to dokonce u stejných pracovních pozic sociálních pracovníků, kdy jedna sociální pracovníce na pozici kurátora pro děti a mládež upřednostňovala komunikaci se samotnými dětmi, kdy s nimi navazovala skoro okamžitý profesní vztah, zatímco její kolegyně, která s navazováním vztahu měla problémy, raději pracovala s rodiči dětí a zúčastněnými dospělými osobami. V jiném případě zase spolužačky hovořily o možnosti pracovat v sociálních službách v sousedním Německu jako pečovatelky, kdy mladší spolužačky tuto finančně velmi dobře oceněnou práci odmítaly jako nepřijatelnou, protože by nedokázaly pracovat se starými a bezmocnými klienty, zatímco starší spolužačky tuto nabídku ke své spokojenosti využily. Ale i se spolužáky sociální práce jsme často vedli debaty o tom, s jakými klienty bychom chtěli pracovat, kteří by pro nás byli přijatelní a se kterými bychom nikdy nepracovali. Naše argumenty byly různé, ale mnohé z nás skutečně ovlivnily při rozhodování o změně zaměstnání, abychom pracovali s klienty, kteří nám padnou na míru.

Současně jsem se zabýval myšlenkou, zda se mohou absolventi VOŠ vyhnout obtížným rozhodnutím, etickým dilematům a následné zodpovědnosti za učiněná rozhodnutí tím, že by se pokusili nastoupit a pracovat v organizaci, ve které se ke klientům přistupuje s určitým pojetím sociální práce?

Neboť se mi v závěru mého studia naskytla příležitost provést výzkum mezi studenty VOŠ sociální práce v Domažlicích, rozhodl jsem se této možnosti využít k alespoň částečnému objasnění shora popsaných jevů.

Cílem mé práce je zjistit současný postoj studentů VOŠ k výkonu profese sociálního pracovníka po ukončení studia, jakého pojetí sociální práce jsou zastánci, jaké klienty preferují a zda se mohou zbavit odpovědnosti za rozhodování při výkonu povolání sociálního pracovníka, pokud si zvolí organizaci s určitým pojetím sociální práce.

1. Metodika výzkumu

Pro zpracování výzkumu jsem použil postupy kvantitativní metodologie, kdy jsem jako nejvhodnější zvolil techniku dotazníku. Tuto techniku jsem zvolil s ohledem na předpokládaný vyšší počet respondentů, kdy strukturovaný rozhovor by byl časově náročnější a nákladný. „Dotazník umožňuje poměrně snadno získat informace od velkého počtu jedinců v poměrně krátkém čase a s poměrně malým nákladem.“¹ Tuto techniku jsem upřednostnil i přes riziko, že respondenti nebudou příliš ochotní odpovídat na položené otázky. Nemusel jsem se obávat ani nízké návratnosti dotazníku, která znehodnocuje jeho výsledky, neboť návratnost byla zajištěna fyzickou přítomností u respondentů, kteří dotazník vyplňovali.²

Dotazník byl koncipován jako standardizovaný s větším počtem uzavřených otázek, ale v dotazníku byly také z části otázky polouzavřené a otevřené. Byly vytvořeny dva rozdílné dotazníky, první pro studenty prezenční formy studia, druhý pro studenty dálkové formy studia. U druhého dotazníku byly u některých otázek vytvořeny dvě alternativy, a to s ohledem na skutečnost, že jsem pro potřeby tohoto výzkumu potřeboval rozdělit studenty na ty, kteří již v oboru sociální práce a oblasti sociálních služeb pracují a na ty, kteří v tomto oboru nepracují. Po vytvoření dotazníku jsem na VOŠ provedl předběžný výzkum, abych zjistil, zda je respondentům v dotazníku všechno srozumitelné a zda je dotazník vyplňován způsobem, abych dostával potřebná data. Po následné korektuře byl dotazník shledán jako srozumitelný.

Neboť jsem výzkum prováděl na VOŠ v Domažlicích mezi studenty obou forem vzdělávání, bylo důležitou součástí plánu vhodné načasování, aby dotazník vyplnilo co nejvíce studentů. Studenti vyplnění dotazníku věnovali skutečnou pozornost, nikoli jen rychlé doplňování. Vyplňování dotazníku bylo zcela anonymní, což je důležitý předpoklad k pravdivým odpovědím. Proto byly dotazníky předloženy studentům v době počátku zkouškového období přímo ve škole, kdy byla jejich docházka nejvyšší a byla možnost je požádat o vyplnění, bez jejich zatížení volného času. Před výzkumem byl dán souhlas ředitelky školy s prováděním tohoto výzkumu ve škole a s využitím prostorů školy k hromadnému vyplňování. Dotazníky byly respondenty vyplňovány přímo ve škole, kdy studenti měli vyhrazený volný čas a prostor v rámci vyučování

---

¹ DISMAN, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost*, s. 141.

² Srov. DISMAN, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost*, s. 142.

nebo mezi zkouškami. Dotazník tedy mohli vyplňovat bez pocitu časové tísně. Neboť dotazník vyplnila velká skupina respondentů, nebylo již vhodné jiným způsobem požadovat vyplnění dotazníků od zbylých jedinců, protože by jejich individuální rozesílání mohlo postrádat aspekt anonymity respondenta a tím by mohlo dojít ke zkreslení údajů v dotazníku. Sběr dat pomocí dotazníku probíhal průběžně v měsících říjen a listopad 2013.

1.1. Výzkumný vzorek

Výzkum jsem prováděl na Vyšší odborné škole, Obchodní akademii a Střední zdravotnické škole v Domažlicích. Výzkumným vzorkem na této škole byli pouze studenti Vyšší odborné školy, kteří studují obor sociální práce. Jedná se o 1., 2. a 3. ročník prezenčního studia a o 1., 2., 3 a 4. ročník studia dálkového. Z celkového počtu 214 studentů byl dotazník vyplněn 193 studenty. Na prezenční formě studia je 68 studentů, na dálkové formě je 146 studentů. Na dotazník odpovědělo 63 studentů prezenčního studia, 26 studentů z 1. ročníku, 20 studentů z 2. ročníku a 17 studentů z 3. ročníku. Z dálkové formy studia na dotazník odpovědělo 130 studentů, 35 studentů z 1. ročníku, 38 studentů z 2. ročníku, 25 studentů z 3. ročníku a 32 studentů ze 4. ročníku. Dotazníky tedy vyplnilo 90 % studentů VOŠ Domažlice. Studenti, kteří dotazník nevyplnili, byli v době sběru dat buď nemocní anebo do školy pravidelně nedocházeli. Viz. tabulka č. 1.

Tabulka č. 1: Počet respondentů

	POČET STUDENTŮ	POČET RESPONDENTŮ
PREZENČNÍ STUDIUM		
1. ročník PS	26	26
2. ročník PS	21	20
3. ročník PS	21	17
Celkem	68	63
DÁLKOVÉ STUDIUM		
1. ročník DS	36	35
2. ročník DS	38	38
3. ročník DS	27	25
4. ročník DS	45	32
Celkem	146	130
CELKOVÝ POČET		
	214	193

Zdroj: vlastní výzkum

Respondenti z řad studentů prezenčního studia budou nadále označováni zkratkou **RPS** (respondent prezenčního studia). Respondenti z řad dálkového studia, kteří pracují na pozici sociálního pracovníka nebo v sociálních službách, budou nadále označováni jako **RDP** (respondent - dálkové - pracující). Respondenti z řad studentů dálkového studia, kteří nejsou zaměstnáni jako sociální pracovníci nebo pracovníci v sociálních službách, budou nadále označováni zkratkou **RDN** (respondent - dálkové - nepracující).

1.2. Zaměření výzkumného šetření

Ve výzkumném šetření jsem se zaměřil na tři dílčí cíle. Prvním dílčím cílem je zjistit, zda základní motivací studentů ke studiu na VOŠ Domažlice, a to ve vztahu k výkonu povolání sociálního pracovníka, byla skutečnost, že po zdárném ukončení studia chtějí vykonávat profesi sociálního pracovníka a zda tato motivace přetrvává i do současné doby, resp. do doby, kdy byl prováděn výzkum. K tomuto dílčímu cíli jsem si stanovil hypotézu č. 1.

Studenti prezenční i dálkové formy studia chtějí po řádném ukončení vzdělávání vykonávat povolání sociálního pracovníka.

Druhým dílčím cílem výzkumu je zjistit, zda studenti dálkové formy studia, kteří nepracují přímo na pozici sociálního pracovníka, ale pracují v oboru sociální práce, v oblasti sociálních služeb nebo v organizaci, ve které je pozice sociálního pracovníka zřízena, nastoupili na studium z důvodu, aby pozici sociálního pracovníka získali a mohli tak vykonávat profesi sociálního pracovníka. Za účelem ověření tohoto dílčího cíle byla stanovena hypotéza č. 2.

Studenti pracující v oblasti sociální práce či v organizaci, ve které jsou zřízeny pozice sociálních pracovníků, chtějí po ukončení studia na VOŠ Domažlice získat ve své organizaci pracovní pozici sociálního pracovníka.

Třetím dílčím cílem je zjištění, které pojetí sociální práce podle Musila,³ bude v největším počtu zastoupeno mezi studenty VOŠ Domažlice, kteří již v oboru sociální práce pracují. Dále zjištění, k jakému pojetí sociální práce směřují v současné době studenti prezenčního studia, ale také studenti dálkového studia, kteří v oboru sociální

---

³ Srov. MUSIL, L. „Různorodost pojetí, nejasná nabídka a kontrola výkonu,“ s. 66-69.

práce a sociálních služeb doposud nepracují. Domnívám se, že u studentů, kteří již v oboru sociální práce pracují, bude převažovat typ profesionála a filantropa, neboť je zde, samozřejmě s ohledem na dobu výkonu práce v oboru, předpoklad odborného vzdělávání, zvyšování kompetencí a dovedností nabytím pracovních zkušeností, pochopení systému v pomáhajících profesích, získání životních zkušeností, což by u nich mohlo vést k větší profesionalitě a tedy zařazení do typu profesionála. Protože jsem si před stanovením hypotézy dělal předběžné šetření mezi studenty dálkového studia, kdy jsem zjišťoval, zda tito studenti nevykonávají převážně administrativní pojetí v rámci zaměstnání na úradech, zjistil jsem, že většina preferuje filantropický přístup. Domnívám se, že to, co představuje filantropické pojetí, vychází více z našich křesťanských tradic a hodnot člověka,⁴ také je zřejmé, že sociální práci studuje více žen, kdy ženy jsou v naší společnosti vychovávány k větší empatii a pomoci, než muži.

U studentů prezenční formy studia a u studentů dálkové formy studia, kteří nepracují v oboru, budu zjišťovat jejich tendence k předurčení, k jakému typu pojetí sociální práce budou směřovat v případě, že budou pracovat v oboru sociální práce. U těchto dvou skupin respondentů budou podle mého názoru opět převládat filantropové a profesionálové. Oproti studentům dálkové formy by se u studentů prezenčního studia mohlo objevit aktivistické pojetí sociální práce, s ohledem na jejich věk, životní zkušenosti, krátkou praxi v oboru a možnou snahu o uplatnění jejich idejí. Za účelem ověření tohoto dílčího cíle byla stanovena hypotéza č. 3.

U studentů prezenční formy studia, studentů dálkové formy studia, kteří pracují v oboru sociální práce a sociálních služeb, a studentů dálkové formy studia, kteří nepracují v oboru, bude převládat podle typologie pojetí sociální práce profesionální a filantropický přístup.

V rámci výzkumného šetření jsem si dále stanovil dva další cíle, a to zjištění, z jakého důvodu si studenti zvolili právě VOŠ v Domažlicích. Dále zjištění, s jakou cílovou skupinou klientů, by chtěli, pokud by k tomu měli možnost, při výkonu profese sociálního pracovníka pracovat, či jakou službu by chtěli vykonávat.

---

⁴ Srov. ELICHOVÁ, M. „Pěstování orchidejí a praxe charitativních organizací: Teologická reflexe charity a praxe v pomáhající organizaci,“ s. 31.

2. Vzdělávání v sociální práci

2.1. Motivace ke studiu na vyšší odborné a vysoké škole

Na základě provedeného výzkumu portálu Jobs.cz a Práce.cz v roce 2012, zveřejněným v časopise Psychologie, byla zjištěna skutečnost, že studenti v dnešní době provádí výběr oboru vyšších odborných a vysokých škol téměř idealisticky, kdy jsou ponejvíce ovlivněny opravdovým zájmem o obor a představou, že ve vybraném oboru budou po jeho ukončení pracovat. Při volbě oboru studia se studenti jen velmi malou měrou zaobírali skutečností, jaké mají šance na uplatnění v oboru po ukončení studia, a jen malá část studentů se následně zjištěnou reálnou situací, odvíjející se od nabídky a poptávky na trhu práce, nechalo ovlivnit. Studenti se přitom nenechají ovlivňovat ani předpokládanou odměnou za práci v daném oboru a stále si volí spíše humanitní a ekonomické směry, kde lze předpokládat nižší finanční ohodnocení. Ovlivnění rodiči je při volbě studia oboru zanedbatelné, stejně tak jako školní poradenství. Jako faktory ovlivňující konkrétní školu, se potom ukázalo neplacení školného nebo upřednostnění toho nižšího, neboť se dvě třetiny studentů domnívají, že školné by se mělo platit jen na soukromých vyšších odborných a vysokých školách. V případě plné platby školného by 8 % studentů studium zcela ukončilo. Přijatelná výše školného byla u 62 % dotázaných do 10.000,-Kč za celý rok. Dalším neméně důležitým faktorem je kvalita vzdělání, ale také možnost propojení s praxí v oboru a získání kontaktů s potenciálními budoucími zaměstnavateli. Uvedené skutečnosti potom posilují současný stav na trhu práce, kdy vyšší a vysoké školy sice produkují kvalifikované odborníky ve svém oboru, avšak neodpovídají poptávce současných zaměstnavatelů. Nedochází tak k jejich uplatnění.⁵

2.2. Motivace ke zvolení konkrétní školy

Výzkumem bylo mimo jiné rovněž zjišťováno, co nejvíce ovlivňuje uchazeče o studium ke zvolení konkrétní školy. Z výzkumu vyplynulo, že pokud si uchazeči volí obor studia, je při rozhodování v první řadě nejvíce důležité posouzení, jaká je v daném oboru kvalita výuky a kvalita vyučujících. Druhým faktorem při rozhodování bylo zjištění, zda se na uvedené škole platí školné. Třetím důležitým faktorem byla prestiž

---

⁵ DOMBROVSKÝ, T. „Co očekávají zájemci o vysokoškolské studium,“ *Psychologie dnes* 11 (2013): 5.

školy. Za nejméně důležité při volbě školy je potom nízká obtížnost přijímacích zkoušek a studia. Méně důležitou roli hraje také lokalita školy.⁶

2.3. Spokojenost se studiem na VOŠ, stabilita profesní volby

Národním ústavem odborného vzdělávání bylo v roce 2005 prováděno šetření mezi budoucími absolventy VOŠ. Šetření bylo prováděno v rámci projektu, ze kterého jsou výstupy pro integrovaný informační systém o uplatnění absolventů škol na trh práce (ISA). Bylo vybráno více oborů a škol pokrývajících převládající část ČR.⁷

Důvod, proč si studenti volí VOŠ a nikoliv VŠ je podle průzkumu ten, že je velká poptávka po studiu v oboru sociální práce, kdy nezáleží na skutečnosti, zda bylo vzdělání dosaženo na VOŠ nebo na VŠ. Druhým podstatným důvodem bylo nepřijetí na VŠ stejného oboru.⁸

Při zjišťování stability profesní volby u budoucích absolventů bylo zjištěno, že chce přímo v oboru pracovat 78 % studentů VOŠ sociální práce. 10 % studentů chce najít uplatnění v příbuzných oborech. Zcela v jiném oboru se chce uplatnit 5 %. Pouze 7 % studentů uvedlo, že je jim lhostejné, v jakém oboru budou pracovat.⁹ (Přechod absolventů vyšších odborných škol do praxe a jejich uplatnění - I. etapa str. 70)

2.4. Faktory, které ovlivnily studenty VOŠ Domažlice pro volbu této školy

V rámci výzkumu jsem se dotazoval respondentů ze všech forem studia na zjištění, z jakého důvodu si zvolili právě Vyšší odbornou školu sociální práce v Domažlicích. Tato otázka byla zaměřená na jejich motiv či faktor, proč dali přednost právě této škole se zaměřením na sociální práci, před jinou školou, která poskytuje vzdělání ve stejném oboru nebo vzdělání v tomto oboru na vysoké škole. Vycházel jsem z několika faktů, které byly uváděny studenty při šetření před tvořením dotazníku. Studenti uváděli, že šli na tuto konkrétní školu z některých z následujících důvodů. Škola byla v místě jejich bydliště nebo v blízkosti bydliště. Nejbližší školy stejného oboru jsou nejbližší v Plzni, která je 55 km vzdálená. Zde je toto vzdělání poskytnuto na Pedagogické fakultě Západočeské univerzity, také na Vyšší odborné škole, kde je však studium zpoplatněno.

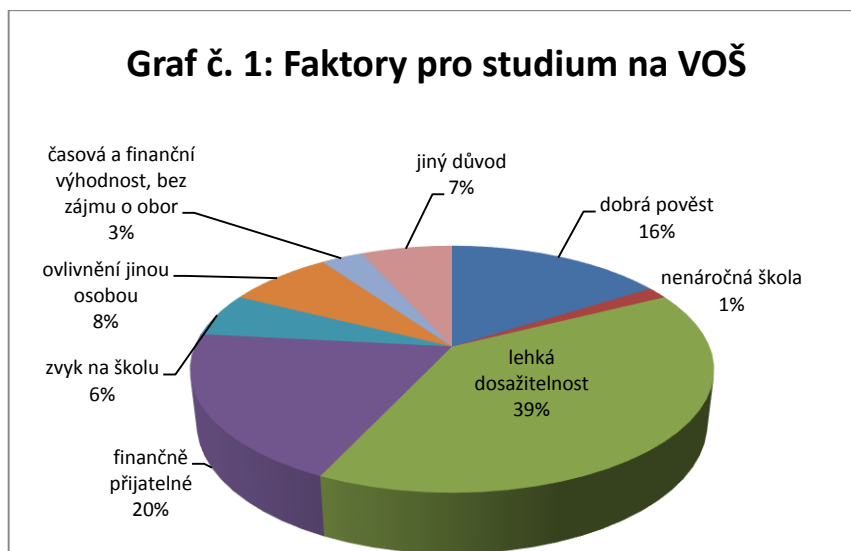
⁶ DOMBROVSKÝ, T. „Co očekávají zájemci o vysokoškolské studium,“ *Psychologie dnes* 11 (2013): 5.

⁷ Srov. TRHLÍKOVÁ, J – ÚLOVCOVÁ, H – VOJTĚCH, J.. „*Přechod absolventů vyšších odborných škol do praxe.*“ s. 3.

⁸ Srov. Tamtéž, s. 25.

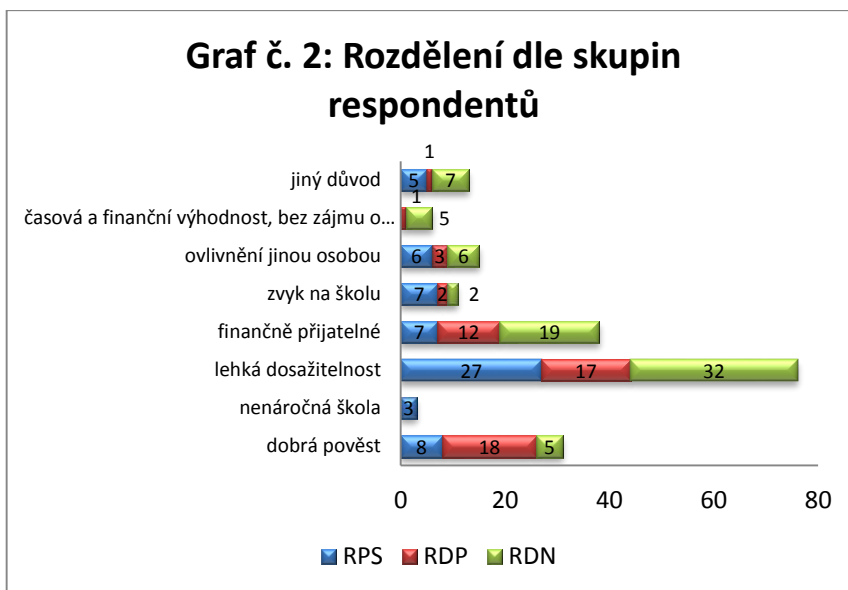
⁹ Srov. Tamtéž, s. 70.

Dále je ve vzdělání v oboru sociální práce poskytováno na vyšší odborné škole v Prachaticích, které jsou vzdálené 120 km, a na Jihočeské univerzitě v Českých Budějovicích, které jsou vzdálené 140 km. Dále uváděli, že škola má dobrou pověst, tedy kvalitní či plně dostačující výuku a učitele. Dále studentům vyhovovalo nízké školné, které činí 1.500,-Kč za jedno období. Často se objevovala skutečnost, že vzdělání Vyšší odborné školy je poskytováno ve stejných budovách, ve kterých poskytují vzdělání také střední školy Obchodní akademie Domažlice a Střední zdravotní škola Domažlice. Proto byli někteří studenti ovlivněni faktem, že mohou nadále chodit do známého prostředí, a získat vyšší odborné vzdělání v oboru sociální práce, aniž by museli dojíždět do jiného lokality nebo si zvykat na jiné prostředí. Při studiu se zejména studenti dálkového studia nechávali ovlivňovat svými přáteli, kolegy ze zaměstnání či jinými lidmi, kteří zvažovali studium v oboru a nechtěli na studium dojíždět sami. Tedy se dávaly dohromady skupinky, zejména za účelem společného dojíždění. Pokud se nechali ovlivnit studenti denního studia, byli většinou ovlivněni ze strany svých rodičů, kteří je přesvědčovali o potřebě vzdělání. Také se vyskytovali studenti, kteří na školu nastoupili pouze z důvodu získání vyššího odborného vzdělání, aby tak mohli vykonávat svojí profesi, která byla často ve zcela jiném oboru. Z legislativy platné v jejich oboru či zaměstnání vyplývá, že pro výkon jejich povolání na určitých pozicích musí splňovat nejméně vyšší odborné vzdělání, to však není podmíněno oborem, který vystudují. Do dotazníku jsem navíc zařadil možnosti, že je škola nenáročná a možnost uvést jiný důvod, který nebyl uveden. Respondenti měli vybrat jeden z výše uvedených faktorů, který je nejvíce ovlivnil při rozhodování pro nástup na tuto školu, i když je zřejmé, že faktorů může být více.

Zdroj: vlastní výzkum

Z uvedeného grafu č. 1 je patrné, že studenti VOŠ za faktor, který nejvíce ovlivnil výběr školy, považují lehkou dosažitelnost, tedy, že škola je v místě jejich bydliště nebo je pro ně lehce časově dosažitelná. Tuto možnost zvolilo 39 % respondentů. Dalším nejdůležitějším faktorem byla skutečnost, že celkové náklady spojené se studiem jsou pro studenty finančně přijatelné. Tento faktor jako hlavní označilo 20 % respondentů. Za třetí důležitý faktor, který zásadně ovlivnil 16 % studentů, je dobrá pověst školy, tedy pověst kvalitní výuky a vyučujících. Ovlivnění jinou osobou uvedlo 8 % respondentů, zvyk na školní budovy, do kterých před tím docházeli, uvedlo 6 % respondentů, časovou a finanční výhodnost bez zájmu o obor bylo uvedeno 3 % respondentů a pouze 1 % respondentů uvedlo, že škola je nenáročná. 7 % respondentů uvedlo jiný důvod, kdy 5 respondentů uvedlo, že si školu vybrali podle zajímavého složení předmětů, 3 respondenti uvedli, že při jejich nástupu nebyl otevřen stejný obor na VOŠ v Plzni a 2 respondenti uvedli, že na školu šli na doporučení jejich zaměstnavatele. Pouze jeden respondent odpověděl, že šel na VOŠ, protože se nedostal na vysokou školu.

Zdroj: vlastní výzkum

Podíváme-li se na graf č. 2, jaké faktory preferovaly jednotlivé skupiny respondentů, zjistíme následující skutečnosti. U respondentů denního studia převládá jednoznačně faktor dosažitelnosti, kdy jej za hlavní považovalo 27 respondentů, což je 43 %. Počty respondentů, kteří preferovali jiné faktory, nepřesáhly hranici 12 %. Nikdo ze studentů nevedl, že by preferoval finanční a časovou výhodnost, bez zájmu o obor. U respondentů dálkového studia, kteří pracují v oboru, byl 33 % označen jako hlavní faktor dobrá pověst školy. 31 % respondentů za hlavní faktor označilo lehkou dosažitelnost. Dále 22 % respondentů označilo za hlavní faktor finančně přijatelné náklady za studium. U respondentů dálkového studia, kteří v oboru sociální práce nepracují, znovu jako hlavní převládá faktor dosažitelnosti, kdy jej za hlavní považovalo 42 % respondentů. 25 % respondentů považuje za rozhodný faktor finanční přijatelnost nákladů.

2.5. Přístupy ve vzdělávání v sociální práci

Vzdělávání sociálních pracovníků je důležité z hlediska jejich výkonu, profesionalizace a identity oboru. Způsob, jakým jsou sociální pracovníci vzděláváni, vyplývá ze vzájemné shody mezi vzdělavateli, poptávkou společnosti a samotnou komunitou sociálních pracovníků. V současné době se vychází z Minimálního standardu vzdělávání v sociální práci, který byl prosazen Asociací vzdělavatelů v SP, jako nástroj zajišťující

kvalitu vzdělávání.¹⁰ Důležité je to, že školy si mohou uchovat svou vlastní specifičnost, minimální standart však zajišťuje minimum vědomostí z oboru, které bude znát každý vystudovaný sociální pracovník. Specifičností škol se rozumí, že školy mohou využívat pojetí vzdělávání dle vlastní volby. Těmito jsou tři základní přístupy. Přístupy zaměřené na důkazy, kompetenční přístupy a reflexivní přístupy.

Na našich školách sociální práce je upřednostňován kompetenční model vzdělávání. Tento model však může v různých podobách obsahovat prvky charakteristické spíše pro praxi založenou na důkazech či pro reflexní přístup. Kompetenční modely jsou založeny na základě behaviorálních teorií. Vychází se zde z odpovědí na otázky, jak řešit praktické problémy. Za tímto účelem byla vytvořena jasná, strukturovaná a specifická vodítka, která jsou sociálními pracovníky využívána k plnění stanovených cílů. Studenti si osvojují specifické postupy pro řešení daných situací. Upřednostňuje se praxe, která je jako důležitější část doplňována teorií. Ta je důležitá zejména s ohledem na kontrolu, zda se sociální pracovník rozhoduje správně či nesprávně. Samotnou praxí pak studenti postupy více propracovávají a zdokonalují.¹¹

2.6. Vzdělávání na VOŠ Domažlice

Vyšší odborná škola Sociální práce v Domažlicích sídlí na adrese Erbenova 184, 344 01, Domažlice. Název školy je Vyšší odborná škola, Obchodní akademie a Střední zdravotnická škola. Název vzdělávacího programu je Sociální práce, kdy název oboru vzdělání je 75-32-N/.. Sociální práce a sociální pedagogika. Jsou zde dvě formy vzdělávání. Denní, která trvá 3 ročníky, tedy 6 období, a dálková forma, která trvá 3,5 ročníku, tedy 7 období. Vzdělávání je ukončeno absolutoriem, kdy dosaženým stupněm je vyšší odborné vzdělání. Dokladem je vysvědčení o absolutoriu a diplom absolventa VOŠ. Absolvent školy může užívat označení Diplomovaný specialista DiS. Po ukončení vzdělávání odpovídá kvalifikace absolventa veškerým požadavkům, které jsou stanoveny zákonem č.108/2006 Sb. o sociálních službách ve znění pozdějších předpisů. Absolvent školy způsobilý pro výkon profese sociálního pracovníka.¹²

---

¹⁰ Srov. NAVRÁTILOVÁ, J. „Vzdělávání v sociální práci,“ s. 510.

¹¹ Srov. Tamtéž, s. 511.

¹² Srov. Vzdělávací program sociální práce Vyšší odborné školy, s. 2.

2.7. Předpokládané kompetence sociálního pracovníka získané po studiu

VOŠ zaručuje, že absolvent bude mít takové kompetence, které jsou základním předpokladem k vykonávání profese sociálního pracovníka na žádoucí úrovni. Budou dostačující k tomu, aby absolvent školy dokázal v rámci své činnosti řešit nepříznivé životní situace a sociální problémy klientů, pomáhal při jejich zapojení do života ve společnosti a hájil zájmy znevýhodněných skupin obyvatel. Je seznámen s etickým kodexem sociálních pracovníků, je si vědom toho, že je pro něj profesně určující a měl by jej dodržovat na základě vlastní vůle. Absolventi jsou schopni pomáhat klientům a vést je k přebírání zodpovědnosti za svůj život a za řešení svých problémů, čímž předcházejí jejich závislosti na sociálních službách. Studenti jsou srozuměni s tím, že je potřeba se dále celoživotně vzdělávat, zejména v oblasti, ve které pracují.¹³

Důležitou součástí vzdělávání je odborná praxe, při které se student utváří pro některé z potencionálních zaměstnání, učí se komunikaci s klienty, ale také s ostatními pracovníky ve vybraných oblastech, učí se zvládat psychické vypětí v pomáhajících profesích. Absolvent je vybaven znalostí jednoho cizího jazyka. V tomto jazyce je schopen v oboru sociální práce komunikovat. Tato jazyková vybavenost je silnou podporou pro možnost získání pracovního místa v oblasti sociálních služeb ve státech Evropské unie. Student získává Europas sociálního pracovníka.¹⁴

V oblasti vědomostí získá student znalost platné legislativy, včetně potřebného právního vědomí, orientuje se v oblasti sociální práce ve světě, v České republice, je v potřebném rozsahu seznámen se službami sociálních služeb v daném regionu. Má základní informace o východiscích sociální práce, o psychologických směrech a diagnostických metodách v psychologii. Je obeznámen o náročných životních situacích klienta a s postupy k jejich řešení. Jsou mu známy postupy pro začleňování sociálně vyloučených skupin do společnosti, pro reedukaci a resocializaci klientů, včetně postupů preventivních, diagnostických a výchovných, má povědomí o multikulturním soužití ve světě a v ČR, chápe otázku migrace a vyplývajících souvislostí. Je způsobilý k vedení profesionálního rozhovoru, který dokáže přizpůsobit osobě klienta a dané situaci, v oblasti sociální práce a služeb je schopen poskytovat základní poradenství, je znalý práv klientů a zná postupy k jejich uplatnění, postupy krizové intervence, dokáže

---

¹³ Srov. *Vzdělávací program sociální práce Vyšší odborné školy*, s. 6.

¹⁴ Srov. *Tamtéž*, s. 7.

dojednat zakázku. Klientovi poskytuje prostor pro vyjádření vlastních názorů, projevuje emoční podporu, objevuje jeho silné a slabé stránky. Absolvent školy je schopen si samostatně plánovat svou práci, vést efektivní komunikaci a navazovat potřebnou spolupráci, pracovat v týmu a uvědomit si své postavení v něm. Umí využívat základní technické a kancelářské prostředky ke zvládnutí potřebné administrativy, k vyhledávání a zpracování informačních zdrojů. Svou odbornost dokáže prezentovat osobním portfoliem. U některých dovedností nelze zaručit, že je absolvent bude uplatňovat z důvodu osobnostních vlivů, které nelze v průběhu studia ovlivnit. Jedná se o dovednost připustit si sebekritiku, umět přijímat kritiku a dokázat z toho vyvodit žádoucí změny, dodržovat společenské normy chování, být loajální k organizaci, respektovat spolupracovníky a dodržovat etický kodex, pokud možno z vlastního přesvědčení.¹⁵

2.8. Uplatnění absolventa VOŠ Domažlice

Uplatnění absolventa se očekává zejména na pozici sociálního pracovníka. A to jak ve státním, tak v nestátním sektoru poskytování sociálních služeb. Předpokládá se, že absolvent může nalézt uplatnění i v jiných oblastech, kde se předpokládá vysoká úroveň schopnosti komunikace s lidmi.

Oblasti, ve kterých se může absolvent uplatnit, lze rozdělit do čtyř oblastí. Oblast poradenskou, kde se poskytuje základní a odborné poradenství, zejména v okruhu systému sociálního zabezpečení a systému zaměstnanosti, a z toho vyplývajících práv a povinností. Oblast přímé péče s různými cílovými skupinami v terénních, ambulantních a pobytových formách služby sociální péče. Oblast komunitního plánování a projektování sociálních služeb. A oblast humanitárních aktivit, kde je cílem zajistit udržitelné zdroje. Absolvent může dále pokračovat ve vzdělání v oboru na vysoké škole. Student není připravován k přímému působení v pedagogické, ošetrovatelské a pečovatelské službě. Rovněž není připravován k samostatnému vědeckému výzkumu. Je zde předpoklad, že absolvent školy může vykonávat profesi sociálního pracovníka na těchto typových pozicích. Odborný sociální pracovník, odborný sociální pracovník v sociálních službách, v pečovatelské službě, v péči o postižené, sociální pracovník na městském nebo obecním úřadě, v zařízení sociální péče, ve vězeňství, ve zdravotnické organizaci, v pedagogické psychologické poradně,

---

¹⁵ Srov. *Vzdělávací program sociální práce Vyšší odborné školy*, s. 8.

samostatný sociální pracovník. V oblasti sociálních služeb je předurčené možné zařazení na těchto pozicích. Koordinátor pečovatelské služby, rehabilitační pracovník specialista pro léčbu prací, odborný asistent, poradce nebo odborný či samostatný kontaktní pracovník v sociálních službách, odborný resocializační pracovník a samostatný resocializační pracovník.¹⁶

---

¹⁶ Srov. Vzdělávací program sociální práce Vyšší odborné školy, s. 8-9.

3. Profese sociální práce

3.1. Vymezení sociálního pracovníka

V odborné literatuře je mnoho definic, které určují, kdo je to sociální pracovník a co představuje sociální práce. Pro potřeby mé práce, kdy budu hovořit o profesi sociálního pracovníka, je nutné se seznámit s platnou legislativou v ČR, kdy je nutné vycházet ze zákona č. 108/2006 Sb. o sociálních službách.¹⁷ Tento zcela jednoznačně právně upravuje, kdo je sociální pracovník. V zákoně není vyjádřena definice sociálního pracovníka, ale zcela striktně jsou popsány činnosti, které sociální pracovník vykonává, předpoklady k výkonu sociálního pracovníka, které musí být pro činnost sociálního pracovníka splněny, a povinnost dalšího vzdělávání sociálního pracovníka.

Přestože se sociální práce považuje za jeden ze základních pilířů sociálního systému v naší společnosti, nebyl do účinnosti zákona statut sociálního pracovníka právně ošetřen způsobem, který by náležitě odrážel předpokládané postavení ve společnosti. V uvedeném zákoně jsou postavení a náplň činnosti uvedeny v části osmé, v §§ 109, 110 a 111.¹⁸

Podle § 109 vykonává sociální pracovník následující činnosti:

- sociální šetření
- sociální poradenství
- poradenství sociálně právní
- odborné činnosti v zařízeních poskytující sociální prevenci
- depistážní činnost
- poskytování krizové pomoci
- sociální rehabilitace
- zabezpečuje sociální agendy, do které patří také šetření a řešení sociálně právních problémů organizací, které poskytují služby sociální péče
- analytickou, metodickou a koncepční činnost v sociální oblasti¹⁹

V § 110 jsou uvedeny předpoklady, které jsou nutné pro výkon sociálního pracovníka. Za tyto předpoklady zákon považuje způsobilost k právním úkonům, zdravotní způsobilost, odbornou způsobilost podle Zákona o sociálních službách a bezúhonnost.

---

¹⁷ Srov. Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách.

¹⁸ Srov. Tamtéž, §§ 109, 110, 111.

¹⁹ Srov. Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, § 109.

V rámci uvedeného zákona je bezúhonný ten, jenž nebyl pravomocně odsouzen za úmyslný trestný čin. Nesmí být pravomocně odsouzen ani za nedbalostní trestný čin, který by souvisel s výkonem činnosti v sociálních službách. Pro potřeby tohoto zákona se za bezúhonného nepovažuje ani ten, jehož odsouzení bylo pro tyto trestné činy zhlazeno. Odbornou způsobilost upravuje § 110 odst. 4 tohoto zákona. Odborné způsobilosti lze dosáhnout vyšším odborným vzděláním v oborech zaměřených na sociální práci, sociální pedagogiku, sociálně právní činnost, charitní a sociální činnost, sociální práci a sociální pedagogiku, sociální a humanitární práci. Dále vysokoškolským vzděláním v bakalářském nebo magisterském studijním programu v oborech sociální práce, sociální politiky, sociální pedagogiky, sociální péče nebo sociální pedagogiky. Odbornou způsobilost lze také získat absolvováním kurzů ve výše uvedených oborech, které jsou v rozsahu nejméně 200 hodin, podmíněné praxí ve výkonu povolání sociálního pracovníka po dobu nejméně pěti let. Další podmínkou je dokončené vysokoškolské vzdělání, které však nemusí být v žádném z výše uvedených oborů. Podle odst. 5 potom ve zdravotnických zařízeních ústavní péče postačí k odborné způsobilosti pro výkon sociálního pracovníka způsobilost již získaná pro výkon zdravotnického povolání. Zdravotní způsobilost je získána od obvodního či závodního lékaře. Sociální pracovník má potom z uvedeného zákona povinnost dalšího vzdělávání, za účelem obnovení a doplnění potřebné kvalifikace ve své oblasti výkonu povolání sociálního pracovníka. Za potřebné vzdělání se považuje speciální vzdělávání na VŠ a VOŠ, účast v akreditovaných kurzech, odborné stáže v zařízeních sociálních služeb a účast na školicích akcích.²⁰

3.2. Výzkumné šetření ke zjištění vztahu k výkonu povolání sociálního pracovníka po ukončení vzdělávání u všech studentů

Hypotéza č. 1: Studenti prezenční i dálkové formy studia chtějí po řádném ukončení vzdělávání vykonávat povolání sociálního pracovníka.

Pro ověření této hypotézy je zásadní otázka č. 4. V této otázce se respondenti mohli vyjádřit k jejich současnému postoji k výkonu profese sociálního pracovníka. Respondentům byly nabídnuty možnosti uvést, že chtějí po studiu vykonávat práci na pozici sociálního pracovníka, práci na jakékoliv pozici v sociálních službách, která

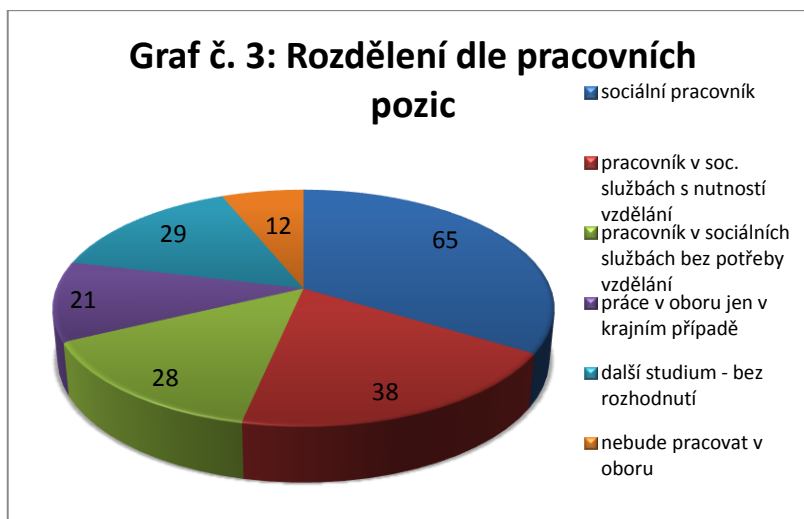
²⁰ Srov. Zákon č. 108/2006 Sb., *o sociálních službách*, § 110.

vyžaduje vzdělání, nebo práci na jakékoliv pozici v sociálních službách, která vzdělání nevyžaduje. Další možností pro respondenty bylo pokračovat ve studiu sociální práce, kdy se mohou o profesi sociální práce rozhodnout později. Pokud by však chtěli vykonávat činnost v oboru a současně dále pokračovat ve studiu, měli zvolit odpověď, že chtějí pracovat v oboru. Pro případ, že by respondenti nechtěli v oboru pracovat, měli možnost uvést, že nechtějí pracovat v oblasti sociálních služeb, či o práci v sociálních službách budou usilovat jen v krajním případě a současně se budou snažit nalézt práci v jiné oblasti. Případně mohli uvést jiný důvod, kde se mohli následně písemně vyjádřit.

Kolik respondentů chce pracovat na pozici sociálního pracovníka?

Nejprve bylo nutné rozdělit všechny studenty podle jejich rozhodnutí ve vztahu k výkonu povolání profese sociálního pracovníka. Jak je uvedeno v grafu č. 3, ze 193 respondentů odpovědělo 34 % respondentů (65), že po ukončení studia chce vykonávat profesi sociálního pracovníka. 20 % respondentů (38) chce po ukončení studia pracovat v oblasti sociálních služeb, ovšem na pozici, na které se požaduje nejméně vzdělání z VOŠ, 15 % respondentů (28) chce po ukončení studia pracovat v sociálních službách na jakékoliv pozici. 15 % respondentů (29) není doposud rozhodnuto, zda budou v oboru pracovat a odpověděli, že budou pokračovat v dalším studiu. Zda se bude jednat o pokračování studia ve stejném nebo jiném oboru nebylo specifikováno. Běžnou praxí však je, že někteří absolventi VOŠ si dodělávají vysokoškolské tříleté vzdělání ve stejném oboru.

Pracovat v oboru chce jen v krajním případě 21 respondentů, tedy 11 %. I ti se však budou snažit v oboru nepracovat. Pouze 12 respondentů, tedy 6 %, uvedlo, že nechtějí v oboru sociální práce a sociálních služeb pracovat.

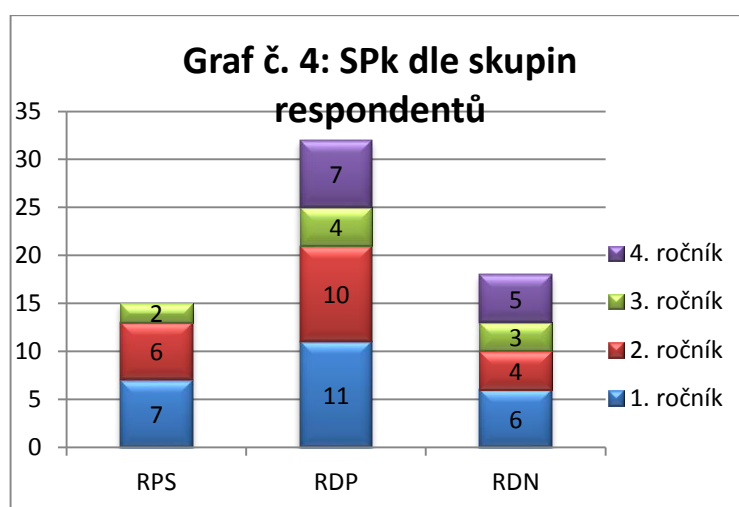

Zdroj: vlastní výzkum

Z uvedeného tedy vyplývá, že ze všech dotázaných respondentů chce vykonávat profesi sociálního pracovníka 65 respondentů, tedy 34 % respondentů.

Kolik respondentů chce pracovat na pozici sociálního pracovníka a doposud na této pozici nepracuje?

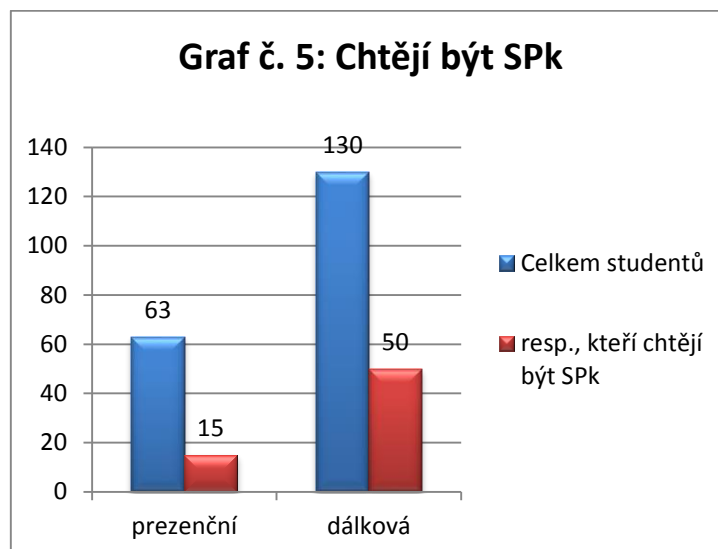
Budu li se zabývat otázkou, kolik respondentů chce pracovat na pozici sociálního pracovníka a na této pozici doposud nepracuje, je nutné vycházet z počtu 65 respondentů, kteří uvedli, že chtějí vykonávat profesi sociálního pracovníka.

Zdroj: vlastní výzkum

Z grafu č. 4 je patrné, že na pozici sociálního pracovníka chtějí nejvíce pracovat respondenti z řad studentů dálkového studia, kteří již v oboru pracují. Těchto je 32, což činí 49 %. Následují je studenti dálkového studia, kteří v oboru nepracují, kterých je 18, což činí 28 %. Z 65 respondentů, kteří chtějí pracovat na pozici sociálního pracovníka jich tedy je 50 studentů z dálkové formy studia. Zatímco u prezenční formy studia chce na pozici sociálního pracovníka pracovat pouze 15 studentů, což činí 25 %. Viz graf č. 5.

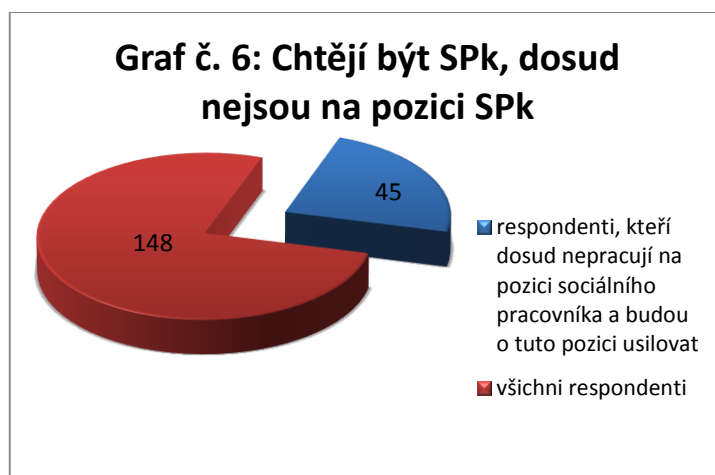
Zdroj: vlastní výzkum

Na pozici sociálního pracovníka nepracují studenti prezenčního studia, tedy 15 respondentů, a studenti dálkového studia, kteří nepracují v oboru, tedy 18 respondentů. U 32 studentů dálkového studia, kteří pracují v oboru sociální práce nebo oblasti sociálních služeb, je nutné ověřit, zda pracují přímo na pozici sociálního pracovníka, či nikoliv. K ověření se použijí hodnoty získané v otázce č. 1a), kde tito studenti uváděli důvod k nástupu studia na VOŠ s ohledem na jejich pracovní pozici a vztah k výkonu profese sociálního pracovníka. Mimo jiné uváděli, zda jsou zaměstnaní na pozici sociálního pracovníka či zda pracují na jiné pozici v sociálních službách.

20 respondentů z těch, kteří chtějí pracovat na pozici sociálního pracovníka, uvedlo, že již na této pozici pracuje, zatímco 12 respondentů uvedlo, že pracuje pouze v sociálních službách.

Přiřadíme li těchto 12 respondentů k 15 RPS a 18 RDN, zjistíme, že z celkového počtu respondentů je 45 respondentů, kteří chtějí po studiu vykonávat profesi sociálního pracovníka, a dosud na této pozici nepracují. Viz graf č. 6.

Můžeme tedy uvést, že z počtu 193 dotázaných respondentů se bude pouze 23 % respondentů po ukončení studia snažit uplatnit své vzdělání při získání pracovního místa na pozici sociálního pracovníka.

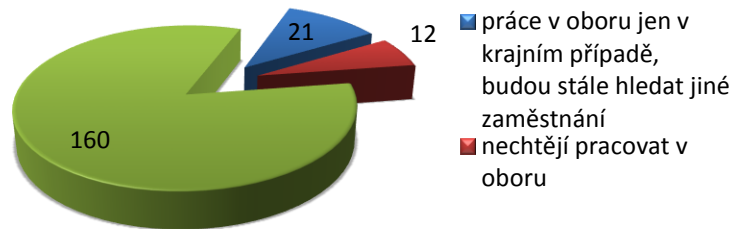

Zdroj: vlastní výzkum

Důvody, proč nechtějí studenti pracovat v oboru sociální práce?

Při vyhodnocování otázky č. 4 byly označeny dvě skupiny studentů, kteří po ukončení studia nechtějí pracovat v oboru sociální práce ani v oblasti sociálních služeb. Jak je uvedeno v grafu č. 7, v první skupině je celkem 12 respondentů, což je 6 %, kteří po ukončení studia nechtějí vůbec vykonávat profesi sociálního pracovníka ani pracovat v sociálních službách. Zatímco v druhé skupině je 21 respondentů, což je 11 %, kteří připouštějí, že v oboru budou pracovat pouze v krajním případě, avšak přesto se budou snažit nalézt zaměstnání v jiném oboru.

Graf č. 7: Respondenti, kteří nechtějí vykonávat profesi sociální práce a sociálních služeb

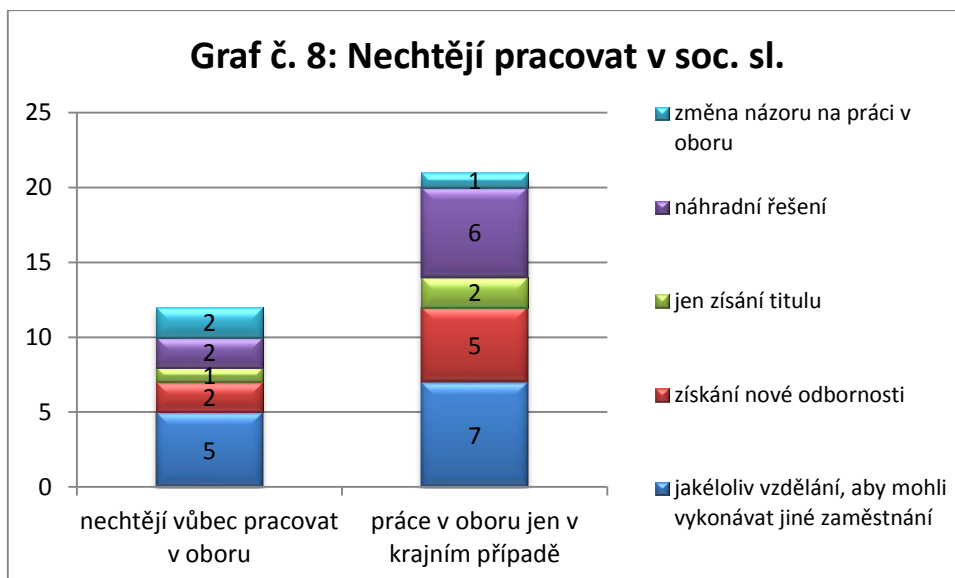
Zdroj: vlastní výzkum

V první skupině respondentů, kteří v oboru nechtějí pracovat vůbec, jich 10 již v otázce č. 1 uvedlo, že na školu nastoupili s tím, že v oboru pracovat nechtějí. Z toho 5 respondentů uvedlo, že potřebují vzdělání nejméně z VOŠ, aby mohli vykonávat jiné povolání, 2 respondenti chtějí získat novou odbornost, 2 respondenti jako důvod uvedli, že se nedostali na VŠ zcela jiného oboru, a 1 respondent studuje jen z důvodu získání titulu vedle jména. Pouze 2 respondenti v této skupině uvedli, že chtěli v oboru pracovat, ale v průběhu studia změnili svůj názor.

Druhou skupinu tvoří 21 respondentů, což je 11 %. Tito respondenti uvedli, že v oboru chtějí pracovat pouze v krajním případě, ale i přesto se budou snažit nalézt zaměstnání v jiném oboru. Z tohoto počtu jich 20 již na počátku dotazníku uvedlo, že v oboru nechtějí pracovat.

Proč se tedy respondenti z této skupiny rozhodli pro studium sociální práce? Jak je uvedeno v grafu č. 8, tak 7 respondentů uvedlo, že potřebuje vzdělání v jakémkoliv oboru, aby mohli vykonávat jiné povolání. 6 respondentů si studium sociální práce zvolilo jako náhradní řešení, kdy chtějí nastoupit na studium jiného oboru, kam se prozatím nedostali nebo se ještě nerozhodli, jaký obor studovat. 5 respondentů si chce rozšířit odbornost a 2 respondenti studují pouze z důvodu, že chtějí získat titul vedle jména, bez dalšího důvodu.

Pouze jeden respondent uvedl, že chtěl pracovat v sociálních službách, ale v průběhu studia svůj názor na toto povolání změnil.

Zdroj: vlastní výzkum

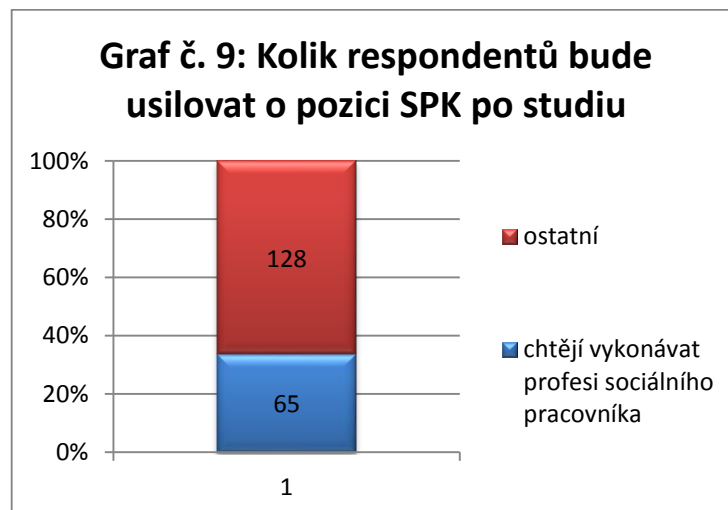
Zaměříme-li se na zjištění, proč 3 uvedení studenti změnili v průběhu studia svůj názor, proč v oboru nechtějí pracovat, je nutné vycházet z otázky č. 4, 5, 20 a 21, kde se mohli respondenti ke změně volně vyjádřit.

RPS č. 47 v otázce č. 1 uvedl, že na školu nastoupil, aby mohl po ukončení studia pracovat v sociálních službách. Ke změně se vyjádřil v otázce č. 4., kde uvedl RPS 47: „Původně jsem v tomto oboru pracovat chtěla, ale před nastoupením do 3. ročníku mě zájem o tuto práci přešel. Malé uplatnění a peníze.“ Dále se uvedený respondent vyjádřil v otevřené otázce č. 24. „Na škole jsem jen proto, že je to poslední rok a kdybych to vzdala, doma by mi to neodpustili. Ještě minulý rok jsem měla představu, že budu pracovat na úřadě (DOZP – příspěvek na mobilitu). Byla jsem tam na praxi, líbila se mi ta práce, kolegyně říkaly, že by mě tam chtěly..., ale nastoupil tam někdo jiný a mě postupem času došlo, že ani tahle práce není pro mě a že v oboru, který studuji, pracovat nechci.“

RDN 55 rovněž nastoupil s úmyslem pracovat po studiu v oblasti sociální práce. Svě rozhodnutí odůvodnil respondent v otázce č. 4. „Po ukončení studia nebudu pracovat v oboru, původně jsem to měla v plánu, ale po pár změnách vím, že studium na této škole nevyužiji. Školu dokončím, když jsem ji už začala.“ Dále v otázce č. 5 bylo dodáno, že získala novou práci, kde nepotřebuje žádné vzdělání.

RPS 46 chtěl na počátku studia také pracovat v oblasti sociálních služeb. Svou změnu odůvodnil následovně: „Vidění bezvýhodnosti a nepoučitelnosti klientů, syndrom vyhoření.“ Do otevřené otázky jakou měl představu o sociální práci před nástupem na studium, uvedl: „Pomáhat lidem, ukázání jim správné cesty, pečování o ně, pokud to nezvládnou.“ Ke svému pohledu na sociální práci v současné době uvedl, že sociální práce je: „Náročná vyčerpávající práce (psychicky), člověk musí zvládat dobře přetvářku a komunikaci.“

Z uvedeného výzkumu k hypotéze č. 1, lze konstatovat následující. Pokud bychom se zabývali zjištěním, kolik studentů VOŠ Domažlice chce pracovat v oboru sociální práce či v oboru sociálních služeb, jednalo by se o 68 % respondentů (131). Výzkumem však bylo ověřováno, zda studenti prezenční i dálkové formy studia chtějí po řádném ukončení vzdělávání vykonávat povolání sociálního pracovníka. **Z výzkumu vyplynulo, že vykonávat profesi sociálního pracovníka chce z celkového počtu 193 respondentů pouze 65 respondentů, tedy 34 %. Hypotéza se tedy nepotvrdila. Viz. graf č. 9.**

Zdroj: vlastní výzkum

3.3. Výzkumné šetření ke zjištění vztahu k výkonu povolání sociálního pracovníka po ukončení vzdělávání u pracovníků v sociálních službách

Dalším dílčím cílem mého výzkumu bylo zjistit, zda studenti, kteří nepracují přímo na pozici sociálního pracovníka, ale pracují v oboru sociální práce nebo v organizaci, ve které je pracovní pozice sociálního pracovníka zřízena, nastoupili na studium z důvodu, aby pozici sociálního pracovníka v jejich organizaci, nebo v obdobné organizaci, získali. Pro toto zjištění jsem si stanovil následující hypotézu.

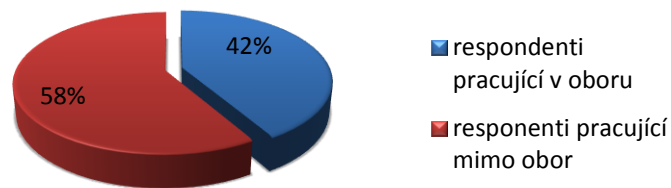
Studenti pracující v oblasti sociální práce či v organizaci, ve které jsou zřízeny pozice sociálních pracovníků, chtějí po ukončení studia na VOŠ Domažlice získat ve své organizaci pozici sociálního pracovníka.

Pro ověření této hypotézy byla využita data opět z odpovědí na otázky č. 1a, 2, 4 a 5, na které odpovídali pouze respondenti dálkové formy studia, kteří pracují v oboru sociální práce a oblasti sociálních služeb, tedy RDP.

K tomu, zda studenti pracují či nepracují v oboru, se mohli sami vyjádřit na počátku dotazníku. Pokud uvedli, že v oboru pracují, měli uvést, v jakém zařízení pracují, s jakou skupinou klientů pracují a jak dlouho v oboru pracují. U studentů denního studia je předpoklad, že nikdo z nich není zaměstnán. Na studijním oddělení bylo potvrzeno, že nikdo ze studentů prezenčního studia nemá individuální plán studia z důvodu, že by vykonával nějaké povolání.

Pro účely ověření této hypotézy je potřeba nejprve zjistit počet respondentů z dálkové formy studia. Tento počet byl zjištěn již při prvotním rozdělení dotazníků, kdy bylo zjištěno, že z dálkové formy studia na dotazník odpovědělo 130 respondentů. Jak je uvedeno v grafu č. 10, z těchto 130 respondentů jich 54, což je 42 %, pracuje v oboru sociální práce či sociálních služeb. 76 respondentů, což je 58 %, pracuje mimo tento obor.

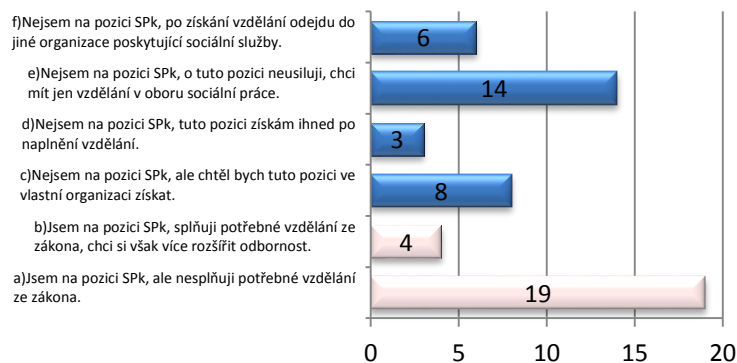
Graf č. 10: Respondenti dálkového studia

Zdroj: vlastní výzkum

Další analýzou je zjištěno rozdělení respondentů, kteří uvedli, že v oboru pracují. Z uvedeného grafu č. 11 je patrné, že přímo na pozici sociálního pracovníka je již v současné době zaměstnáno 23 respondentů. 31 respondentů pracuje v oblasti sociálních služeb, kde je pozice sociálního pracovníka. U těchto respondentů byla v dotazníku provedena kontrola, zda se vyjádřili k tomu, že by se u nich změnila pracovní pozice od nástupu na studium do současné doby. Nikdo z respondentů se v dotazníku ke změně nevyjádřil, proto předpokládám, že jejich pracovní pozice se nezměnila.

Graf č. 11: Respondenti pracující v oboru

Zdroj: vlastní výzkum

Pro ověření hypotézy je nutné vycházet pouze z tohoto počtu 31 respondentů, kteří v době nástupu na VOŠ Domažlice sice pracovali v oblasti sociální práce, ale nepracovali na pozici sociálního pracovníka. Tito respondenti si mohli zvolit jednu z možností, která určovala jejich vztah k výkonu profese sociální práce po ukončení studia. Možnosti byly následující: chtěl bych tuto pozici ve vlastní organizaci získat; tuto pozici získám ihned po naplnění vzdělání; o tuto pozici neusiluji, chci mít jen vzdělání v oboru sociální práce; po získání vzdělání odejdu do jiné organizace poskytující sociální služby.

Z předcházejícího grafu je zřejmé, že 8 respondentů na studium nastupovalo již s úmyslem, že by chtěli získat pozici sociálního pracovníka. 3 respondenti nastupovali na školu s vědomím, že pozici sociálního pracovníka ve své organizaci získají ihned po ukončení studia. U těchto studentů je předpoklad, že budou i nadále usilovat o pozici sociálního pracovníka. 14 respondentů nastupovali na studium s tím, že chtějí pracovat v sociálních službách a 6 respondentů uvedlo, že při nástupu již věděli, že po ukončení vzdělání chtějí odejít do jiné organizace poskytující sociální služby.

Srovnáním s daty z odpovědí na otázku č. 4 jsem zjišťoval, zda se u těchto respondentů změnil vztah k výkonu profese sociálního pracovníka.

U 8 respondentů, kteří chtějí získat pozici sociálního pracovníka, jich 5 stále chce tuto pozici. Ke změně úmyslu došlo u 3 respondentů, kdy 1 chce pracovat v sociálních službách na pozici, která vyžaduje vzdělání, 2 jsou rozhodnuti pokračovat ve studiu. U 3 respondentů, kteří měli nastoupit na místo sociálního pracovníka ihned po studiu, došlo u 1 respondenta ke změně, kdy chce pokračovat ve studiu.

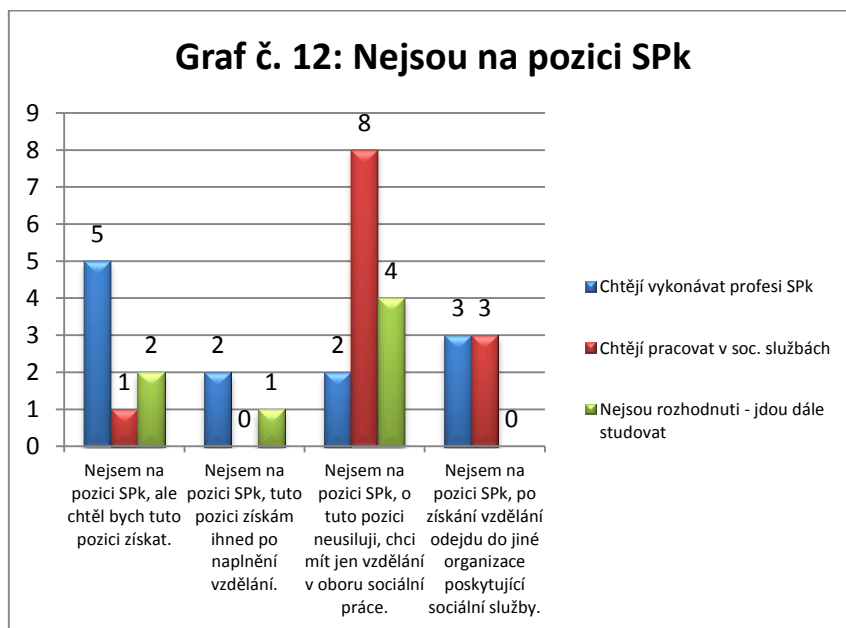
K větším změnám došlo u rozhodnutí u 14 respondentů, kteří chtěli původně pracovat jen v sociálních službách. V průběhu studia se 2 respondenti rozhodli, že po studiu chtějí vykonávat profesi sociálního pracovníka. 2 respondenti zachovali úmysl pracovat v sociálních službách na pozici, která vyžaduje vzdělání a 5 respondentů na pozici, která vzdělání nevyžaduje. 4 respondenti nejsou rozhodnuti a budou dále pokračovat ve studiu. 1 respondent se rozhodl, že v oboru bude pracovat pouze v krajním případě.

U respondentů, kteří měli při nástupu na školu v úmyslu po ukončení vzdělání odejít do jiné organizace poskytující sociální služby, se 3 respondenti rozhodli zůstat ve své organizaci a usilovat o pozici sociálního pracovníka. 2 respondenti chtějí po ukončení

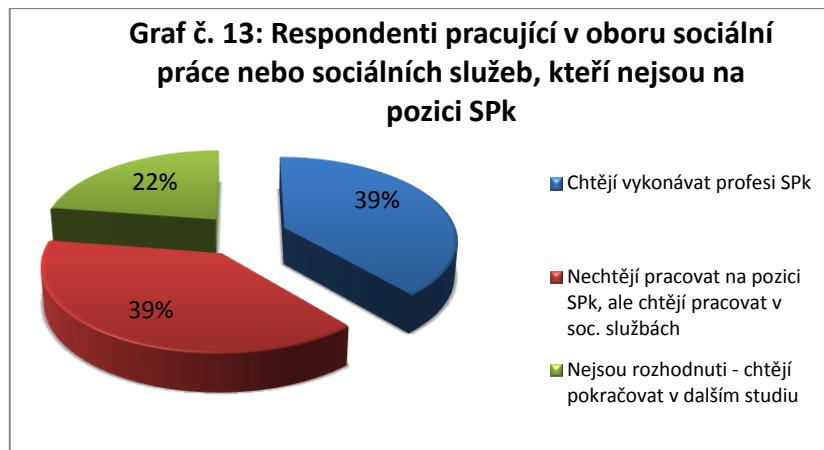
vzdělání pracovat v sociálních službách na pozici, která vyžaduje vzdělání, kdy jeden chce odejít do jiné organizace. 1 respondent chce pracovat v sociálních službách na jakékoli pozici.

V uvedeném grafu č. 12 jsou znázorněny počty respondentů, kteří pracují v oboru, nikoliv na pozici sociálního pracovníka, kde jsou uvedeny změny v průběhu studia.

Zdroj: vlastní výzkum

Sečteme-li počet respondentů, kteří nejsou na pozici sociálního pracovníka, ale v otázce č. 4 uvedli, že profesi vykonávat chtějí, získáme počet 12 respondentů. Při součtu respondentů, kteří v otázce č. 4 uvedli, že chtějí pracovat v sociálních službách, dostáváme rovněž počet 12 respondentů. 7 respondentů není zatím rozhodnuto a chce pokračovat ve studiu. Viz graf č. 13.

Zdroj: vlastní výzkum

V této výzkumné části jsem se snažil ověřit hypotézu č. 2, která zněla: Studenti pracující v oblasti sociální práce či v organizaci, ve které jsou zřízeny pozice sociálních pracovníků, chtějí po ukončení studia VOŠ Domažlice, získat ve své organizaci pozici sociálního pracovníka.

Provedenou analýzou dat respondentů, kteří pracují v oboru sociální práce nebo sociálních služeb, ale nepracují přímo na pozici sociálních pracovníků, bylo zjištěno, že po ukončení studia bude o výkon profese sociálního pracovníka usilovat pouze 12 respondentů, tedy 39 %. Hypotéza se tedy nepotvrdila.

4. Pojetí sociální práce

4.1. Rizika různorodosti pojetí sociální práce

Musil hovoří o dvou extrémech různorodosti pojetí sociální práce. A to jak bohatosti, což značí mnoho příležitostí k užití účinných prostředků sociální práce, tak rozplizlosti, což zase značí skutečnost, že sociální práce může být chaotická a nekomplexní.²¹ Samotní sociální pracovníci se dostávají při řešení různých věcí do situace, kdy musejí pracovat v různých komunikačních úrovních, prezentovat svou práci v jiném světle, zastávat jiné zájmy. A to bez rozdílu, zda to tak sami vnitřně cítí. Musejí tedy přepínat v různých pracovních modech, hlídat se, aby to bylo vždy správně. To pro některé může být velmi obtížné, a proto se před tímto přepínáním snaží unikát. Tito sociální pracovníci se potom izolují do okruhu svých spolupracovníků, se kterými si povídají o své pracovní činnosti, vytváří svá správná řešení a vytváří společné postupy, které se stávají stabilními a přijatelnými pro jejich výkon práce. Tím si pracovníci vytváří své pojetí sociální práce.²² O co víc se sociální práce jeví zmatečná pro sociální pracovníky, o to víc se musí jevit neznámou pro veřejnost, uživatele, zadavatele, ale i samotné poskytovatele. Dochází pak na rozdělení sociální práce jako na obyčejné pomáhání lidem, kteří to potřebují, ale také na pomoci lidem, kteří to nepotřebují a sociální práce je pak nástroj k neefektivnímu rozhazování státních prostředků. Na druhou stranu může veřejnost vidět sociální pracovníky jako profesionály, dnes již nezbytné při řešení obtížných situací lidí v nesnázích.

Pro kvalitní výkon povolání sociálního pracovníka je důležité vytvořit ideální podmínky a současně zvýšit kredit sociální práce ve společnosti. Klíčem k dosažení je nabídnout společnosti to, co je pro ni užitečné a současně to nenabízí nikdo jiný, ať už proto, že nechce nebo to nedovede. Zde Musil vyslovuje dvě základní hypotézy ve vztahu k profesi sociální práce. První je tvrzení, že v naší společnosti je mnoho odpovědí na otázku, v čem a jak mohou sociální pracovníci lidem pomáhat. V druhé hypotéze se objevuje tvrzení, že sociální pracovníci v naší společnosti nemají dostatek vůle ke vzájemné spolupráci a nalézání odpovědí, v čem by bylo vhodné lidem pomáhat. Musil se proto pokouší nalézt způsob komunikace, který by vedl k navázání takových vztahů mezi sociálními pracovníky různého pojetí, aby mohl vzniknout společný závěr,

---

²¹ Srov. MUSIL, L. „*Různorodost pojetí, nejasná nabídka a kontrola výkonu*,“ s. 60.

²² Srov. MUSIL, L. „*Typologie pojetí sociální práce*,“ in *Sociální pedagogika, sociální práce a sociální andragogika – aktuální otázky teorie a praxe*, s. 43.

jaká nabízená forma pomoci sociálních pracovníků, odlišná od pomoci jiných oborů, může být naší společností poskytnuta. Záměrem je zvýšení kreditu sociální práce, aby sociální pracovníci mohli ovlivňovat prostředí výkonu sociální práce a získávat dostatek finančních prostředků.²³

První pomyslnou vlašťovkou z výsledků tohoto snažení je následující doporučení. Při spolupráci neposilovat problémy, o kterých se dosud často hovořilo, ale naopak hovořit o pozitivních výsledcích, které se objevují a tyto v rámci spolupráce posilovat. To znamená nezaujímat takové komunikační postoje, které by mohly druhé postavit do pozice, kdy budou negativně hodnoceny. Nahlížet na práci ostatních sociálních pracovníků inspirativně a pokoušet si představit, zda bych na jeho místě práci dělal stejně. Být citlivý k novým podnětům a snažit se je uvádět do praxe.²⁴

Sociální pracovníci nemohou prosazovat svoje zájmy pro výkon profese, dokud k nim nebude přistupováno jako k rovnocenným partnerům. Aby k nim bylo přistupováno jako k partnerům, musí sociální pracovníci získat kredit umožňující se do této role postavit. Jde tedy o získání společné představy o vlastním oboru sociální práce, o vytvoření kolektivní identity a o následném předložení jasné společné nabídky sociálních pracovníků pro společnost, na řešení problémových situací, které nejsou jiné obory jejich běžnými a navyklými způsoby schopny obsáhnout.²⁵

Nabídka sociální práce by měla obsahovat čtyři základní atributy.

1. Odlišení od nabídky jiných pomáhajících profesí.
2. Srozumitelnost v nabídce sociální práce, nahrazující její roztroušenost.
3. Nabídka se musí jevit jako dosud ojediněle využívaná, přesto pro společnost potřebná.
4. Uplatnitelná a reálná pro naplnění skutečné i potencionální zakázky od zadavatelů či uživatelů.²⁶

---

²³ Srov. MUSIL, L. „*Různorodost pojetí, nejasná nabídka a kontrola výkonu*,” s. 61.

²⁴ Srov. MUSIL, L. „*Poselství workshopu č. 1: Jak komunikovat s lidmi, kteří dělají sociální práci, ale jinak než my?*“ s. 4

²⁵ Srov. Tamtéž, s.

²⁶ Srov. MUSIL, Libor. „*Různorodost pojetí, nejasná nabídka a kontrola výkonu*,” s. 62.

Jak sám Musil zdůrazňuje, u pokusu o vytvoření takové zakázky budou aktéři narážet nejméně na tři překážky. První bude zásadní nesoulad v názoru sociálních pracovníků na to, co znamená pojem sociální práce. Druhý problém bude ve skutečnosti, že je v současné době trend vymaňovat se z jakýchkoliv kolektivních identit a uchýlovat se k samostatnosti, soběstačnosti a nezastupitelnosti. A třetím problémem, který z toho vyplývá, je omezování spolupráce s ostatními sociálními pracovníky, zejména s těmi, kteří nesdílejí společné představy.²⁷

4.2. Typologie pojetí sociální práce

V profesi sociální práce na sebe pracovník bere povinnosti a s tím spojenou zodpovědnost vůči profesi, zaměstnavateli, ostatním kolegům a vůči klientům. Pracovník se musí řídit legislativou, která ho následně staví do určitého institucionálního rámce.²⁸ Jeho rozhodování je poté spjato s těmito předpisy, ale také jeho pochopením pro samotnou sociální práci, jako pomoc lidem. Při rozhodování tak dochází k rozdílnému rozhodování u různých sociálních pracovníků. Vzniká tím určité napětí jak ve vlastní organizaci, tak mezi ostatními sociálními pracovníky, kteří na výkon a rozhodnutí mají jiný názor.²⁹ Tyto vzájemné rozdíly mezi sociálními pracovníky v praxi lze označit za rozdílné pojetí sociální práce. Základní rozdělení v české sociální práci je nejlépe popsáno u Musila a Matouška.

Musil vychází z dlouhodobého pozorování sociálních pracovníků v oblasti teorie, ale i praxe. Postupně vypožoroval, že ze všech různorodých představ lze vymezit tři pojetí sociální práce. Tato pojetí byly nazvány jako administrativní, profesionální a filantropické.³⁰ M 08 64. V další literatuře je přidán čtvrtý typ, a to aktivistický.³¹

Tyto typy nemusí být absolutně vyhraněné, ale mohou se i částečně překrývat a propojovat. Aby bylo zřejmé, k jakému typu pojetí sociální pracovník nejvíce inklinuje, byly stanoveny určité orientační body, znaky, které jsou příznačné vždy jen pro jedno pojetí. Jednotlivá pojetí sociální práce nelze hodnotit jako a priori vhodné či

---

²⁷ Srov. Tamtéž, s. 64.

²⁸ Srov. MATOUŠEK, O. „Profesní etika,“ in *Metody a řízení sociální práce*, s. 44-45.

²⁹ Srov. OPATRŇÝ, M. *Sociální práce a teologie*, s. 181.

³⁰ Srov. MUSIL, L. „Různorodost pojetí, nejasná nabídka a kontrola výkonu,“ s. 64.

³¹ Srov. MUSIL, L. „Typologie pojetí sociální práce,“ in *Sociální pedagogika, sociální práce a sociální andragogika – aktuální otázky teorie a praxe*, s. 42.

nevhodné. Lze poukázat jen na určité výhody a na určitá rizika. Výhod si všímají zastánci jednotlivých typů, zatímco rizik si všímají zastánci typů ostatních.³²

Obdobnou typologii přístupu sociálních pracovníků k praxi prezentoval i Matoušek. Nejprve rozděluje přístup sociálních pracovníků k samotné praxi na defenzivní a reflexivní. Defenzivní přístup znamená, že sociální pracovník vykonává svou práci dle pracovní náplně, která se od něj očekává, plně v souladu s právními normami a předpisy, kterými se organizace řídí. Příslušnou legislativou tedy může argumentovat, kdy nemůže být osočen za svá rozhodnutí, která jsou v souladu s právními předpisy, zároveň se za tuto legislativu může schovat v případě, že musí řešit dilemata sociálního pracovníka. I když se jedná o pracovní nástroj, současně se jedná o omezující prostředek, kdy je od pracovníka požadováno, aby rozhodoval jen v rámci jejich právních předpisů a předepsanou náplní a neočekává se od něj jiné pracovní nasazení. Výhodou tohoto přístupu pro sociální pracovníky je, že se nemusejí obávat rozhodování v nepříznivých situacích klienta, které nezapadají přesně do cílů jejich organizace, neboť jejich problémy jsou tříděny a filtrovány, což vede k tomu, že se klient přizpůsobuje požadavkům organizace, nikoliv naopak.³³

Pojetí reflexivního přístupu je o zodpovědnějším, citlivějším, samostatnějším a aktivnějším přístupem. Sociální pracovník musí již od počátku práce s klientem vnímat vyskytující se etická dilemata a umět na ně reagovat. U těchto sociálních pracovníků je důležité vnímání osobních hodnot, které propojuje v přístupu ke klientovi, a současně musí být zodpovědný s posláním a kulturou své organizace. Bere na sebe rizika svých rozhodnutí, které mohou kolidovat s míněním ostatních členů organizace, nadřízených, ale také samotných klientů. Defenzivní a reflexivní přístup následně Matoušek zjemňuje na typologii sociálních pracovníků z hlediska přístupu ke klientům v praxi. Tuto typologii přebírá od Banksové. Těmito jsou angažovaný, radikální, byrokratický a profesionální sociální pracovník.³⁴

---

³² Srov. MUSIL, L. „*Různorodost pojetí, nejasná nabídka a kontrola výkonu*,“ s. 64-65.

³³ Srov. MATOUŠEK, O. „Profesní etika,“ in *Metody a řízení sociální práce*, s. 45.

³⁴ Srov. Tamtéž, s. 45.

4.2.1. Administrativní pojetí

Předpokládá se, že sociální pracovník v administrativním pojetí bude především úředníkem. Náplní jeho práce bude především vyřizování agendy, tedy určitého souhrnu administrativy. Tato bude obsahovat zejména vyřizování žádostí a rozhodnutí, které se pravděpodobně budou opakovat a budou stejné jen s drobnými nuancemi. Pracovník na změny nebude muset reagovat přílišnou kreativitou, neboť se bude opírat za příslušnou legislativu s jeho prací související. Tu musí znát a bezchybně dodržovat. Nemusí znát veškerou potřebnou legislativu pro organizaci, ve které pracuje, ale postačí mu pouze ta část, kterou pro výkon povolání potřebuje. Předpokladem jsou komunikační schopnosti se všemi druhy uživatelů služby. Součástí tohoto pojetí je také schopnost rozhodovat ve věcech, které vyžadují úsudek sociálního pracovníka, většinou je však podložen administrativně a opírá se o příslušné právní normy. Rovněž se očekává poradenství, většinou jen související s danou administrativou.³⁵

Problémy v tomto pojetí práce mohou nastat například v odlišném výkladu právních norem a nařízení a jejich ustálení, opodstatněné praxí. Poskytované služby se potom ve stejné organizaci mohou regionálně měnit, což opět může v očích veřejnosti rozměňovat vnímání sociální práce. Jistým rizikem může být i skutečnost, že se za ustálenou legislativu mohou sociální pracovníci schovávat a nebudou do řešení problémové situace vkládat nic ze svých invencí.³⁶ Z praxe vychází, že stoupenci tohoto pojetí zpravidla nepotřebovali před účinností zákona jiné vzdělání, než středoškolské. Jen zcela výjimečně požadovali vyšší odborné nebo bakalářské vzdělání. Od těchto sociálních pracovníků se očekává další vzdělávání jen v případě, že je to stanoveno v legislativě.³⁷

Spolupráce je zde omezena legislativou, většinou související s vyřizováním požadované agendy. Spolupráce nad její rámec je věcí spíše subjektivní, kdy se pracovník v rámci poradenství či vyřizování své agendy rozhodne v zájmu klienta navázat spoluprací s jinou organizací, či klientovi službu přímo zprostředkuje.

V typologii Matouška představuje administrativní pojetí byrokratický sociální pracovník. Je chápán především jako úředník, uživatel služby je potom konzument,

---

³⁵ Srov. MUSIL, L. „Různorodost pojetí, nejasná nabídka a kontrola výkonu,“ s. 66.

³⁶ Srov. MUSIL, L. „Typologie pojetí sociální práce,“ in *Sociální pedagogika, sociální práce a sociální andragogika – aktuálně otázky teorie a praxe*, s. 46.

³⁷ Srov. MUSIL, L. „Různorodost pojetí, nejasná nabídka a kontrola výkonu,“ s. 66.

který si má možnost poskytovanou službu zvolit a požadovat. Rolí pracovníka v tomto pojetí je manipulace s lidmi za účelem požadované změny u klienta. U toho se má navodit pocit, že pracovník o něj pečuje, současně se však stává osobou, která usměrňuje a ustaluje jeho životní situaci v souladu s požadovanými změnami. Pracovník se řídí výlučně předpisy organizace. Organizace jsou tedy především byrokratické a jejich základním principem je především spravedlivé přerozdělování zdrojů. Z důvodu, že může často docházet k etickým dilematům, kdy dochází ke střetu osobních, profesních hodnot a hodnot organizace, je nutné, aby sociální pracovník výkon profese oddělil od osobních hodnot.³⁸ Pro potřeby mého výzkumného šetření lze považovat tato pojetí za shodná.

4.2.2. Profesionální pojetí

U sociálního pracovníka tohoto pojetí je předpoklad, že bude především specialistou, který dokáže komplexně posoudit problémovou situaci klienta, s individuálními potřebami klienta bude pracovat a bude klienta motivovat ke zvládnutí této situace. To obnáší koncipování, realizování a vyhodnocování dlouhodobě pojaté intervence.³⁹ Mezi kompetence těchto pracovníků by měla patřit samostatnost a rozhodnost. Zcela běžná by měla být spolupráce s jinými pomáhajícími obory, zejména v případech, kdy si je vědom, že tato pomoc je pro zvládnutí nepříznivé situace klienta přínosnější.⁴⁰

U zastánců tohoto pojetí se očekává, že bude mít nejméně vyšší odborné vzdělání, vhodnější je pak vysokoškolské, ovšem přímo v oboru sociální práce. Předpokládá se, že studium poskytne potřebné schopnosti samostatně zvládat již uvedenou dlouhodobou intervenci, jako odpověď na klientovu situaci. Rovněž je běžné, že si pracovníci tohoto pojetí stále doplňují vhodné vzdělání k uplatnění v jejich organizacích, ať už následným rozšiřujícím studiem, kurzy nebo samostudiem.⁴¹

V rozdělení podle Matouška představuje profesionální sociální pracovník zcela samostatného odborníka, který je veden jak svou odborností, tak etickým kodexem. Uživatelem služby je klient, jehož zájmy a právo jsou chráněny. Matoušek hovoří o tom, že důležitý je individuální vztah mezi pracovníkem a klientem, který je založen

---

³⁸ Srov. MATOUŠEK, O. „Profesní etika,“ in *Metody a řízení sociální práce*, s. 46-47.

³⁹ Srov. MUSIL, L. „Typologie pojetí sociální práce,“ in *Sociální pedagogika, sociální práce a sociální andragogika – aktuálně otázky teorie a praxe*, s. 45-46.

⁴⁰ Srov. MUSIL, L. „Různorodost pojetí, nejasná nabídka a kontrola výkonu,“ s. 66.

⁴¹ Srov. Tamtéž, s. 68.

na vzájemné vyváženosti, ujasněním práv klienta, spolupodílení se na rozhodování o poskytnuté intervenci a na ovlivňování služeb. Za vhodnou organizaci se považují organizace s předpokládanou vyšší úrovní samostatnosti.⁴² Pro potřeby mého šetření mohu považovat uvedené typy za shodné.

4.2.3. Filantropické pojetí

Zastánci filantropického pojetí chtějí být pro klienty především člověkem. Mají představovat sociálního pracovníka, který je především empatický, kdy dokáže nalézat specifické potřeby klientů a pracovat s jejich vztahy. Musil uvádí, že základními kompetencemi těchto pracovníků je především empatie, citlivost, schopnost navazovat vztahy, vytvářet vlastní úsudky a schopnost dokázat využívat vlastní osobní prožitky. Za pomoci těchto schopností by se měl dokázat orientovat v nastalých tíživých životních situacích klientů, v tomto prostoru umět manévrovat a pomáhat nalézat řešení, která jsou založena především na lidském vztahu sociálního pracovníka a klienta. Tento lidský vztah je vyjádřením altruismu a praktické lásky k bližnímu, jenž Musil označuje za základní nástroj pomoci.⁴³

Pracovníci tohoto pojetí široce spolupracují. Neomezují svou spolupráci jen na pomáhající profese, ale rovněž na osoby, které jsou pro klienta důležité, nebo v jeho situaci hrají klíčovou roli a je z pohledu sociálního pracovníka s nimi nutné spolupracovat.⁴⁴

Filantropické pojetí v typologii Matouška představuje angažovaný sociální pracovník. Ten vnímá klienta jako rovnocenného partnera. Svoji osobnost a své osobní hodnoty prolíná do práce s klientem a tedy se může jevit, že sociální pracovník je spíše člověkem, který pomáhá příteli, než sociálním pracovníkem. Pomáhání vnímá jako skutečnou pomoc, řízenou zejména osobním přesvědčením. Kompetencemi tohoto pracovníka jsou zejména empatie a respekt ke klientovi. Určitým rizikem v tomto pojetí práce je podezření z nestrannosti vůči klientům, kdy nelze vždy všem klientům zaručit stejnou pomoc či péči. Dále zachovávání objektivnosti při posuzování závažnosti životních situací a různých klientů. Je nutné, aby zastávce tohoto pojetí nevybočoval příliš mimo obor sociální práce a držel se příslušné legislativy. Toto pojetí sociální

---

⁴² Srov. MATOUŠEK, O. „Profesní etika,“ in *Metody a řízení sociální práce*, s. 46-47.

⁴³ Srov. MUSIL, L. „Typologie pojetí sociální práce,“ in *Sociální pedagogika, sociální práce a sociální andragogika – aktuálně otázky teorie a praxe*, s. 46.

⁴⁴ Srov. MUSIL, L. „Různorodost pojetí, nejasná nabídka a kontrola výkonu,“ s. 68.

práce je vhodné zejména pro nestátní neziskové organizace a pro svépomocné skupiny.⁴⁵

4.2.4. Aktivistické pojetí

V tomto pojetí se očekává, že sociální pracovník bude především part'ák. Tento sociální pracovník přistupuje ke klientovi jako k sobě rovnému. Je pro něj typické, že se snaží hájit zájmy diskriminovaných skupin, kdy uplatňuje zejména principy solidarity. Jeho předpokládanými schopnostmi jsou zodpovědnost za uplatňování práv klientů, rozeznávání zneužívání moci a vyjednávání s reprezentanty této moci. Předpokládá se velká spolupráce se všemi, kdo může přispět ke správné věci. Tento přístup vyžaduje samostatnost na všech úrovních.⁴⁶ Takový sociální pracovník se cítí být bojovníkem za lidská práva, kdy bude aktivně prosazovat zájmy svých klientů.⁴⁷ (Musil 2009 81).

Matoušek ve své typologii uvádí, že pro radikálního sociálního pracovníka představuje klient rovněž rovnocenného partnera. Základní rozdíl spočívá v zaměření na cílovou skupinu. Zatímco angažovaný pracovník se soustředí na jednotlivce, kterému chce poskytnout péči a změna se očekává od jednotlivce směrem ke společnosti, radikální pracovník se snaží změnit společnost. Tedy se snaží o změnu smýšlení ve společnosti, o prolnutí svých idejí do politiky, o změnu v právních normách, za účelem odstranění nespravedlností, které znevýhodňují určité skupiny osob.⁴⁸ Kompetencemi tohoto pracovníka je především schopnost jednat v nastalých situacích, povzbuzovat uvědomění veřejnosti a přesvědčování ke kolektivní akci. Uplatnění zastánců tohoto pojetí je především v neziskových organizacích, svépomocných skupinách a nátlakových skupinách.⁴⁹ I v tomto pojetí jsem našel jisté shody s pojetím aktivistickým. Proto můžu opět považovat tyto typologie, pro potřeby mého šetření, za obdobné.

---

⁴⁵ Srov. MATOUŠEK, O. „Profesní etika,“ in *Metody a řízení sociální práce*, s. 46-47.

⁴⁶ Srov. MUSIL, L. „Typologie pojetí sociální práce,“ in *Sociální pedagogika, sociální práce a sociální andragogika – aktuální otázky teorie a praxe*, s. 47.

⁴⁷ Srov. RŮŽIČKOVÁ, D – MUSIL, L. „Hledají sociální pracovníci kolektivní identitu?“ *Sociální práce/Sociální práce* 3 (2009): 79-90.

⁴⁸ Srov. MATOUŠEK, O. „Profesní etika,“ in *Metody a řízení sociální práce*, s. 46.

⁴⁹ Srov. Tamtéž, s. 47.

4.3. Srovnání typologie podle Musila a Matouška

Při srovnávání uvedených typologií pojetí sociální práce podle Musila a podle Matouška můžeme zjistit, že jimi definované typy jsou si podobné a vykazují ve větší či menší míře společné znaky. Profesionální pojetí je stejné, administrativní pojetí má shodné znaky s přístupem byrokratického sociálního pracovníka, filantropické pojetí odpovídá angažovanému přístupu a aktivistické pojetí má většinu znaků shodných s radikálním přístupem sociálních pracovníků. Pro potřeby této práce budu dále pracovat s pojmy vycházející z typologie podle Musila.

4.4. Spolupráce podle typů pojetí sociální práce

Je potřebné se opětovně podívat na spolupráci mezi jednotlivými typy. Pokud se budeme zabývat spoluprací, která je pro jednotlivé typy minimální, tedy běžnou součástí jejich práce, zjistíme následující vztah. Administrátoři se omezují pouze na poskytování informací, ať už se jedná o zprávy, stanoviska, oznámení, které jsou určeny ze zákona. Profesionálové se snaží o spolupráci s pracovníky pomáhajících profesí těch oborů, které mohou klientovi poskytnout odpovídající služby. Nejedná se o přesouvání či zbavování se odpovědnosti, ale spíše o koordinaci při naplňování komplexní pomoci klientovi. U filantropů tuto koordinaci zajišťuje manažer. Důraz však není kladen na specifčnost oboru, ale na navazování potřebných vztahů s klientem a jeho blízkými. Aktivisté svou spolupráci zaměřují hlavně na vyjednávání a uzavírání dohod, kdy je určujícím měřítkem angažovanost, před odborností.⁵⁰

4.5. Zastoupení jednotlivých pojetí v praxi

Podle Kubalčikové, která vychází ve svém článku ze zkušeností v praxi do roku 2009, by mělo mezi sociálními pracovníky převládat stále administrativní pojetí sociální práce. Je to z důvodu, že v naší společnosti se od pracovníka stále očekává role úředníka, tedy někoho, kdo musí vyřizovat více administrativní činnosti, než činnosti spojené s přímým pomáháním. V praxi druhým nejčastějším pojetím je potom filantropické pojetí. Je to z důvodu, že filantropické pojetí je orientováno především na přímý výkon pomoci klientům, kdy tento přístup přímé pomoci je v současné době běžnou součástí profese. Zcela malou část sociálních pracovníků tvoří aktivisté v nevládních organizacích, kterých je jen zlomek, oproti sociálním pracovníkům

---

⁵⁰ Srov. MUSIL, L. „Typologie pojetí sociální práce,“ in *Sociálna pedagogika, sociálna práca a sociálna andragogika – aktuálne otázky teorie a praxe*, s. 45.

na úřadech a jiných organizacích.⁵¹ Profesionální pojetí je zastoupeno na vysokých školách, vyšších odborných školách a v omezeném počtu v některých neziskových organizacích. Důležitá je skutečnost, že v praxi nejsou představiteli pojetí sociální práce jen sociální pracovníci samotní, ale také pracovníci v sociálních službách. Tito sice nejsou sociální pracovníci podle zákona č. 108/2006 Sb. o sociálních službách,⁵² ale mnohdy vykonávají stejnou pracovní činnost, jen je jinak popsána. Jinou možností je, že v důsledku velkého pracovního vytížení sociálních pracovníků v organizaci, tito delegují pracovníky v sociálních službách, aby za ně vykonávali jejich činnost. Výsledkem potom může být, že zatímco sociální pracovník vykonává administrativní činnost, pracovník v sociálních službách pracuje přímo s klientem a pomáhá mu, koná tak činnost filantropickou.⁵³ V této souvislosti však Havlíková upozorňuje na riziko vyhoření pracovníků v sociálních službách, ke kterému může dojít proto, že pracovníci nejsou dostatečně vzděláni, nepracují systematicky, v podstatě jen reagují na akutní a materiální potřeby klientů.⁵⁴

4.6. Výzkumné šetření ke zjištění typologie pojetí přístupů sociální práce u studentů VOŠ

V prováděném šetření mezi studenty VOŠ jsem se dále zabýval zjištěním, jaký přístup sociálních pracovníků dle typologie pojetí sociální práce, bude převážně zastoupen u studentů VOŠ Domažlice, kteří již v oboru sociální práce pracují. Dále jsem se zaměřil na zjištění, který z přístupů sociální práce by mohl být blízký či ke kterému směřují studenti prezenčního studia, ale také studenti dálkového studia, kteří v oboru sociální práce a sociálních služeb doposud nepracují.

Z předběžného šetření mezi studenty VOŠ, kdy většina studentů typově odpovídala pojetí profesionála a filantropa, jsem si stanovil následující hypotézu.

Hypotéza č. 3: U studentů prezenční formy studia, studentů dálkové formy studia, kteří pracují v oboru sociální práce a sociálních služeb, a studentů dálkové formy studia, kteří nepracují v oboru, bude převládat podle typologie pojetí sociální práce profesionální a filantropický přístup.

---

⁵¹ Srov. KUBALČÍKOVÁ, K. „Poselství workshopu č. 2: Jak v praxi spolupracují a jak mohou spolupracovat stoupenci různých pojetí sociální práce?“, s.4.

⁵² Srov. Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, § 116.

⁵³ Srov. OPATRŇÝ, M. *Sociální práce a teologie*, s. 183

⁵⁴ HAVLÍKOVÁ, J. „Koexistence rozdílných pojetí sociální práce uvnitř jednoho zařízení,“ s. 66.

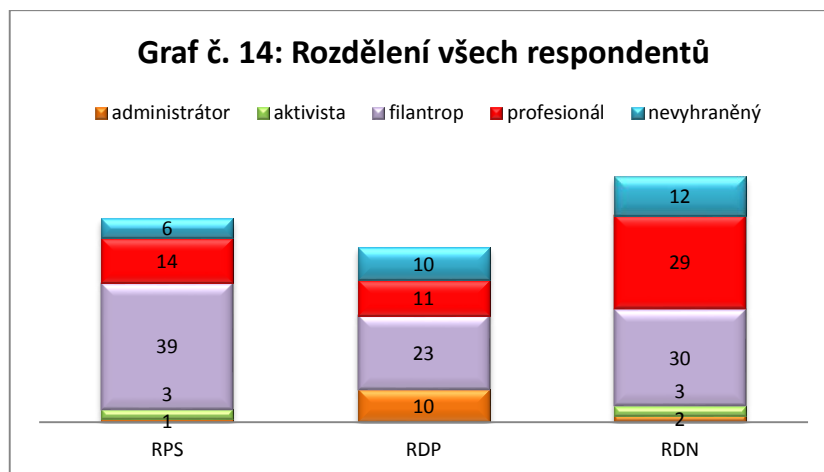
Tato hypotéza byla ověřována otázkami č. 12, 14, 18 a 19. Odpověďmi na uvedené otázky respondenti vyjadřovali svůj soulad s charakteristickými znaky typologie pojetí přístupů sociální práce. Těmito přístupy jsou pojetí administrativní, profesionální, filantropické a aktivistické.

V otázce č. 12 měli studenti prezenčního studia a dálkového studia, kteří nepracují v oboru, uvést tři kompetence, které nejvíce odpovídají jejich představám pro jejich přístup ke klientům. Studenti dálkového studia, kteří v oboru pracují, měli uvést tři kompetence, které jsou nejvíce typické pro jejich přístup v jejich organizaci. Neboť každá odpověď obsahovala charakteristický znak některého z pojetí uvedené typologie, byl ke každé odpovědi přiřazen odpovídající typ. Takto vyhodnocené znaky byly přiřazeny k danému respondentovi.

Stejný postup následoval u otázky č. 14, 18 a 19, ve kterých se respondenti odpověďmi vyjadřovali k názorové blízkosti osobního přístupu ke klientům a k výkonu sociální práce. Každou otázku byl zjištěn další charakteristický znak typologie pojetí sociální práce. K respondentům tak mohly být přiřazeny další 3 znaky.

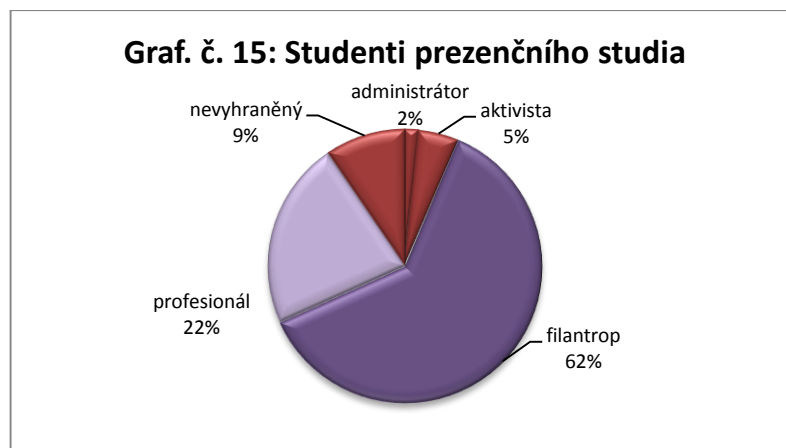
K respondentově charakteristice sociálního pracovníka tedy bylo přiřazeno 6 znaků. Abych mohl hovořit o tom, že respondent svými odpověďmi zapadá do profilu některého ze čtyř uvedených typů přístupů k SP, označil jsem jej za příslušníka daného typu v případě, že měl shodné tři a více znaků, tedy dosáhl li nejméně 50 % shodných znaků. V případě, že shodné znaky byly pouze dva a méně, když znaky byly rozdílné nebo respondent neodpověděl na všechny otázky, vyhodnotil jsem přístup jako nevyhraněný. Pro potřeby této práce budu dále používat pro označení sociálních pracovníků odpovídajících jednomu ze čtyř přístupů uvedené typologie názvy administrátor, profesionál, filantrop a aktivista.

Opět jsem vyhodnocoval odděleně RPS, RDP, RDN. Rozdělení respondentů je znázorněno v následujícím grafu č. 14.

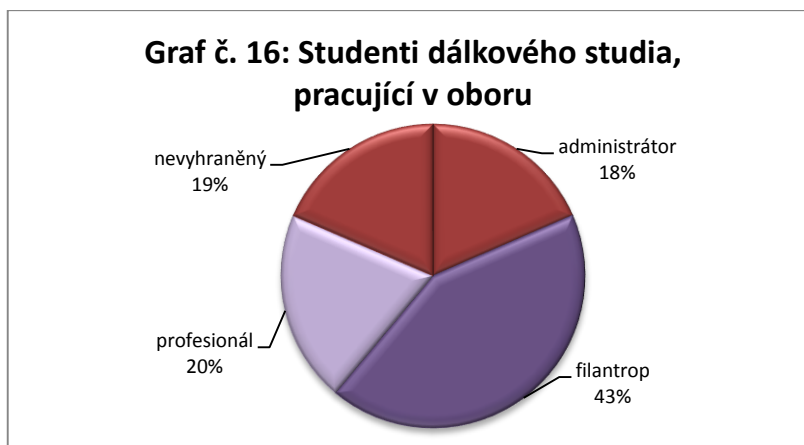
Zdroj: vlastní výzkum

Pro ověření hypotézy je nutné nejprve porovnat poměr rozdělení jednotlivých typů u každé skupiny respondentů. Jak je znázorněno v grafu č. 15, u respondentů prezenčního studia bylo zjištěno, že 62 % lze označit za filantropy a 22 % za profesionály. V této skupině respondentů jsou tyto typy převládající a v součtu značí 84 % celé skupiny. V této části se hypotéza potvrzuje.

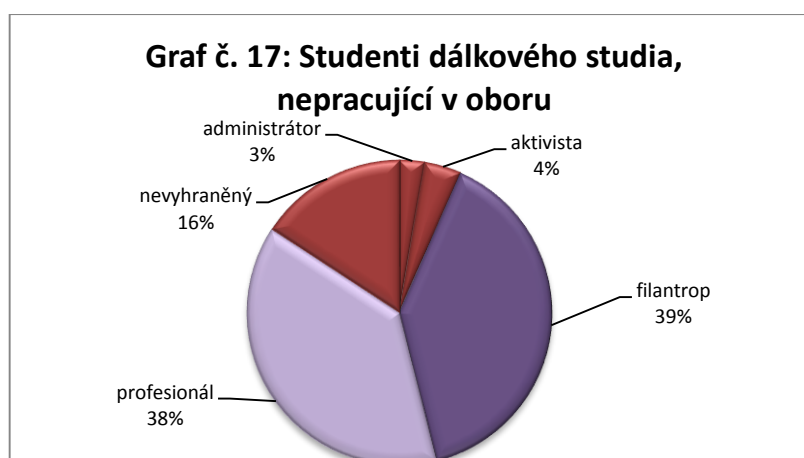
Zdroj: vlastní výzkum

Jak je znázorněno v grafu č. 16, ve skupině respondentů, kteří pracují v oboru sociální práce, se nachází 43 % filantropů a 20 % profesionálů. I v této skupině jsou tyto typy převládající a celkem tvoří 63 % celé skupiny. Tedy se i v této části hypotéza potvrdila.

Zdroj: vlastní výzkum

Třetí skupinu tvoří respondenti dálkového studia, kteří v oboru nepracují. Výsledek šetření je uveden v grafu č. 17. U těchto respondentů tvoří 39 % filantropů a 38 % profesionálů. I v této skupině respondentů jsou tyto typy převládající a celkem tvoří 77 % celé skupiny. I v této části mohou hypotézu považovat za ověřenou.

Zdroj: vlastní výzkum

Provedeným rozbořem zjištěných dat bylo zjištěno, že ve všech třech skupinách respondentů, tedy u studentů prezenční formy studia, studentů dálkové formy studia, jak pracujících v oboru, tak pracujících mimo obor, převládá filantropický a profesionální přístup pojetí sociální práce. Hypotézu lze tedy považovat za potvrzenou.

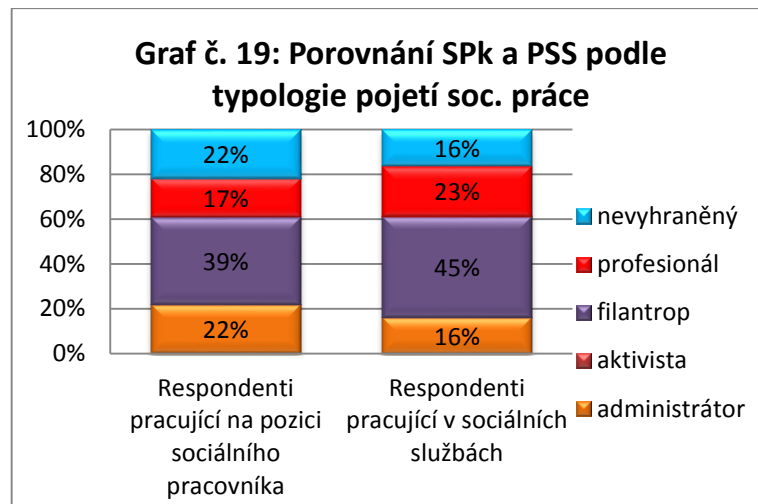
V rámci této hypotézy bylo dále zjišťováno, jaké typy představují respondenti, kteří uvedli, že pracují přímo na pozici sociálních pracovníků. Těchto respondentů je celkem 23. Není překvapením, že opět z 39 % převažuje typ filantropa. Druhou nejpočetnější skupinu však tvoří profesionálové, jak by odpovídalo předchozím výsledkům u všech respondentů, ale stejným podílem 22 % se dělí administrátoři a nevyhranění, tedy ti, u kterých nebylo možné určit jejich pojetí práce. Profesionální pojetí bylo až čtvrté v pořadí. Viz. graf č. 18.

Zdroj: vlastní výzkum

Stejně šetření jsem provedl u RDP také mezi pracovníky v sociálních službách. Porovnáme-li potom sociální pracovníky s pracovníky v sociálních službách, můžeme sledovat, že mezi respondenty pracovníků v sociálních službách jsou druhou nejpočetnější skupinou opět profesionálové, tak, jak to bylo v každé skupině respondentů. Výsledky jsou uvedeny v grafu č. 19.

Zdroj: vlastní výzkum

Hypotézu, kterou jsem si stanovil, mohu považovat za ověřenou. Když však své výsledky porovnám s teorií, kterou jsem před tím uvedl, jsou výsledky odlišné. Zatímco v teorii se uvádí, že v praxi převládá mezi sociálními pracovníky administrativní pojetí, a následuje filantropické pojetí, v mém výzkumném šetření se jako nejrozšířenější označilo pojetí filantropické a to u všech skupin respondentů, tedy i u respondentů pracujících v oboru. U respondentů ze studia denního to může být pochopitelné, protože tito studenti mimo odborné praxe ve škole doposud sociální práci nevykonávali. Jejich představy tedy budou takové, že chtějí pomáhat lidem, nikoliv někde řešit psaní dokumentů. Stejně to bude i u studentů dálkové studia, kteří také ve většině případů sociální práci nevykonávali. Jejich představa o výkonu profese bude také taková, že by se chtěli na pomoci podílet přímým způsobem. U obou skupin respondentů bylo administrativní pojetí až na posledním místě. Jiné to však bylo u respondentů, kteří v oboru pracují. Zde bylo administrativní pojetí zastoupeno ve stejné míře, jako pojetí profesionální a nevyhraněné. Došlo tedy k nárůstu administrátorů. Když jsem se zaměřil pouze na respondenty, kteří pracují na pozici sociálního pracovníka, zaznamenalo administrativní pojetí další nárůst. Toto přiblížení se mého šetření výsledkům uvedeným v teorii ukazuje, že se v praxi skutečně bude objevovat zejména filantropické a administrativní pojetí sociální práce.

Jak lze typologii využít? Jak lze tuto typologii využít pro sociální práci? Musil hovoří o skutečnosti, že pokud lépe porozumíme zastáncům jednotlivých hypotetických typů přístupu sociálních pracovníků, lze lépe odhadovat mínění o sociální práci u sociálních

pracovníků, kteří jsou více či méně přiblížené k jednotlivým typům. Rozhodnutím pro profesi sociálního pracovníka přijímají sociální pracovníci zodpovědnost za naplnění mnoha kompetencí a také očekávání, která směřují nejen od klientů, ale také od ostatních sociálních pracovníků. Toto očekávání závisí zejména na osobní identitě sociálního pracovníka⁵⁵ a také na organizaci, ve které sociální pracovníci vykonávají své zaměstnání. Mezi největší očekávání zajisté patří očekávání spolupráce sociálních pracovníků v praxi.

---

⁵⁵ Srov. RŮŽIČKOVÁ, D – MUSIL, L. „Hledají sociální pracovníci kolektivní identitu?“ s.82.

5. Vztah ke klientovi v pomáhajících profesích

5.1. Význam vztahu ke klientovi

V této teoretické části bych se chtěl podrobně zabírat vztahem ke klientovi v pomáhajících profesích tak, jak ho popisuje Kopřiva.⁵⁶ A to z důvodu, že v mém dalším výzkumném šetření o preferování klientů studenty VOŠ, vycházím právě z jeho teorií.

Pomáhající profese mají za úkol pomáhat lidem. Každé povolání, které lze zahrnout do pomáhajících profesí, má svoji odbornost, která je získávaná na odborných školách. V pomáhajících profesích je však klíčový ještě druhý faktor mimo odbornosti, a to faktor lidského vztahu. Kopřiva hovoří o tom, že kvalita lidského vztahu mezi sociálním pracovníkem a klientem má prvořadý význam, kdy hlavním výsledkem by měla být zejména důvěra klienta ke „svému“ sociálnímu pracovníkovi. Prostředkem k dosažení by měla být především osobnost pracovníka. Uvádí, že při jednom prováděném výzkumu mezi sociálními pracovníky byli dotázáni na ideálního sociálního pracovníka. Při jeho popisování se velmi často objevovala schopnost komunikace s upřímným pozitivním zájmem o klienta, projevující se hlavně v zaujetí, vnímání, naslouchání a porozumění, s vytvářením příjemné, bezpečné a uvolněné atmosféry.⁵⁷ Jak říká Navrátil, sociální pracovník by měl mít některé dané postoje, ať pracuje s jakýmkoliv klientem. Těmito postoji jsou „...*individualita, nehodnotící postoj, respekt vůči právu na sebeurčení, zachování důvěrnosti vztahu, kontrolovaná, emoční angažovanost, vyjádření pocitů a akceptace.*“⁵⁸ Kopřiva poukazuje na skutečnost, že vědomosti, které by sociální pracovník měl mít, se při představě o ideálním pracovníkovi posouvají až na okraj těchto představ. Obdobný výsledek mělo i šetření v domovech důchodců, prováděný do roku 1994. Sociální pracovnice, které v těchto zařízeních pracovaly, měly uvést, jaké důležité schopnosti by měl mít sociální pracovník. Nejvíce uváděnou schopností byla náklonnost, kterou se rozuměla také vlídnost, přátelství, láska apod. Jako druhý schopnost byla uvedena trpělivost, čímž byl myšlen i klid, vyrovnanost, tolerance apod. Na třetím místě byla uvedena empatie a porozumění. A až na čtvrtém místě byla jako důležitá schopnost uvedena profesní odbornost.⁵⁹

---

⁵⁶ Srov. KOPŘIVA, K. *Lidský vztah jako součást profese*, s. 14-30.

⁵⁷ Srov. Tamtéž, s. 14.

⁵⁸ NAVRÁTIL, Pavel. *Úvod do teorií a metod sociální práce*. s 46.

⁵⁹ Srov. KOPŘIVA, K. *Lidský vztah jako součást profese*, s. 15.

Podle Navrátila je vztah mezi klientem a sociálním pracovníkem v psychosociálním přístupu jedním z klíčových prvků intervence.⁶⁰ I přesto se vztah jako dovednost na školách přímo nevyučuje. Hovoří se o něm a předpokládá se. Na školách se vyučují odborné dovednosti ve formě vědomostí a zkušeností. Hovoří li se o vztahu v pomáhajících profesích, je zřejmé, že tento vztah není založen pouze na slušnosti neboli na slušném chování, který postačuje v jiných oborech, než pomáhajících. Předpokladem slušného chování není povinnost navázání osobního vztahu.⁶¹

Navázání tohoto osobního vztahu se naopak předpokládá u pracovníků pomáhajících profesí. Klienti, kteří se ocitají v postavení, v němž potřebují pomoc sociálních pracovníků, chtějí více, než okamžitou pomoc. Chtějí vztah, obsahující soubor různých očekávání, mezi něž patří také pocit, že sociálního pracovníka neobtěžují, pocit, že jim chce skutečně pomoci, má pro ně porozumění a neodsuzuje je. Tedy něco více, než jen povinnost či slušnost. Klient nepátrá po tom, jak se k němu pracovník chová a jedná s ním. Nepotřebuje to. Samotný vztah vytváří určitou atmosféru, kterou klient sám cítí jako přínosnou a pomocnou, nebo naopak jako atmosféru, která mu nepomáhá a sráží ho. Absence tohoto vztahu potom může v praxi znamenat jen vykonávání svěřených pravomocí.⁶²

5.2. Neangažovaný a angažovaný pracovník

U pracovníků pomáhajících profesí se předpokládá, že by měli být angažovaní. Tedy mít ke klientovi vztah, o kterém jsem psal výše. Není tomu tak vždy. Jak již bylo uvedeno, není li potřebný vztahový rámec ke klientovi, stává se z výkonu profese sociálního pracovníka jen provádění svěřených pravomocí. Tento pracovník potom jen stěží může poskytovat oporu pro klienty, kteří by jej mohli považovat za důležitý mezník v řešení jejich problémů. Pokud by bez této angažovanosti vymizela i slušnost, bylo by potom jednání sociálních pracovníků arogantní a plně neslučitelné s výkonem jejich profese.⁶³

V lidské společnosti je pomáhání považováno za smysluplnou činnost, která nebývá vždy dostatečně oceňována, a přesto je pro mnoho pomáhajících pracovníků přitažlivá natolik, aby se jí věnovali po celý život. Pro mnoho pracovníků představuje pomáhání

---

⁶⁰ Srov. NAVRÁTIL, P. *Úvod do teorií a metod sociální práce*, s. 46

⁶¹ Srov. KOPŘIVA, K. *Lidský vztah jako součást profese*, s. 15.

⁶² Srov. Tamtéž, s. 15.

⁶³ Srov. KOPŘIVA, K. *Lidský vztah jako součást profese*, s. 16.

kontakt s klientovými problémy, ale také kontakt s životem, který je kolem nás, a samotná podpora tohoto života. To se ovšem týká jen angažovaných, tedy nelhostejných pracovníků, kteří tyto kontakty sami vyhledávají či je vnímají. Tito angažovaní pracovníci pak nemají rozdělený život do dvou navzájem nesouvisejících životů, a to na výkon profese, kdy se jedná pouze o prostředek k získání peněz, a na život po práci, kdy se snaží žít podle svých představ, za peníze vydělané v životě v práci.⁶⁴

5.3. Rozdílné vnímání klientů při pomáhání

Je-li pracovník v pomáhajících profesích angažovaný, mohl by se jeho přístup ke klientovi vyhodnotit slovy, že ho má rád a nachází v něm tu pozitivní část jeho schopností, kterou jiní lidé již nevnímají. Potíž je ovšem v tom, že málokterý, byť angažovaný pracovník dokáže mít tento přátelský vztah ke každému klientovi. Kopriva proto zmiňuje, že lze očekávat snadné nebo obtížné přijetí klienta. Dlouhodobým pozorováním pracovníků v pomáhajících profesích se zjistilo, že většina jich upřednostňuje klienty, kteří jsou atraktivnější, tedy mladí, přitažliví, příjemní a úspěšní lidé, před klienty staršími, ošklivými či odpuzujícími, neúspěšnými, obyčejnými či méně inteligentními klienty.⁶⁵ Matoušek uvádí, že přitažlivost vyplývá nejen z atraktivního vzhledu, ale také z názorové podobnosti a myšlenkové shody.⁶⁶ Dochází tedy k situaci, kdy pomáhající chtějí pomáhat lidem, kteří by pomoc potřebovali méně. Důvod, proč k tomu dochází, může být v pocitu, že je nám příjemněji s lidmi, kteří se nám více podobají, tím dochází i k lepší komunikaci a odpadá tak nutnost vžívání se do pocitů klienta. Pro mnoho pracovníků totiž může být obtížné nebo nepříjemné vcítit se například do klientů, kteří jsou zdravotně nebo mentálně postižení, sociálně vyloučení, závislí či se nacházející v nepříznivé situaci, kterou sociální pracovníci znají jen teoreticky. Jiným vysvětlením může být pocit, že pokud pomáháme lidem, kteří ve společnosti něco znamenají, dostáváme se naší pomocí na stejnou úroveň a získáváme tím pocit určité důležitosti. Někdy chce pracovník svou pomocí jen dělat dobrý dojem na klienta, ve kterém vidí potencionální osobu, ke které by mohl mít do budoucna vazby. Důležité je, aby pracovník o svém motivu věděl, pracoval s ním

---

⁶⁴ Srov. KOPŘIVA, K. *Lidský vztah jako součást profese*, s. 17.

⁶⁵ Srov. Tamtéž, s. 21.

⁶⁶ Srov. MATOUŠEK, O. „Profesní etika,“ in *Metody a řízení sociální práce*, s. 52.

a snažil být se objektivní.⁶⁷ Jiné vysvětlení může vycházet z teorie příbuzenského nebo recipročního altruismu. U příbuzenského altruismu se předpokládá, že lidé, kteří mají na základě příbuzenství stejné geny, mají snahu si více pomáhat, podporovat se a pečovat o sebe. Důvodem je reprodukční úspěch jejich genů. Altruistické chování tedy mohlo být jednou z možností vedoucí k přežití. Pokud bychom to přenesli do praxe, mohlo by to u sociálních pracovníků znamenat, že pokud jsou jim klienti podobní, ať už fyzicky, svým chováním nebo postoji, může to u nich vyvolávat pocit příbuzenského altruismu. U teorie recipročního altruismu se předpokládá, že vzniklo na základě zjištění, že některé chování, které se často opakovalo, přinášelo střídavě dočasně zisk a dočasně ztrátu.⁶⁸ To může i u sociálních pracovníků vyvolávat pocity, že nyní pomůžu já klientovi, který sice v současné době potřebuji moji pomoc, je však možné, že klient bude jednou v pozici, kdy bude schopen pomoci mně.

Někdy se nemusí jednat o postraní úmysl, ale může zde být útěk před strachem z toho, co je nám nepříjemné, nebo před tím, co pro nás postrádá smysl. To se týká zejména sociální práce se starými a hendikepovanými klienty. Pracovník se může obávat stáří, nemoci, postižení, nemohoucnosti, bezradnosti, bolesti a beznaděje. Tím, že s těmito projevy nepřijde do styku, může nabývat pocitu, že pro něj nejsou a dlouho nebudou aktuální. Jiní pracovníci mohou postrádat smysl v pomáhání lidem, kteří nejsou pro společnost užiteční, produktivní nebo jsou z jejich pohledu dokonce parazitující. Ve stáří tedy nevidí žádnou budoucnost, u postižených lidí nenalézají produktivitu, a pomáhání těmito lidem v nich nenaplnuje očekávání dlouhodobého přínosu pro společnost. Tito pracovníci potom upřednostňují pomáhání v oblastech, ve kterých se vyskytují děti a mládež, mladé rodiny, nezaměstnaní v produktivním věku a dalších klientů, kde se poskytovaná pomoc může projevit do budoucna v lepší kvalitě života klienta. Může to být i naopak, kdy se pomáhající pracovník realizuje právě u osob procházejícími posledními fázemi života, kdy pro něj má důstojné stáří vysokou hodnotu. A osoby se zdravotním postižením pro něj představují lidskou bytost, ke které je potřeba přistupovat s úctou a představou zkvalitnění života této osoby, ale i osob příbuzných.

---

⁶⁷ Srov. KOPŘIVA, K. *Lidský vztah jako součást profese*, s. 21-22.

⁶⁸ BAŠTECKÁ, B. *Klinická psychologie v praxi*, s. 99-100.

Jiným důvodem, který může vést k obtížnému přijetí klientů, může být nemorálnost klienta. Sociální pracovník má v sobě díky svým hodnotám vybudovaný systém morálních ideálů, které se u něj projevují morální citlivostí. Tuto citlivost užívá jak při řešení v obtížných situacích, ale také při řešení etických dilemat. Tato citlivost je u něj stále aktivní, takže ovlivňuje i jeho hodnocení klienta. To jaký má náhled na názory klienta a na jeho jednání.⁶⁹ (Musil etika rodina) Jací klienti mohou být z pohledu pracovníka nemorální. Takovými klienty mohou být neustále si stěžující lidé, osoby, které jsou agresivní, neurvalé, lžou a manipulují, jsou nevděční, chovají se špatně ke svému okolí, tedy všechny osoby, se kterými pracovník přijde do styku a může jejich chování označit za nemorální z pohledu veřejnosti, kdy se jedná spíše o odsouzení charakteru klienta, který se nevhodným způsobem projevuje vůči společnosti.⁷⁰ Mohou to být také lidé mající problémy s alkoholem, uživatelé drog, gambleři, kteří svým chováním mohou po ekonomické a citové stránce ubližovat svým nejbližším, bezdomovci, Romové a příslušníci národnostních a etnických menšin, prostitutky a přistěhovalci, kteří jsou mnohdy v naší společnosti odsouváni mimo společnost jen z podstaty jejich životní situace nebo na základě jejich příslušnosti.⁷¹ Nemusí se však jednat jen o to, jaký je klient dnes, ale může to být ovlivněno i skutečností, jaká byla klientova minulost, kdy se mohl dopustit trestného činu, který je společností morálně odsuzován více, než jiné trestné činy, jako mohou být pohlavní zneužívání dětí, znásilnění, týrání osob ve společné domácnosti. I přes jejich odsouzení a vykonání trestu k nim zůstává společnost většinou uzavřená. V naší zemi se také může například jednat o výkon povolání související s dobou před listopadem 1989, kdy dnes společnost morálně odsuzuje jednání agentů státní tajné bezpečnosti, dozorců nebo v dané době výkonné politiky.⁷²

V čem spočívá obtížné přijetí těchto klientů? Co může u absolventů vyšších odborných škol vyvolávat morální odsouzení klientů, což by mohlo mít za následek konfliktní přijetí klienta či přímo snahu o jeho odmítnutí. Kopriva hovoří o silném citovém náboji, který se podle své intenzity může spojit s fyzickým prožitkem odporu.⁷³ Je to právě morální citlivost, která u každého pracovníka vyvolá reakci na zjištění, s jakým

---

⁶⁹ MUSIL, L.-NEČASOVÁ, M. „Zvládání nesourodých očekávání a morální orientace sociálních pracovníků“ in *Etické kontexty sociální práce s rodinou*, s.88.

⁷⁰ Srov. KOPŘIVA, K. *Lidský vztah jako součást profese*, s. 23.

⁷¹ Srov. HÁLA, J. *Psychosociální práce s maladjustovanými osobami*, s. 11-49.

⁷² Srov. KOPŘIVA, K. *Lidský vztah jako součást profese*, s. 23.

⁷³ Srov. Tamtéž, s. 23.

klientem má pracovat. Hodnoty, se kterými se sociální pracovník ztotožňuje a které se prolínají do jeho hodnotového systému, který ovlivňuje jeho morální citlivost, jsou osobní, společenské, profesní a etické. S těmito hodnotami se ztotožňuje a upravuje je již od raného věku po celý život. Na někoho může mít vliv skutečnost, že jako dítě zažil situaci, kdy mohl mít někdo z rodiny problém s alkoholem, jinde se vyskytlo domácí násilí vůči ženám, ale i starým lidem, zneužívání, či nezodpovědná péče o děti. Někdo je ovlivněn vlastními zážitky z dospělosti, kdy musel zvládat obtížné životní situace. Někdo měl šťastné dětství, vede uspokojivý život, vystudoval potřebné školy a má přijaté hodnoty, které odpovídají ideálním podmínkám podle jeho života.⁷⁴ Lze tedy jen stěží odhadnout, jak moc v pracovníkovi ulpěly různé křivdy a na koho se zlobí, koho morálně odsuzuje a koho toleruje. V praxi by mělo být dodržována jedna zásada a to ta, že není na pomáhajících, aby vynášeli mravní soudy.⁷⁵

5.4. Výzkumné šetření ke zjištění, jaké klienty preferují studenti VOŠ

Jak jsem v teorii uvedl, lidé v pomáhajících profesích mají tendenci upřednostňovat lidi atraktivní před méně atraktivními, více výkonné před méně výkonnými či zcela pro společnost neprospěšnými, nebo upřednostňovat ty, kteří nám připomínají více sebe nebo jsou lépe společensky postavení. Chtějí pomáhat více těm, kteří to potřebují méně. Zajímalo mě zjištění, s jakými klienty by chtěli pracovat studenti VOŠ Domažlice.

Ke zjištění jsem použil dvě výzkumné otázky. V první otázce se respondenti měli vyjádřit k tomu, jaké sociální služby nebo programy by chtěli vykonávat, kdyby k tomu měli možnost. Protože jsem chtěl, aby možnosti k odpovědi odpovídali širokému spektru nabídky služeb či programů, které odpovídají současné realitě a novým trendům, využil jsem seznam služeb a programů, které jsou velice podrobně popsány a seřazeny Matouškem⁷⁶ Tyto služby a programy jsem doslovně rozepsal do dotazníku. Při jejich vyhodnocování jsem vytvořil šest skupin podle cílového klienta. Pokud budeme vycházet ze skutečností uvedených podle Kopřivy, atraktivními by se jevila skupina, kde by se pracovalo s dětmi a mladistvými, dále s ohroženou rodinou, a třetí je skupina nazvaná všeobecný klient, neboť zde by se mohl vyskytnout ve větší míře klient z místního společenství, který může být pro sociálního pracovníka zajímavý postavením či jiným způsobem, který by mohl být pracovníkovi příjemnější. Další tři skupiny tvoří

⁷⁴ Srov. FISCHER, O. „Role hodnot v etice pro sociální práci,“ in Etika pro sociální práci, s. 66-67.

⁷⁵ Srov. KOPŘIVA, K. *Lidský vztah jako součást profese*, s. 23.

⁷⁶ Srov. MATOUŠEK, O. *Encyklopedie sociální práce*, s. 411-480.

méně atraktivní klienti, kterými jsou osoby se zdravotním postižením, osoby sociálně vyloučené, dále senioři a umírající.

První dvě skupiny jsou si relativně blízké a sociální práce v těchto skupinách se v praxi prolíná. V první skupině jsou služby sociální práce s dětmi a mladistvými, ve druhé skupině služby v ohrožené rodině. Klíčem k rozdělení byla skutečnost, zda sociální pracovník bude z větší části v kontaktu jen s dítětem či mladistvým, nebo zda bude vyváženě v kontaktu s celou ohroženou rodinou, ať už půjde o ohrožení rodiny nebo jen dítěte.

Do skupiny sociální práce s dětmi a mladistvými jsem zařadil následující služby. Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež, ústavní zařízení pro děti a mládež, programy pro ohrožené děti a mládež, školní sociální pracovník, multidisciplinární týmy pro mládež.

Do skupiny sociální práce s ohroženou rodinou jsem zařadil následující služby a programy. Rodinná centra, manželské poradenství, sociálně právní ochrana dětí, azylové domy pro matky s dětmi, pěstounská péče, osvojení, systém včasné intervence, multisystemická terapie.

Dále jsem vytvořil skupinu, kde nelze jednoznačně určit, jaký klient bude službu či program využívat, neboť jí lze poskytnout většině shora uvedeným klientů. Skupinu jsem nazval sociální práce se všeobecným klientem. Zde jsem zařadil svépomocné skupiny, občanské poradny a terapeutické komunity.

Do skupiny osob se zdravotním postižením jsem zařadil chráněné bydlení, chráněné pracoviště, ústavní zařízení pro lidi s postižením, poradenství pro osoby se zdravotním postižením, stacionáře, sociální firmy, podporované zaměstnání, a také psychiatrické léčebny, které z pohledu povahy sociální práce můžeme zařadit do této skupiny.

Do skupiny osob sociálně vyloučených jsem zařadil služby pro bezdomovce, sociální práci s prostitutkami, dluhové poradenství, terénní práce s uživateli drog, terénní práce v sociálně vyloučených lokalitách, kontaktní centra a vězeňství.

Do skupiny seniorů a umírajících jsem zařadil následující služby. Denní centra pro seniory, domovy pro seniory a hospice.

V druhé otázce se respondenti měli vyjádřit k tomu, s jakými klienty s jejich specifickými problémy by nejraději pracovali. Zde respondenti nehovořili o službách a programech, ale mohli si přímo určit klienta, se kterým by chtěli pracovat. Opět jsem vycházel z Matouška, kdy jsem ze seznamu kapitoly Ohrožené skupiny a náročné situace vytvořil předpokládané cílové klienty sociální práce.⁷⁷ (Encyklopedie Matoušek 331 – 408). Opět jsem vytvořil šest skupin, pět jich plně koresponduje se skupinami služeb a programů v předcházející otázce. Pouze zde již neoperuji se skupinou sociální práce se všeobecným klientem, neboť v druhé otázce jsou všichni klienti specifičtí. Do žádné skupiny jsem nezařadil jen mnohoproblémového klienta, který může být označen ve větší části všech skupin, a osoby, které ztratily blízkého člověka.

Do skupiny sociální práce s dětmi a mladistvými, jsem zařadil následující klienty. Riziková mládež, děti ulice, tedy bezprizorní mládež, extremistické skupiny, ať už pravicově či levicově orientované, včetně diváckého násilí, a mládež obecně.

Ve skupině sociální práce s ohroženou rodinou jsem jako cílovou skupinu klientů označil sociálně slabou více problémovou rodinu, rodinu v rozvodu, obecně práci s rodinou, týrané a zneužívané děti, psychicky traumatizované děti a oběti domácího násilí.

Do skupiny osob se zdravotním postižením jsem zařadil následující klienty. Zdravotně, mentálně, smyslově a tělesně postižení, dlouhodobě nemocní a duševně nemocní.

Další skupinou klientů byli staří lidé a umírající lidé.

Do skupiny sociálně vyloučených klientů jsem zařadil prostituující, bezdomovce, nezaměstnané osoby v sociálně vyloučených lokalitách, předlužené a ohrožené chudobou, komunity – sociálně vyloučené lokality, menšiny, imigranty a uprchlíky, nebezpečné recidivisty.

Poslední skupinou jsou klienti závislí. Zařadil jsem závislé na nealkoholových drogách, závislé na alkoholu a jiné závislosti.

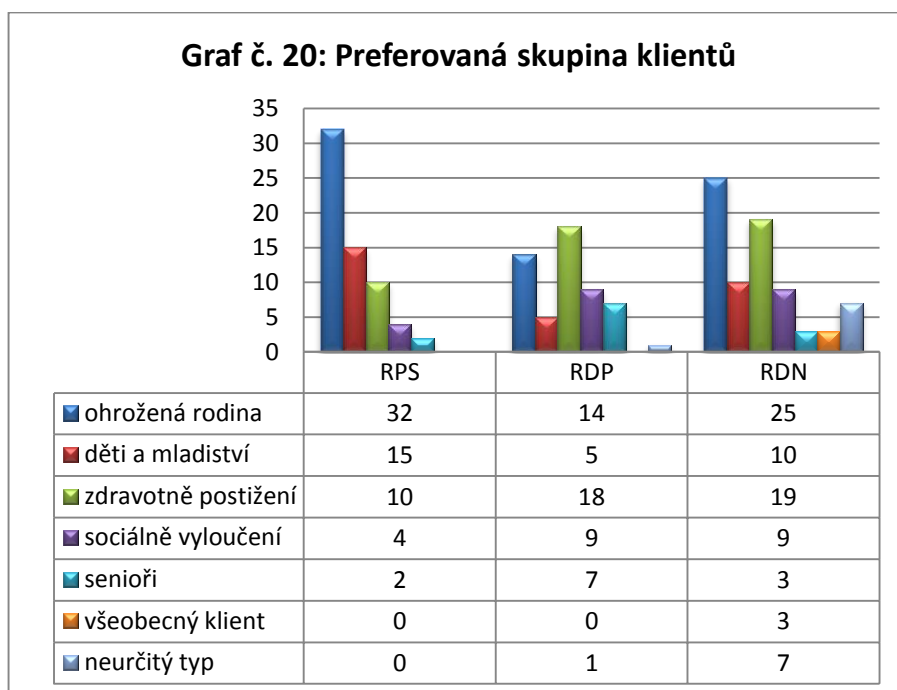
Při vypisování dotazníků měli respondenti možnost se dotázat na neznámé pojmy, případně se mohli zeptat, která služba by odpovídala jejich představám o klientech, se

---

⁷⁷ Srov. MATOUŠEK, O. *Encyklopedie sociální práce*, s. 331-408.

kterými by chtěli pracovat. Tuto možnost využili pouze studenti prvního ročníku denního studia, kterým nebyla jasné pojmy zejména týkající se práce s dětmi, konkrétně systém včasné intervence, multidisciplinární týmy pro mládež a multisystemická terapie.

Nejprve jsem u každého respondenta jednotlivě označil v otázce č. 16, jaké služby či programy by chtěl vykonávat. U otázky č. 17 měli respondenti označit klienty s jejich specifickými problémy, se kterými by nejraději pracovali. Respondenti měli možnost uvést pět odpovědí u každé otázky, někdy této možnosti nevyužili, když chtěli jednoznačně vytýčit, v jakých službách nebo s jakými klienty chtějí pracovat. Na základě označení největší četnosti stejné skupiny služeb nebo klientů jsem následně u respondentů označil, s jakou cílovou skupinou klientů by chtěli pracovat. Vyhodnocení jsem uvedl v grafu č. 20. Vyhodnocení preference jednotlivých služeb, programů a klientů se specifickými problémy je uvedeno v tabulce č. 3 a 4 v přílohové části.

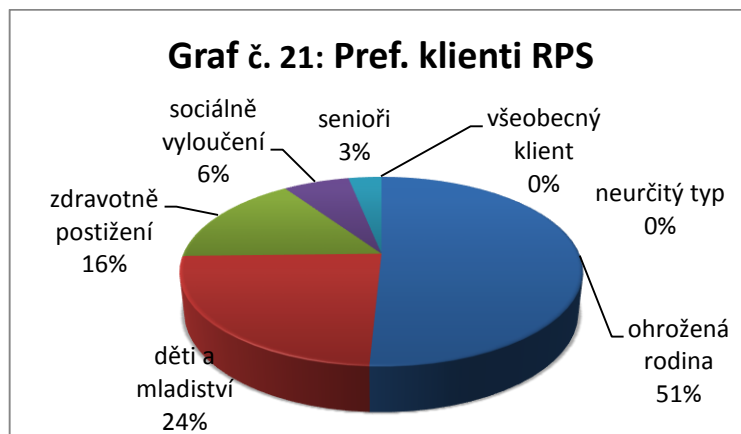
Zdroj: vlastní výzkum

V teoretických východiscích se hovoří u sociálních pracovníků o obtížném přijetí klientů neatraktivních, nevýkonných, morálně odsuzovaných, před klienty atraktivními, výkonnými a těmi, jejichž chování je zcela morální, nebo jim jejich nemorální chování

pracovníci tolerují nebo přehlíží. Pokud bych uvažoval v této rovině, mohl bych v těchto kontrastech proti sobě postavit atraktivní klienty z jednotlivých skupin, což jsou jednoznačně členové ohrožených rodin, děti a mladiství, oproti méně atraktivním, což jsou zdravotně postižení, sociálně vyloučení a senioři. Všeobecný klient je natolik specifický, že nelze určit, jaký člověk bude tuto službu využívat. Proto jsem jej postavil mimo hodnocení.

Jak lze spatřit v tabulce grafu č. 20, tyto skutečnosti se zcela jednoznačně potvrdily jen u respondentů denního studia. Zatímco u respondentů dálkového studia, ať už pracujících v oboru nebo nikoliv, se ukázal pouze trend pracovat s ohroženou rodinou. Na druhém místě je ovšem hned zájem o klienty, kteří jsou zdravotně postižení. A to i přes to, že zdravotně postižení nejsou označeni ani za atraktivní, ale ani za výkonné a nijak prospěšné společnosti. Jak si tedy vysvětlit tyto rozdíly mezi studenty denního a dálkového studia.

Pokud se podíváme podrobně na graf č. 21, můžeme vidět, že studenti denního studia poměrně ukázkově zastupují paradox v pomáhání, že mladí, krásní a bohatí by byli klienty upřednostňovanými na úkor starých, chudých, postižených a nemorálních.⁷⁸

Zdroj: vlastní výzkum

Podle výzkumu by chtělo 51 % respondentů pracovat s ohroženou rodinou a 24 % by chtělo pracovat s dětmi a mladistvými. Pokud bychom tyto dvě skupiny neoddělovali, ale ponechali je pospolu s ohledem na skutečnost, že předmětem sociální práce byl vždy přednostně zájem dítěte, mohli bychom tvrdit, že 75 % respondentů z řad studentů

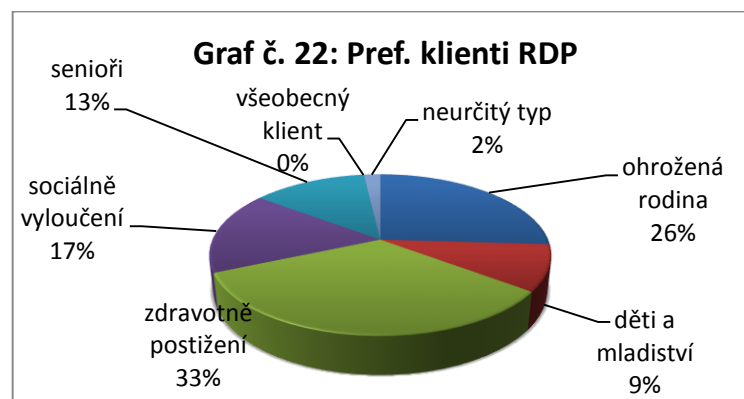
⁷⁸ Srov. KOPŘIVA, K. *Lidský vztah jako součást profese*, s. 23-23.

denního studia chce pracovat s dětmi a jejich rodinou. Pouhá čtvrtina dotazovaných by chtěla za klienta osobu zdravotně postiženou, sociálně vyloučenou nebo seniory. Tento výsledek je zcela srovnatelný s teoretickou částí. Jako vysvětlení lze konstatovat, že mladí lidé se považují za atraktivní a tak k sobě hledají klienty podobné. Budou mít jistotu, že si budou lépe rozumět, komunikace tedy bude snadnější. Budou znát jejich situace, o které se budou domnívat, že ji mohou znát ze svého života, z toho, co vidí ve svém okolí a co jim přijde jako běžná součást života. Je poměrně zajímavé, že při označení služeb či programů, označilo 50 respondentů z 63, sociálně právní ochranu dětí, což bylo dvakrát více, než ústavní zařízení pro děti a mládež, které označilo 22 respondentů. Touto vysokou hodnotu nebyl označen ani žádný klient se specifickými problémy, kde byla na prvním místě označena obecně práce s klientem v rodině s 33 označeními, a následovala mládež obecně, rodina v rozvodu a týrané a zneužívané děti. Pro studenty denního studia tak představuje práce na městském či krajském úřadě jejich vysněnou práci. Soudě podle tohoto výsledku by práce na úřadě představovala pro tyto studenty vrchol jejich kariéry. S osobami se zdravotním postižením by chtělo pracovat 16 % respondentů. Toto relativně velké procento ve skupině neatraktivních klientů může být z důvodu, že studenti VOŠ mají poměrně často odbornou praxi v zařízeních pro zdravotně postižené, které jsou lokálně celkem dobře zastoupené. Mezi osobami s postižením pak preferovali osoby s mentálním postižením. To jsem i očekával, neboť mentálně postižené osoby jsou studentům nejvíce na očích díky skutečnosti, že místní chráněná dílna je v Domažlicích všeobecně známa, studenti do ní chodí na praxi, ale i na akce, které se zde konají pro veřejnost, a také z důvodu, že klienti chráněné dílny se chodí hromadně stravovat do jídelny VOŠ v Domažlicích. Proto mohou být tito klienti pro mladé studenty denního studia lépe přijatelní, než sociálně vyloučení. Se sociálně vyloučenými chce pracovat jen 6 % a se seniory dokonce jen 3 % respondentů. Sociálně vyloučení jsou většinou osoby, skupiny nebo komunity, které nejsou ve společnosti příliš oblíbené a sociální práce je pro ně mnohdy jedinou záchranou, jak se mohou navrátit do běžného způsobu života. Respondenti denního studia pravděpodobně prozatím nepřišli s těmito lidmi do styku jiným způsobem než ostatní členové společnosti, tedy budou mít zřejmě předsudky a budou ovlivněni stereotypy tak, jako se ovlivňuje běžná společnost. To se odrazilo v hodnocení klientů, kdy ani jeden respondent denního studia neoznačil, že by chtěl za klienta bezdomovce nebo mít možnost vykonávat službu pro bezdomovce. Jen o dvě nebo tři označení na tom byli

lépe prostituující, menšiny a migranti obecně. Ze sociálně slabých měli nejvíce označení nezaměstnaní a to zřejmě z důvodu, že si nezaměstnanost nespojují se sociálně vyloučenými klienty, ale spíše s náhodnou ztrátou zaměstnání v běžných rodinách. Vůči starým lidem předsudky mít nebudou, ale pro mladé lidi může být stáří proces lidského života, který je pro ně prozatím v nedohledu a proto se jím nechtějí zabývat. Také se nechtějí dívat na utrpení, které v souvislosti se stářím může přicházet v podobě nemoci a bezmoci.

Jaká je preference klientů respondentů dálkového studia, kteří pracují v oboru?

V grafu č. 22 jsou uvedeny výsledky respondentů dálkového studia, kteří pracují v oboru sociální práce a sociálních služeb.

Zdroj: vlastní výzkum

Z grafu je patrné, že výsledky výzkumu dopadly jinak, než by se mohlo na základě teorie očekávat. A to, že na prvním místě nejsou preferováni klienti členů ohrožených rodin, ale jsou to osoby zdravotně postižené. Jsou zde dva argumenty, které mohou tyto výsledky vysvětlit a také změnit pohled na prioritu ve výběru klientů. Vidíme, že práci s osobami zdravotně postiženými by upřednostnilo 33 % respondentů. Až na druhém místě je klient z ohrožené rodiny, se kterým by chtělo pracovat 26 % respondentů. Pokud bychom však spojili dohromady klienty ohrožené rodiny, děti a mladistvé, kteří spolu souvisí, dostali bychom výsledek, že 35 % respondentů by za klienta chtělo děti, mladistvé a členy rodiny. I přesto je to jen o 2 % více, než u osob zdravotně postižených. To můžeme považovat za zanedbatelný rozdíl.

Proč tedy respondenti preferují práci se zdravotně postiženými, přestože nejsou považováni za atraktivní klienty a z hlediska společnosti většinou nepředstavují jedince

podávající výkon. Nabízí se dvě vysvětlení. Jak uvádí Kopřiva⁷⁹, najdou se sociální pracovníci, kteří vidí smysluplné pomáhání právě u osob, které společnost může odepisovat, či je považovat za nepodařené dílo přírody, kdy oni sami vidí takového klienta jako lidskou bytost, která představuje jen jednu z forem lidské existence. Tito pracovníci se pokoušejí těmto klientům dodat pozitivní náboj, který jim může pomoci k uvědomění si svého vlastního potenciálu.

Druhou možností, proč RDP upřednostňují práci s těmito klienty, může být skutečnost, že respondenti již s těmito klienty pracují. A to bez ohledu, zda s touto cílovou skupinou pracovat chtěli již od samého počátku nebo tuto práci vykonávat nechtěli. Je totiž možné, že v průběhu práce s těmito klienty došli pracovníci k smysluplnému poznání práce s osobami s postižením a v současné době s nimi již pracovat chtějí. Tato druhá možnost se potvrdila, kdy z 18 respondentů, kteří uvedli, že by chtěli tyto klienty, jich s nimi 16 již pracuje a to po dobu delší než dva roky. K tomu jsem zjišťoval, kolik pracovníků pracuje s osobami s mentálním postižením a cílového klienta by chtěli změnit. Jednalo se o tři respondenty, kdy dva by chtěli klienty ze skupiny sociálně vyloučených, a jeden by chtěl pracovat s ohroženou rodinou. I tento počet je v tomto poměru zanedbatelný. Mohu tedy říci, že pracovníci pracující s osobami s postižením mají ke svým klientům a ke své profesi dobrý vztah, kdy nehodlají klienty, jako cílovou skupinu, měnit. Práce s osobami s postižením může přinášet vnitřní uspokojení pracovníků, které ostatní respondenti, kteří v oboru nepracují, nemusí prozatím znát, protože s těmito klienty doposud nepracovali.

Výzkumem jsem dále zjistil, že z 54 respondentů by jich 11 chtělo pracovat s jiným cílovým klientem. V sedmi případech by si jako novou cílovou skupinu přáli ohroženou rodinu nebo děti a mládež, zbylí tři chtěli sociálně vyloučené klienty a jeden preferoval seniory. Analýzou jsem však nenalezl bližší souvislosti, které by ukazovaly na důvod změny, který by se mohl vztáhnout k motivaci ke změnám v preferenci klientů obecně.

Rovněž jsem prováděl zjištění, zda respondenti, kteří pracují na pozicích sociálního pracovníka, upřednostňují některé klienty v jiné míře, než je upřednostňují respondenti, kteří pracují na pozicích pracovníků v sociálních službách. Zjistil jsem, že rozložení

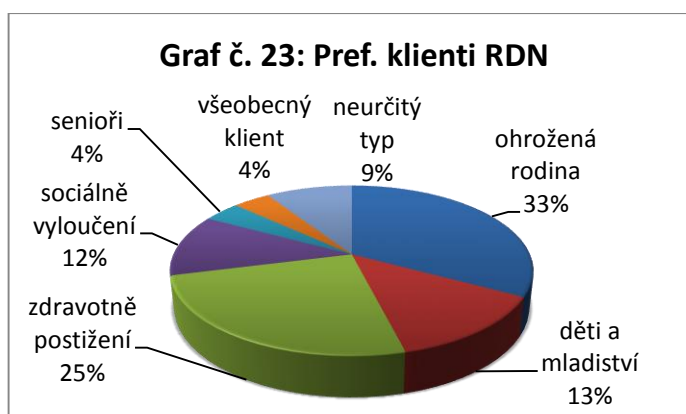
---

⁷⁹ Srov. KOPŘIVA, K. *Lidský vztah jako součást profese*, s. 22.

preferenci klientů je téměř identická jak u sociálních pracovníků, tak u pracovníků v sociálních službách.

Jaká je preference klientů u respondentů dálkového studia, kteří v oboru nepracují?

Jaké klienty by preferovali respondenti z řad studentů dálkového studia, kteří v oboru nepracují, je zobrazeno v grafu č. 23.

Zdroj: vlastní výzkum

Pokud srovnáme tři naposledy uvedené grafy, můžeme vidět, že výsledky RDN jsou jakýmsi umírněným středem mezi studenty prezenčního studia a studenty, kteří pracují v oboru sociální práce. Opět jsou zde, stejně jako u RPS, na prvním místě preferováni klienti ohrožených rodin. Společně s dětmi a mladistvými tvoří téměř polovinu preferovaných klientů. Nicméně je to o 29 % méně, než u RSP. Budu-li se zabývat otázkou, na úkor jaké skupiny klientů došlo k tomu snížení, je zřejmé, že je to zejména skupina osob se zdravotním postižením. Znovu se dostávám k otázce, proč by pracovníci chtěli pracovat s méně atraktivní skupinou, než jsou děti, mládež a rodina. Odpověď můžeme stejně jako u prezenčních studentů. Důvodem může být odborná praxe studentů v zařízeních pro zdravotně postižené. Vyskytl se i zajímavý fenomén, že na studium na VOŠ nastupují zájemci, kteří mají v rodině osobu s mentálním nebo tělesným postižením, a očekávají, že studiem získané informace vhodně použijí při péči o ně. Potom je zde faktor, který bude zřejmě zásadní. Tím je věk a životní zkušenosti studentů. Jak si člověk prochází vlastními tíživými situacemi ve svém životě, mění se jeho ideály, dokáže být tolerantnější a současně dokáže mít větší smysl

pro spravedlnost. To následně bude ovlivňovat vnímání studentů při rozhodování o tom, komu by chtěli, výběrem klientů, věnovat svůj pracovní výkon a poskytovat potřebnou pomoc. Z toho důvodu se oproti denním studentům, zvýšila preference osob se zdravotním postižením, ale také osob sociálně vyloučených a seniorů.

6. Odpovědnost za rozhodnutí

Mohou se absolventi VOŠ vyhnout rozhodování, etickým dilematům a následné zodpovědnosti tím, že se pokusí pracovat v organizaci s určitým pojetím sociální práce? V mém výzkumu jsem zjistil, jaké pojetí sociální práce by mohli v budoucnu upřednostňovat současní studenti vyšší odborné školy v Domažlicích, kteří jsou na prezenční formě studia nebo na dálkové formě studia, ale nepracují v oboru sociální práce, a jaké pojetí práce s klienty preferují studenti, kteří v oblasti sociální práce již pracují. Pokud víme, že z výzkumu vyplynulo, že většina budoucích absolventů VOŠ inklinuje k filantropickému pojetí sociální práce, mohou se tito studenti pokusit o získání práce v některé nevládní neziskové organizaci, kde může filantropické pojetí uplatnit. Stejně tak se může absolvent, který o sobě ví, že mu vyhovuje administrativní pojetí, pokusit o získání místa na některém z úřadů, kde bude vykonávat především administrativní činnost. Již dopředu může odhadnout, jaké pojetí asi bude v organizaci užíváno. Sice není nikde přednastaveno, jaké pojetí sociální práce se bude v dané organizaci preferovat, ale lze to vyčíst už jen z poslání organizace. Jak uvádí Opatrný, zcela obecně se předpokládá, že v rámci výkonu státní správy a místní samosprávy je preferován administrativní přístup, profesionální přístup je především uplatňován na vysokých školách, a v neziskových a příspěvkových organizacích je potom uplatňován hlavně filantropický přístup, velmi zřídka profesionální, a v podle svého zaměření i aktivistický přístup.⁸⁰ Z jiného pohledu se jeví, že v některých organizacích dochází jen k pomalému přesunu z přístupů sociální práce, který byl typický před listopadem 1989, kdy jádrem této profese byla zejména administrativní činnost, k pojetí jinému. Administrativní pojetí tak může zůstat stále v popředí. Díky zaváděným standardům kvality však dochází k posunu z administrativního pojetí k administrativně profesionálnímu na straně sociálních pracovníků, a filantropické pojetí se přenáší zejména na pracovníky v sociálních službách.⁸¹ Pokud pro absolventa školy není pojetí sociální práce zjevné, zjistí to absolvent až přímo na pracovišti. Ale jak uvádí Musil, ani při předpokládaném pojetí nelze usuzovat na skutečnost, že by dané pojetí bylo uplatňováno v celé organizaci, neboť se předpokládá, že každá organizace je originální a u každého pracovníka se ve větší či menší míře bude vymykat přijatému trendu

---

⁸⁰ Srov. OPATRŇY, M. *Sociální práce a teologie*, s. 183.

⁸¹ HAVLÍKOVÁ, J. „*Koexistence rozdílných pojetí sociální práce uvnitř jednoho zařízení*,“ s. 66.

organizace.⁸² Může se tedy absolvent rozhodnout, že chce vykonávat určité pojetí sociální práce jen z důvodu, že by se chtěl vyhnout obtížnému rozhodování v jeho každodenní činnosti nebo se vyhnout etickým dilematům, s nimiž se sociální pracovník bude setkávat, a jejichž řešení se od něj očekává? Co vlastně ovlivňuje formování pojetí sociální práce u pracovníka po nástupu do svého nového zaměstnání? Jsou to různá očekávání, která se před pracovníkem začnou objevovat, některá ihned, některá se ukáží až po delší době jako nenaplněná, protože jinak by se jich pracovník ani nevšiml. Těmto očekáváním se není možné vyhnout žádným jiným způsobem, než je začít naplňovat. Vystudovaný sociální pracovník nastoupí do svého zaměstnání, o kterém má ve větším či menším rozsahu informace, kde a kdy bude pracovat, jaká bude jeho pracovní náplň, kdo budou jeho nadřízení, jeho bližší kolegové, jakým klientům bude pomáhat. Pokud ovšem nezná vztahy, které na pracovišti jsou, tedy vztahy mezi kolegy, vedením, zaměstnavatelem, sponzorem a dalšími zúčastněnými, může jen předpokládat, jaký přístup ke klientům se v jejich organizaci preferuje. Může tedy nastoupit do organizace, kde se preferuje zcela odlišné pojetí, než očekával.

Absolvent školy tedy nastoupí do zaměstnání a začne se plně věnovat kariéře sociálního pracovníka nebo kariéře pracovníka v sociálních službách, kdy začne prosazovat pojetí sociální práce, které je jeho přesvědčení nejbližší. Jak uvádí Opatrný, přesvědčení o výkonu profese sociálního pracovníka vychází zejména z jeho porozumění sociální práci.⁸³ Je jen otázkou času, než začne ze svého okolí dostávat signály, které jej budou v drobných nuancích nebo tvrdě konfrontovat se zjištěním, že svojí práci vykonává dobře nebo je výkon jeho práce naopak nevyhovující. Vše záleží na tom, jaká jsou vůči pracovníkovi nastavena očekávání. Pokud pracujeme v pomáhajících profesích, předpokládá se, že hlavním očekáváním je zjednodušeně řečeno pomáhat lidem. Můžeme tedy říct, že pokud budu pomáhat podle svého nejlepšího vědomí a svědomí, musí být všichni spokojeni. Očekávání se však projevují rozličně a pracovník se jim začne přizpůsobovat nebo se je pokusí změnit. Jaká očekávání se mohou nejčastěji objevovat? Sociální pracovník se nejprve setká s očekáváním svých přímých nadřízených, od kterých dostává jasné instrukce, jak pracovat, ať už náplní práce, pokyny, poradami, pohovory a stálou interakcí na pracovišti. Současně se setkává s tím, co od něj očekávají kolegové. Tato očekávání mohou být v souladu nebo se lišit,

---

⁸² Srov. MUSIL, L. „Různorodost pojetí, nejasná nabídka a kontrola výkonu,“ s. 65.

⁸³ Srov. OPATRŇÝ, M. *Sociální práce a teologie*, s. 181.

vyplývají mu však postupy a způsoby, jak se v organizaci s klienty pracuje, které jsou brané jako žádoucí a které nežádoucí. Za žádoucí jsou označovány ty, které jsou v organizaci již zavedené, osvědčené a přijatelné. Sponzor může mít zase zcela jiné očekávání, které bude vycházet s náklady, které v souvislosti se službou vznikají. Můžeme spíše předpokládat, že sponzor bude očekávat rychlé a efektivní jednání, které službu zkrátí a učiní ji tak méně nákladnou. Klient má také různá očekávání, kdy může požadovat okamžitou jednorázovou či krátkodobou pomoc, až po úplnou závislost na sociálních službách. To je samozřejmě dané poskytovanými službami, ale i v nich lze vidět rozdíly v očekávání klientů, kteří jsou v relativně stejné problémové situaci. Máme zde i očekávání veřejnosti, které si můžeme rozdělit na lokální a celospolečenské očekávání. Veřejnost může na základě vlastních zkušeností nebo nepodložených informací požadovat jiné přerozdělování státních finančních prostředků, aby se předcházelo jejich zneužívání a závislosti na nich. Musil uvádí, že na základě politické situace a prosazování programů vládnoucích stran se vytváří očekávání od vlády, státní správy a samosprávy, kdy výsledkem jsou různé úsporné balíčky, ale také různé strategie, které se pokouší omezit či napravit nedostatky při přerozdělování státních prostředků, kdy je stále trendem omezování závislosti klienta na těchto prostředcích.⁸⁴ V neposlední řadě jsou zde očekávání médií, která nekompromisně zrcadlí a kombinuje všechna tato očekávání. Tato různorodá a mnohdy protichůdná očekávání mohou být hlavně zcela odlišné od toho, co by chtěli vykonávat sociální pracovníci. Neboť jak uvádí Musil, jejich morálka, altruismus a profesní přístup pracovníky vnitřně motivují k tomu, aby klientům pomáhali bez rozdílu, neboť každý, kdo pomoc v hmotné, zdravotní nebo psychické nouzi potřebuje, na ní má nárok. A to bez rozdílu toho, jak účinná pomoc bude a zda dojde k znovuoobnovení klientovi nezávislosti na finančních prostředcích státu. Musil hovoří o tom, že právě u sociálních pracovníků se nesourodost v očekávání týká více, než jiných pomáhajících oborů. To je odůvodněno zejména tím, že podstatou ve výkonu profese sociálního pracovníka je právě řešení kolizních očekávání, zprostředkovávání finančních prostředků pro klienty, jejichž přerozdělování

---

⁸⁴ MUSIL, L.-NEČASOVÁ, M. „Zvládání nesourodých očekávání a morální orientace sociálních pracovníků“ in *Etické kontexty sociální práce s rodinou*, s.84.

se odvíjí od strategií sociální politiky, a spolupráce s jinými pracovníky z oblasti sociálních služeb, ale také jiných nepodobných organizací.⁸⁵

Již od počátku se tedy vystudovaný sociální pracovník potýká s požadavky nebo představami okolí a to jej formuje při přetváření jeho původního pojetí na pojetí v jeho organizaci. Jestliže by si absolvent vybíral organizaci podle svého pojetí s úmyslem, aby se vyhnul obtížným dilematům, mohlo by to být z důvodu, že se obává selhání a má pocit strachu a viny, může ho tížit pocit zodpovědnosti. Mohl by očekávat, že pokud nastoupí do organizace s určitým pojetím, může se těmto nepříjemnostem vyhnout. Uvědomuje si tíhu veškerých očekávání a chce vykonávat své povolání s vědomím, že nesmí selhat. Velmi časté selhání nastává v okamžicích, kdy se musí sociální pracovník rozhodovat. Jak říká Opatrný, rozhodování je totiž nedílnou součástí praxe sociálního pracovníka, kdy většinou bude rozhodovat sám a ponese za to plnou nebo alespoň částečnou zodpovědnost.⁸⁶ To může pracovníky ve výkonu práce velmi ochromovat. Nový pracovník může být zpočátku podporován, aby vyvíjel své aktivity, nebude mít strach činit svá vlastní rozhodnutí, ale časem se ukáže, že je učinil v rozporu s očekáváními a bude se obávat jakkoliv rozhodnout. Nebo se nový pracovník bude obávat rozhodnout už od počátku, bude sledovat své kolegy, jak se rozhodují oni, bude se ptát, stále vyžadovat souhlas od svého nadřízeného a jen pomalu se bude odvažovat činit důležitá rozhodnutí. Zatímco aktivní pracovník bude pracovat s nadšením a časem narážet na konflikty očekávání, druhého pracovníka bude provázet strach od samého počátku a bude směřovat k alibismu v jeho výkonu. Oba tyto nové pracovníky může provázet strach, který je potom bude dlouhodobě brzdít a ochromovat a utvoří tak sociálního pracovníka, který bude nerozhodný.

Co tedy může pomoci novým absolventům škol, aby neselehávali na poli rozhodování, aby neměli strach ze svých rozhodnutí a před rozhodnutím se neschovávali, nenechali rozhodovat jiné? A pokud by již rozhodli, tak aby si za rozhodnutím stáli, neobávali se, že se rozhodli špatně, očekávali, že se jim jejich rozhodnutí nějakým negativním způsobem vrátí, netrápili se a neměli výčitky, že někomu mohli ublížit. Je zřejmé, že špatné rozhodnutí může být fatální jak pro klienta, který špatným rozhodnutím sociálního pracovníka může být postižen asi nejvíc, tak pro samého sociálního

---

⁸⁵ MUSIL, L.-NEČASOVÁ, M. „Zvládání nesourodých očekávání a morální orientace sociálních pracovníků“ in *Etické kontexty sociální práce s rodinou*, s.85.

⁸⁶ Srov. OPATRŇÝ, M. *Sociální práce a teologie*, s. 215.

pracovníka, který může mít pocit viny, ale také může být sankcionován nebo může přijít o zaměstnání. Dnes jsou díky médiím již známy případy, kdy sociální pracovníce stanuly před soudem za to, že včas neodhalily skutečnosti, že dítě v rodině je týrané. I v těchto případech lze poukázat na to, že pokud by se nejednalo jen o laxní přístup ze strany těchto pracovníků, může to být důsledek právě špatných rozhodnutí, které sociální pracovníci provedli. Odpověď není zcela jednoduchá. Odpovědět pouze tím, že se jedná jen o výběr vhodné organizace, která již sama dopředu deklaruje, v jaké míře se bude muset sociální pracovník podílet na rozhodování a s tím spojenou zodpovědností, by bylo zavádějící. Ano, pokud vím, že budu jako sociální pracovník vypracovávat administrativní agendu a rozhodovat o tom, zda klient ze zákona splňuje či nesplňuje určité podmínky pro získání dávek či nějaké materiální pomoci, je zde zodpovědnost jen za správné vypracování agendy. Mnohdy jsou však za úředníky považovány sociální pracovníci pracující pro státní správu či samosprávu na pozicích dětských kurátorů či jiných pozic v rámci sociálně právní péče o dítě. Neboť z pohledu veřejnosti, ale i velké části sociálních pracovníků v neziskových organizacích je práce na úřadech považována za zastaralou, kterou je zapotřebí vyměnit za práci profesionální, zaměřenou přímo na klienta.⁸⁷ Ale právě případ, kdy se sociální pracovníci dostali před soud za svá špatná rozhodnutí, nikoliv pro úmyslný trestný čin, ale za maření výkonu úřední osoby z nedbalosti, může zcela zřetelně ukázat, že i na pozicích, kde se očekává administrativní pojetí sociální práce, je rozhodování se v problémových situacích běžnou náplní práce a s tím souvisí i vysoká zodpovědnost za svá rozhodnutí. Nelze tedy jednoznačně určit, že pokud bych chtěl pracovat v organizaci, ve které je upřednostňováno administrativní pojetí sociální práce, je riziko míry zodpovědnosti nižší, neboť se pracovníci rozhodují jen na základě jasně dané legislativy. Oproti neziskové organizaci, kde by při filantropickém pojetí sociální práce, mohl mít špatný přístup ke klientům větší míru zodpovědnosti, například při špatné sociální rehabilitaci, kdy by špatnými rozhodnutími přivedl klienta k větší sociální závislosti. Jak hovoří Opatrný, je nutné si uvědomit, že každá organizace a její struktura vyžaduje jiný přístup ke klientům s individuálními přístupy jednotlivých pracovníků, za účelem dosažení požadovaných výsledků.⁸⁸ A právě tyto výsledky nejsou shodné s očekáváním různorodých sociálních pracovníků, což přináší diskuse o užitečnosti

---

⁸⁷ Srov. RŮŽIČKOVÁ, D – MUSIL, L. „Hledají sociální pracovníci kolektivní identitu?“ *Sociální práce/Sociální práce* 3, s. 87.

⁸⁸ Srov. OPATRŇÝ, M. *Sociální práce a teologie*, s. 181.

a odpovědnosti různých organizací. Výběr organizace tedy může částečně absolventovi odkrýt skutečnost, jaké pojetí sociální práce bude v organizaci preferováno, nemůže se však tímto výběrem všeobecně zbavit zodpovědnosti za svá učiněná rozhodnutí.

Může se tedy čerstvý absolvent školy zbavit zodpovědnosti za svá rozhodnutí? Jako odpověď se nabízí uplatnění etiky v sociální práci. Opatrný hovoří o velice blízkém vztahu sociální práce a etiky, kdy se sociální práce zabývá chováním lidí a vzájemnými mezilidskými vztahy, etika se zabývá morálkou lidského jednání. Způsob, kterým etika ovlivňuje výkon sociální práce, není jen v tom, že na základě etických teorií budou sociální pracovníci činit důležitá rozhodnutí, která z jeho pohledu budou dobrá rozhodnutí, ale je zde důležitá skutečnost, že samotná etika je již od počátku sociální práce její podstatnou součástí. Z tohoto důvodu lze na sociální práci nahlížet jako na uplatňování etiky v praxi a sociální práce se tak stává praktickou etikou.⁸⁹ Z opačného pohledu lze zase na etiku sociální práce nahlížet jako na podbor aplikované etiky a současně jako na profesní etiku. Etika se tak stává dílčím oborem sociální práce, ve které je „...*přítomen obecně etický základ, umožňující vystihnout předpoklady a metodiku etické argumentace.*“⁹⁰ Již na základě tohoto odůvodnění etiky jako součásti sociální práce je možné konstatovat, že etikou sociální práce se nemůže rozumět jen znalost etických principů, či odkazovat na legislativu, standardy a praxi v oboru.⁹¹ Nelze jí považovat jen za prostředek, který nám ukazuje, co je dobré nebo špatné jednání, ale je nutné ji vnímat jako běžnou součást naší praxe, která nás vede k nalézání a přijímání určitých řešení podporovaných etickou správností rozhodnutí a citlivostí, o které se lze v případě potřeby opírat.⁹²

Když je zřejmé, že etika sociální práce může přivést absolventům jistou pomoc při předcházení špatných rozhodnutí a následně zodpovědností, jak docílíme toho, aby etika nebyla jen základní součástí sociální práce, ale hlavně aby byla také součástí myšlení a jednání jednotlivých sociálních pracovníků? Jak poznamenává Opatrný,⁹³ je nutné předejít zaměňování etiky a etikety. Etikou lze označit slušné chování, zdvořilost, která upravuje komunikaci a předpokládané vztahy mezi lidmi na veřejnosti. Toto chování je samozřejmě velice důležité, kdy si pracovníci sami uvědomují, že dobré

---

⁸⁹ Srov. OPATRŇÝ, M. *Sociální práce a teologie*, s. 216.

⁹⁰ FISCHER, O – JINEK, J. „Etika sociální práce,“ in *Encyklopedie sociální práce*, s. 155.

⁹¹ Srov. Tamtéž, s. 155.

⁹² Srov. FISCHER, O, „K pojetí etiky pro sociální práci,“ in *Etika pro sociální práci*, s. 17.

⁹³ Srov. OPATRŇÝ, M. *Sociální práce a teologie*, s. 216.

způsoby vytvářejí ve společnosti pěkné vztahy, které lidi navzájem sblíží, a nepoužívat etiketu by znamenalo neúctu vůči klientům, což by mohlo zásadně ovlivnit kvalitu vztahu mezi pracovníkem a klientem.⁹⁴ K záměně může dojít zejména z důvodu, že sociální pracovník se naučí dobře komunikovat, aby byl milý a příjemný a může jen vytvářet dojem skutečného zájmu. Ve skutečnosti může být jeho chování jen pokrytectvím, které překrývá jeho skutečné úmysly, kterými může být nezájem o klienty, pohodlnost, zbavování se svých povinností a zodpovědnosti. Zdvořilost je sice předpokládanou součástí běžné komunikace s klientem, v žádném případě však nemůže nahrazovat eticko-mravní jednání sociálních pracovníků. Etiku jednání si je nutné nějakým způsobem osvojit a jednat podle ní. Jak ale tuto etiku získat. Každý pracovník v pomáhajících profesích, který se rozhodl, že bude pomáhat ostatním lidem, by měl vědět, že on sám musí mít určité osobnostní dispozice, patřičné vzdělání a měl by být ochotný v rámci služby se také částečně obětovat. Jankovský uvádí, že u sociálních pracovníků lze určité etické zásady již předpokládat, neboť pokud se někdo rozhodne pomáhat lidem, měl by být mravně čistý a s vědomím odpovědnosti vůči vyššímu mravnímu řádu.⁹⁵ Můžeme předpokládat, že morálka je součástí osobnosti sociálního pracovníka, již od počátku výkonu jeho povolání. To ovšem nemůže nikdo zaručit.

Na základě čeho se utváří morálka? „*Morálka člověka může být jen výsledkem jeho vnitřního ztotožnění se s určitými hodnotami.*“⁹⁶ Každý sociální pracovník má svoji vlastní hierarchii hodnot, která se odráží v jeho jednání při výkonu povolání. Ať už jde o běžnou činnost nebo rozhodování ve složité situaci.

Jak uvádí Fischer, na sociálního pracovníka na sebe navzájem působí čtyři odlišné oblasti hodnot. A to hodnoty osobní, společenské, legislativní a profesní.⁹⁷ Osobní hodnoty jsou u každého pracovníka prvotní. Tyto hodnoty jsou přijímány ještě před nástupem do profese sociálního pracovníka. Jsou to hodnoty, které vychází z výchovy a životních zkušeností. Je to pohled na svět, na svůj život a budoucnost. Osobní hodnoty odráží charakter osoby pracovníka, jak by v případě potřeby řešil dilemata jen sám za sebe. Může v tom být aktivní přístup nebo lenost, chtění pomáhat nebo chtít ovládat,

---

⁹⁴ Srov. BALOGOVÁ, B. „Existuje etiketa v sociálnej práci?“ in *Sociálna pedagogika, sociálna práca a sociálna andragogika – aktuálne otázky teórie a praxe*, s. 157-158.

⁹⁵ Srov. JANKOVSKÝ, J. *Etika pro pomáhající profese*, s. 157-158.

⁹⁶ Srov. OPATRŇÝ, M. *Sociální práce a teologie*, s. 217.

⁹⁷ Srov. FISCHER, O. „Role hodnot v etice pro sociální práci,“ in *Etika pro sociální práci*, s. 66.

upřednostňování vlastních zájmů před výkonem profese apod. Společenské hodnoty vycházejí zejména ze společenského étosu, z kulturních tradic, z komunit. Společenské hodnoty se v daném prostředí jeví jako běžné přijímané většinou společnosti, avšak všichni ve společnosti jsou s nimi obeznámeni. Tyto hodnoty se poté prolínají do hodnot osobních. Snad nejvíce charakteristické může být pojmání zcela rozdílných hodnot v naší společnosti tvořenou českou majoritou, oproti rozdílným hodnotám členů romské nebo zcela odlišné vietnamské komunity, přestože soužití je vzájemné. Legislativní hodnoty jsou psané zákony, předpisy a nařízení. Může se tedy zdát, že o legislativních hodnotách nelze diskutovat, neboť jsou dané písemně a tudíž bez rozporů. Opak je však pravdou. Právní normy si totiž podle svých vědomostí, zvyků a aplikací, může každý vyložit jinak. Z toho důvodu jsou k těmto normám vypravovávány různé komentáře či metodické pokyny. Z toho je zřejmé, výklad práva není vůbec jednoduchý a sociální pracovník musí často pochopit původní záměr právní normy, její tvrdost a kriticky jí aplikovat. Jako poslední jsou hodnoty profesní. Jak říká Fischer, tyto hodnoty by měly napomáhat jednotlivým sociálním pracovníkům, aby se při výkonu své profese co nejvíce přibližovali profesnímu étosu sociální práce. I přesto, že tyto hodnoty mohou být uvedeny písemně např. v etických kodexech nebo standardech, nemůžou být tyto hodnoty zaměňovány za hodnoty legislativní. Profesní hodnoty nejsou právně vymahatelné. Při jejich opomíjení však může docházet k poškození klienta, samotného sociálního pracovníka nebo jiných zúčastněných osob, a tím dochází k poškození samotného oboru. Přestože zde není právní vymahatelnost k dodržování těchto hodnot, mají určité profesní organizace určité mechanismy, kterými na tato poškození profese mohou reagovat a působit na změny u jednotlivců nebo organizací.⁹⁸

Aby mohl pracovník svou práci vykonávat na profesní úrovni, musí se pokusit o ztotožnění se s hodnotami sociální práce, které jsou souborem uvedených hodnot. Upřednostňovány jsou systémy profesních a legislativních hodnot. Za zásadní hodnotu je však v sociální práci všeobecně považována lidská důstojnost. Tato hodnota stojí v základech dále rozvinutých lidských práv.⁹⁹ Lidská důstojnost je jako základní norma zdůrazňována za základní požadavek na dodržování lidských práv v Chartě spojených národů, ve Všeobecné deklaraci lidských práv a u nás je součástí Listiny základní práv

---

⁹⁸ Srov. FISCHER, O, „Role hodnot v etice pro sociální práci,“ in *Etika pro sociální práci*, s. 66-67.

⁹⁹ Srov. OPATRŇÝ, M. *Sociální práce a teologie*, s. 217.

a svobod č. 2/1993 Sb. V této je kladen důraz na lidskou důstojnost ihned z počátku listiny, kdy je v čl. 1 uvedeno: „Lidé jsou svobodní a rovní v důstojnosti i v právech. Základní práva a svobody jsou nezadatelné, nezcizitelné, neprohlášené a nezrušitelné.“¹⁰⁰ Tuto hodnotu lze považovat za klíčovou, při jakémkoliv uplatňování spravedlivé etiky. Jsou dvě pojetí lidské důstojnosti. Inherentní lidská důstojnost se vztahuje na všechny lidi a vychází ze samotné podstaty lidského bytí, kdy je připisována každému člověku již od jeho početí. V tomto pojetí není mezi lidmi rozdílů v tom, kdo si zaslouží větší či menší míru důstojnosti. V tomto pojetí si zaslouží důstojnost jakýkoliv klient sociální práce. Druhým pojetím je kontingentní důstojnost. Tato důstojnost není připisována každému člověku bez rozdílu, ale tuto důstojnost si musí jedinec nějakým způsobem zasloužit. Může se jednat o důstojnost vycházející z postavení ve společnosti a v hraní určitých společenských rolí, dále může vycházet z přirozené významnosti jedinců, ale také může vycházet z vyjadřování důstojnosti ve svém jednání, kdy lze o někom hovořit jako o tom, kdo se chová důstojně. V tomto pojetí je zásadní nedostatek vůči lidem v tom, že důstojnost je jen výběrová, odstupňovaná a není pro každého.¹⁰¹ V tomto pojetí může docházet i k určitému snižování či odebrání lidské důstojnosti na základě různých kritérií. Těmito kritérii mohou být například příslušnost k menšině, ať už národnostní nebo etnické, fyzické či mentální postižení, nižší intelekt. V dnešní společnosti je toto pojetí zcela běžné rozšířené, ale z etického pohledu není přijatelné. Výhodou je, že z historického pohledu je inherentní pojetí lidské důstojnosti v obecném povědomí naší kultury poměrně silně zakořeněno. Nezáleží na skutečnosti, zda důstojnost vychází ze západní náboženské tradice nebo z postavení člověka jako rozumné a svobodné bytosti, neboť obě tato východiska jsou slučitelná.¹⁰² Lidé proto dokážou citlivě reagovat na projevy, které snižují nebo potlačují lidskou důstojnost. V sociální práci požadavek lidské důstojnosti je určován ve dvou rovinách. První rovina lidské důstojnosti je ve vztahu sociálního pracovníka k sobě samému. Můžeme zde vycházet ze skutečnosti, že pokud si sociální pracovník nebude vážit sám sebe jako lidské osoby, které přísluší lidská důstojnost, přenesení pravděpodobně toto odmítnutí lidské důstojnosti i na klienta. Lze si jen těžko představit, že sociální pracovník, který nemá žádnou úctu sám k sobě, by tuto úctu prokazoval někomu jinému. Nelze zde ani namítnout, že by to bylo možné v případě

---

¹⁰⁰ WÁGNEROVÁ, E. et. al. *Listina základních práv a svobod. Komentář, čl. 1.*

¹⁰¹ ŠRAJER, J. „Lidská důstojnost a sociální práce,“ *Sociální práce/Sociální práca* 2 (2006), s. 110.

¹⁰² MACHULA, T. „Důstojnost“ in *Encyklopedie sociální práce*, s. 206.

kontingentního pojetí důstojnosti, protože v tom případě by důstojnost byla připisována jen několika vyvoleným a vůči ostatním klientům by se důstojnosti nedostávalo. Lze tedy uvažovat jen o eticky přijatelném inherentním pojetí. Pokud by se tedy u sociálního pracovníka vyskytla absence hodnoty důstojnosti, lze předpokládat, že do budoucna nebude u tohoto pracovníka potřebná motivace k efektivnímu pomáhání a ke konání správných a dobrých rozhodnutí. V druhé rovině je lidská důstojnost požadavkem vztahu ke klientovi. Zjednodušeně řečeno, klient si zaslouží pomoc a lidské zacházení z důvodu, že je člověk. To je základní předpoklad pomoci v pomáhajících profesích. Na druhou stranu je důležité si uvědomit, že důstojnost člověka neznamena, že dotyčnému klientovi musíme svou pomoc vnucovat a uplatňovat ji i proti jeho vůli. Šrajer upozorňuje na nutnost respektování autonomie klienta a jeho světonázorovou a hodnotovou orientaci, kdy cituje Kantův výrok: „*Nikdo mě nemůže nutit k tomu, abych byl šťastný, nýbrž každý smí hledat svoji blaženost na cestě, která se jemu samotnému zdá dobrá, když tím jenom není narušena svoboda druhých, kteří o podobný cíl usilují podle nějakého možného společného zákona.*“¹⁰³ Úkolem sociálního pracovníka tedy není klientovi vnucovat svoji pomoc, ale s ohledem na lidskou důstojnost tuto pomoc nabízet a pomáhat mu v odkrývání jeho názorů a jednání, které jej ohrožují nebo poškozují a přivádí jej do tíživých situací. To vše za předpokladu, že jeho názory a jednání nejsou dotčeny práva jiných osob a okolní společnosti. Součástí výkonu profese sociálního pracovníka není totiž jen kvalitní vztah s klientem, ale také ochrana společnosti a s tím související napomáhání klientovi v chápání vzájemné interakce se sociální prostředím, ve kterém se klient pohybuje.¹⁰⁴

Nebezpečí však může spočívat v případě, že sociální pracovník se ve svém pojetí důstojnosti přeorientuje z inherentního na kontingentní. To je ovlivněno zejména duchem společnosti, která od jedinců očekává jejich uplatnění ve společnosti, jejich výkon a užitečnost. Pokud je výkon klienta nízký, neodpovídající očekávání nebo žádný, odpadal by tak u klienta nárok na důstojnost. Jak hovoří Šrajer, sociální pracovník by potom přebíral jeho výkon na sebe, což hraničí s únavou a s vyhořením

---

¹⁰³ ŠRAJER, J. „Lidská důstojnost a sociální práce,“ *Sociální práce/Sociální práce 2* (2006), s. 112.

¹⁰⁴ MACHULA, T. „Důstojnost“ in *Encyklopedie sociální práce*, s. 206.

nebo s opačným přístupem, kdy když výkon nepodává klient, nebudu ho podávat ani já.¹⁰⁵

Je tedy zcela zřejmé, že lidská důstojnost je jako hodnota pro výkon profese nepostradatelná a je jejím základním předpokladem. Vystačil by si však vystudovaný student sociální práce, aby se nemusel obávat svých rozhodnutí jen s vědomím, že se ztotožnil s hodnotou lidské důstojnosti? Domnívám se, že nikoliv. Jestliže je tato hodnota předpokladem pro výkon profese sociálního pracovníka, jedná se o pouze o subjektivní etické uvědomění odborné praxe sociálních pracovníků. Pokud se dostane sociální pracovník do situace, kdy se dostává do konfliktu, může proti sobě stát několik sociálních pracovníků s různými názory, kdy všechny názory mohou vycházet z hodnoty lidské důstojnosti. Odůvodnění jejich argumentů tedy může být eticky opodstatněné u každého pracovníka. Z toho vyplývá, že samotná sociální práce, která je založena na lidské důstojnosti má etický charakter, nepřináší to však odpověď na otázku, jak řešit vzniklá etická dilemata. Absolventi sociální práce si tedy nemohou vystačit jen s vědomím, že pokud ví, že pomáhají na základě lidské důstojnosti, je jejich rozhodování správné a nemusejí se obávat svého rozhodnutí.

Zde se opět musíme navrátit ke skutečnosti, že pro důležitá rozhodnutí sociálních pracovníků je nezbytné pracovat s obecnými etickými teoriemi. Základní znalost etických teorií usnadňuje pracovníkovi nahlížet na vzniklá etická dilemata z různých pohledů a umožňuje mu tak nacházet větší množství řešení, ze kterých si může vybrat to, které se mu jeví jako eticky správné a dobré. Je proto nutné, aby studenti byli průběžně na školách, ale i následně v praxi, vzdělávání v oblasti etiky sociální práce, učili se činit morální volby a dokázali využívat etickou reflexi a za účelem poznávání svých hodnot kritickou sebereflexi.¹⁰⁶ Jak říká Křišťan, na etické teorie však nelze nahlížet jako na určitý jasně daný návod, kde budu postupovat krok za krokem a dojdu k požadovanému výsledku. Argumentační strategie lze získat jen jejich důkladným zvnitřněním, což by mělo být úkolem zejména vzdělavatele v etice sociální práce. A dále se nesmí stát jen poučkami, ale musí skutečně vycházet z reflexe konkrétní situace s vlastním etickým smýšlením. Vlastní etické smýšlení s reflexí ovšem není otázkou krátkodobých kurzů nebo školení, ale ochotou se etickými teoriemi zabývat

---

¹⁰⁵ ŠRAJER, J. „Lidská důstojnost a sociální práce,“ *Sociální práce/Sociální práca* 2 (2006), s. 112.

¹⁰⁶ Srov. OPATRŇÝ, M. *Sociální práce a teologie*, s. 219.

a přijmout je za své. Při jejich pochopení se stává etické reflexivní myšlení účinným nástrojem při rozhodování u etických dilemat.¹⁰⁷

Nabízí se otázka, v jaké míře jsou studenti tříletého pomaturitního studia oboru sociální práce vzděláni v etice sociální práce, aby vůbec prokázali znalost etických teorií a dokázali je používat při reflexivním etickém myšlení. Zda se jim etika jeví jen jako věda o tom, co je dobré a co špatné, zda si dokážou vybavit některé etické teorie a zda se vůbec pokusí o jejich aplikaci na vzniklou situaci. Dokud studenti denního studia nezaujmou pracovní místo sociálního pracovníka, nemají zřejmě ani tušení o dilematech, která mohou řešit. Jiná praxe může být u studentů dálkového studia, kteří již v oboru pracují, nebo pracují v jiném oboru, kdy si uvědomují zodpovědnost za učiněná rozhodnutí v jejich zaměstnání nebo i v běžném životě. Vzhledem k individualitě každého studenta je těžké odhadnout, kterým předmětům ve vzdělávání dávají větší váhu, na co se soustředí, zda se jim vůbec jednotlivé předměty propojují v celek, který na ně v závěru studia působí jako balíček kompetencí, díky kterému jsou připraveni na výkon profese sociálního pracovníka.

Proto lze uvažovat i o situaci, kdy bychom mohli předpokládat, že absolvent vyšší odborné školy si vůbec nebude vědom žádných etických teorií. Opět stane před situací, kdy se bude muset rozhodovat a opět hrozí, že může selhat, dostat se do situace, kdy se bude obávat následků za své rozhodnutí. Opět bude ochromen. Položíme si otázku. Je v praxi další mechanismus, který by ho mohl ochránit před touto nepříjemnou situací? Lze se schovat před zodpovědností za svá rozhodnutí?

Absolvent školy sice nemusí mít přehled o etických teoriích, od prvního ročníku studia je mu ovšem znám etický kodex sociálního pracovníka. Současně je zřejmé, že se v dané organizaci budou sociální pracovníci řídit platnou legislativou, včetně standardů kvality. Nabízí se mu tedy soubor norem a etických principů, které může pro výkon svého povolání využít a rovněž je může využít při rozhodování při vzniku dilemat. Znalost alespoň těchto norem a principů je předpokládána. Hovoříme zde o profesní etice. Profesní etika slouží sociálním pracovníkům k tomu, aby se dokázali orientovat v situacích, které od nich vyžadují rozhodování při dilematech zejména ve vztahu

---

¹⁰⁷ JINEK, J. - KŘIŠŤAN, A. „Etická teorie a její aplikace – problém pro sociální práci,“ s.130.

ke klientovi. Český etický kodex¹⁰⁸ má jako základní označeny čtyři etické problémy, které se staví do cesty sociálním pracovníkům. Jsou to tyto. Kdy vstupovat či zasahovat do života klienta, které sociální případy upřednostnit, kterým věnovat více času při dlouhodobém sociálním výchovném působení, kolik pomoci a péče poskytnout, kdy ukončit sociální terapii, služby, kdy přestat poskytovat dávky sociální pomoci. Dalšími problémovými okruhy jsou označeny střety zájmů při vzájemných konfliktech mezi sociálními pracovníky, klienty, jinými občany, organizacemi a institucemi, skupinami klientů, společnostmi, zaměstnavatelem, kdy se tyto konflikty mohou navzájem kombinovat. Etický kodex má charakter jakéhosi návodu napomáhající rozhodování pracovníka. Pomáhá mu řešit rozhodnutí, kdy se musí rozhodnout podle daných předpisů a jemu se z osobních příčin rozhodnutí přičítá, nebo v případě dilemat, kdy se ocitne při rozhodování mezi dvěma a někdy i více nevhodnými možnostmi. V obou případech jde opět o rozhodnutí, které může v sociálním pracovníkovi vyvolávat obavy za nesení následné odpovědnosti. Protože je etický kodex jenom jakýsi manuál, může pracovníkovi pomoci při jeho rozhodování. Rozhodnutí za něj však neučiní. Díky kodexu nemusí pracovník činit rozsáhlou etickou reflexi, ale může se odvolat na zjednodušené ustálené eticky zdůvodněné postupy.¹⁰⁹ Z jiného pohledu je etický kodex významný zejména pro studenty sociální práce a pro pracovníky, kteří toho o sociální práci mnoho nevědí. Z kodexu je potom zřetelné, co je posláním profese a jaké jsou základní cíle, vede a inspiruje členy profese správným jednáním a dobrou praxí, upozorňuje je na etické aspekty jejich práce a vede je k citlivosti vůči etické reflexi, představuje základní etické principy, vytváří profesní identitu a je považován za charakteristický znak profese.¹¹⁰ V žádném kodexu však není možné nalézt konkrétní postup na jakoukoliv specifickou situaci. Kodex nám nedává návod, jak detailně postupovat, aby postavil sociálního pracovníka do pozice, že nemusí o situaci přemýšlet, ale bude jen postupovat podle předem napsaných bodů postupu. Tím by se z problémové situace vytratila etická dimenze. Naopak, kodex jen poskytuje oporu pracovníkovi při jeho rozhodování a pomáhá mu v jeho uvažování nad různými možnostmi řešení, aby je mohl odůvodnit jako eticky správné.¹¹¹ Nelze tedy očekávat,

---

¹⁰⁸ „Etický kodex sociálních pracovníků ČR“, <http://www.eticky-kodex.cz/eticky-kodex-socialnich-pracovniku-cr/>

¹⁰⁹ Srov. OPATRŇY, M. Sociální práce a teologie, s. 222.

¹¹⁰ Srov. FISCHER, O. „Role hodnot v etice pro sociální práci,“ in Etika pro sociální práci, s. 84.

¹¹¹ Srov. Tamtéž, s.93.

že etický kodex bude za pracovníka rozhodovat. Etický kodex nemůže plně obsáhnout etiku v sociální práci. Protože je sociální práce etikou v praxi, musí být sociální pracovník schopen etické reflexe, k čemuž je opět potřeba znalostí etických teorií.

Absolvent vyšší odborné školy se tedy může na etický kodex spoléhat jen jako na metodického průvodce při výkonu jeho povolání. Pokud se dostane do problémové situace, kdy bude muset rozhodnout, etický kodex mu pravděpodobně nepomůže v řešení konkrétní specifické situace. K tomu by mu měly pomoci jeho znalosti v oboru, dále metodické pokyny, které v dané organizaci jsou a samozřejmě dobrá praxe v jeho organizaci. Nezabývá se však pocitu zodpovědnosti a možného strachu před špatným rozhodnutím.

Abychom pochopili, zda je možné se vyhnout rozhodování a etickým dilematům, je nutné se podívat na vznik dilemat v sociální práci. Procesem vzniku etických dilemat v nesourodých pracovních podmínkách se podrobně zabývá Musil.¹¹² Prvotně ve svých výzkumech označil čtyři základní fáze, které na sebe postupně navazují. První fázi označil jako konfrontaci s nesourodými pracovními podmínkami. Tím jsou myšleny veškeré pracovní podmínky, ve kterých pracovník vykonává svoji profesi, včetně vztahů na pracovišti, finančních prostředků, používaných postupů při práci s klienty, jak lze tyto postupy použít, jak jsou situace problémové a jaká je šance na jejich zvládnutí. Můžeme hovořit o souboru všech okolností pro práci s klientem. Druhá fáze by mohla být označena jako prožívání zkušenosti nesourodých pracovních podmínek přes morálně neutrální percepci kolizních očekávání. V této fázi si sociální pracovník uvědomuje podmínky, ve kterých pracuje. Je s nimi seznámen, očekává je a naráží na ně. Zná veškerá očekávání ostatních zúčastněných. Konkrétně ví, co se od něho očekává, aby splnil vše potřebné a současně se zaměřil na hlavní aktuální problém. Současně přesně ví, čeho by chtěl obecně, nebo v konkrétní situaci, dosáhnout on sám. Tedy jaké je jeho přesvědčení o postupech při pomoci klientům. Třetí fázi je přeměna konfliktů očekávání na dilemata. Tato přeměna se děje ve vnímání sociálního pracovníka. Podmínkou k této přeměně potom musí být morální citlivost. Díky této citlivosti by si měl pracovník uvědomovat morální povahu situace a na základě vyhodnocení této povahy se následně před něj staví morální dilemata, která si rovněž

---

¹¹² Srov. MUSIL, L.-NEČASOVÁ, M. „Zvládání nesourodých očekávání a morální orientace sociálních pracovníků“ in *Etické kontexty sociální práce s rodinou*, s.83-104.

plně uvědomuje.¹¹³ Morální citlivost vychází ze základních morálních ideálů pracovníka. Vnímá li tedy sociální pracovník, díky své morální citlivosti, že jsou před ním jisté možnosti, které pro něj nejsou slučitelné nebo jen obtížně slučitelné, vnímá to jako konflikt očekávání, tedy jako dilema. Může ovšem dojít k situaci, kdy pracovník zůstane morálně necitlivý a tak bude vůči některým konfliktům očekávání lhostejný. V rámci této fáze tedy dochází k zásadnímu určení, zda se ve věci bude jednat o dilema, jak je shora popsáno, a kterému se sociální pracovník bude dále věnovat. Čtvrtou fází je rozhodnutí sociálního pracovníka, zda je nějakým způsobem za řešení neslučitelných voleb zodpovědný. Když tento pocit zodpovědnosti sociální pracovník přijme, vznikne neodbytné dilema. To nutí sociálního pracovníka k rozhodnutí na základě jeho morálních ideálů. Je to přesně to, co ho nutí k výkonu svého povolání tak, aby podle svého nejlepšího přesvědčení poskytoval potřebnou pomoc klientům. Je zde ovšem také možnost, že pracovník dilema nepřijme, protože bude mít pocit, že rozhodnutí mezi neslučitelnými možnostmi se ho netýká. Za rozhodnutí nemá žádnou zodpovědnost, nechce se dilematem zabývat a ke klientovi přistupuje tak, že si musí volbu z daných možností provést zcela sám. Až v této čtvrté fázi se tedy před sociálním pracovníkem otevírají neodbytná dilemata.¹¹⁴

Po provedených výzkumech byl tento model poupraven. Původně totiž předpokládal, že morální ideály ovlivňují vytváření morálních dilemat ve třetí fázi a ve čtvrté fázi. Nejprve ve třetí fázi ovlivňovaly morální citlivost pracovníka způsobem, že začal vnímat konflikty očekávání a rozeznal obtížně slučitelné možnosti rozhodnutí, nebo konflikty očekávání vnímal, ale byly pro něj morálně lhostejné. Ve čtvrté fázi potom morální ideály sloužily jako motivace pro vytrvalost a neústupnost při přijetí zodpovědnosti za rozhodnutí při volbě mezi obtížně slučitelnými možnostmi.¹¹⁵

Empiricky však bylo zjištěno, že morálně lhostejné konflikty očekávání se vyskytují jen zcela ojediněle. To znamená, že pro sociální pracovníky se téměř žádné konflikty očekávání nestávají vědomě lhostejnými až ve třetí fázi vzniku dilemat. Pokud to tak není, musí být rozhodování v mysli sociálního pracovníka ovlivněno ještě dříve, než dojde ke konfliktům očekávání a výběrem, zda se bude jednat o morálně citlivé téma.

---

¹¹³ Srov. Tamtéž, s. 88.

¹¹⁴ Srov. MUSIL, L.-NEČASOVÁ, M. „Zvládání nesourodých očekávání a morální orientace sociálních pracovníků“ in *Etické kontexty sociální práce s rodinou*, s.89

¹¹⁵ Srov. Tamtéž, s. 90.

Z toho vyplývá, že morální citlivost je užívána již od samého počátku procesu vzniku dilemat.¹¹⁶ Můžeme říct, že u pracovníka je morální citlivost užívána po celou dobu jeho výkonu povolání. Tato mravní citlivost jej vede k prožívání různých pocitů už za plného uvědomění si a prožívání nesourodých pracovních podmínek. Ty jsou potom základním předpokladem jeho vlastního očekávání. Toto očekávání lze plně nazvat morálním, protože je vytvořeno na základě jeho vlastních morálních ideálů. A následně tato očekávání přichází do konfliktů s očekáváním jiných subjektů. Tyto konflikty očekávání jsou v podstatě konflikty morálních ideálů. U pracovníka tedy dochází k přemítání nad tím, zda jsou jeho ideály skutečně morálně odůvodnitelné a prakticky opodstatněné. K tomu mu slouží jeho vlastní pocity. Může tedy měnit své ideály na základě teoretických znalostí, praktických zkušeností či na základě jiných argumentů, tím se mu změní morální citlivost a může dojít ke změně očekávání. Pokud bude jeho očekávání v souladu s očekáváním jiných subjektů, konflikt se vytratí. Pokud se však nevytratí, dochází u sociálního pracovníka k obtížnému rozhodnutí. Zde se sociální pracovník dostává před samotné řešení obtížných situací. Vnitřně se rozhoduje, zda přijme či nepřijme odpovědnost, kdy toto rozhodnutí je opět ovlivňováno jeho morální citlivostí, jak je popsáno ve čtvrté fázi. Pokud přijme odpovědnost, dostane se do pozice, kdy musí řešit neodbytná dilemata.

Z uvedeného tedy jednoznačně vyplývá, že morální citlivost je zásadně určující pro výkon sociálního pracovníka jako celku, nikoliv jen v okamžicích, kdy dochází k nějakému konfliktu očekávání či rozhodování v obtížných situacích. Pokud by totiž docházelo morálnímu posuzování na základě morální citlivosti až v konfliktech a obtížných situacích, může se stát, že v daném okamžiku při vzniku situace, kdy by jiní pracovníci shledali konflikt očekávání, nebude sociální pracovník morálně citlivý, nezaznamená konflikt očekávání, a tudíž v jeho vnímání žádné dilema nenastane. Nebude se proto vůbec žádným dilematem zaobírat, ovšem ne z důvodu, že by nechtěl, ale z důvodu, že vůbec žádná dilemata nevnímá. Je zcela zřejmé, že se sociální pracovník z dilemat nemůže vyvléci a jejich řešení se stane součástí výkonu profese.

Lze se zbavit pocitu zodpovědnosti a strachu z rozhodnutí? Strach ze zodpovědnosti za učiněná rozhodnutí, ale už jen nepříjemný pocit, který je při rozhodování provází, vede mnoho pracovníků k tomu, že mají snahu se dilematům vyhýbat nebo je později

---

¹¹⁶ Srov. Tamtéž, s. 92.

obcházet. Jsou si vědomi, že pokud se dilematům vyhnou, nic to neřeší, protože rozhodování v obdobné situaci se bude pravděpodobně v průběhu jejich povolání opakovat nebo se v horším případě vrátí do zcela stejné situace a bude ji muset řešit znovu. Proto je nutné se řešením dilemat přestat vyhýbat. Aby nebyla zatížena psychika pracovníka a neměl pocit viny za špatné rozhodnutí, dochází ke snaze jednat tak, aby docházelo k oslabení vzniku dilematu. Musil uvádí, že pracovník začne aplikovat praktickou morálku, která je podle jeho osobních hodnot s jeho morálními ideály problematická. Na základě přijaté praktické morálky si potom začne upravovat i své morální ideály. Změní se tak jeho morální citlivost a při obtížném rozhodování již nemá pocit viny a zodpovědnosti za špatné rozhodnutí s tím, že to morálním ideálům neodporuje.¹¹⁷

Druhou možností, jak se zbavit výčitek za své rozhodnutí, je změna nesourodých podmínek. Tím je rozuměno, že pokud konflikty, které vznikají na základě nesourodých pracovních podmínek a jeho morálních ideálů, nechce pracovník měnit své ideály, ale chce změnit pracovní podmínky. Tím by neměli pocity viny za svá rozhodnutí, u kterých cítili, že byly v rozporu s jejich morálními ideály a neměli by ani potřebu se dilematům vyhýbat nebo je obcházet. Případy, kdy by se měnily nesourodé pracovní podmínky na základě požadavků řadových sociálních pracovníků, jsou jen v malém počtu.¹¹⁸

Vidíme tedy, že unikat před dilematy je obtížné a v podstatě před nimi nelze utéct nikdy, protože se budou stále vracet ve stejné nebo jiné podobě. Z pohledu vzniku dilemat je tedy jedinou možností konfrontovat praktickou morálku se svými morálními ideály. Poté může dojít k jejich změně, současně ke změně morální citlivosti. Pracovník tak některá dilemata nebude vnímat vůbec, některá dilemata mu potom nepříjdou jako obtížná pro rozhodnutí, což povede k oslabení strachu za svá učiněná rozhodnutí.

---

¹¹⁷ Srov. MUSIL, L.-NEČASOVÁ, M. „Zvládání nesourodých očekávání a morální orientace sociálních pracovníků“ in *Etické kontexty sociální práce s rodinou*, s. 98-94.

¹¹⁸ Srov. Tamtéž. s. 89.

Diskuse

Pokud se zaměřím na zjištění motivace studentů, proč si zvolili právě Vyšší odbornou školu sociální práce v Domažlicích, z výzkumu vyplývá, že rozhodujícím faktorem byla lehká dosažitelnost, tedy pro respondenty výhodná poloha školy, kdy škola je buď přímo v místě jejich bydliště, nebo v takové blízkosti jejich bydliště. 39 % respondentů se tedy nechalo při rozhodování ovlivnit zejména představou, že nemusí dojíždět za vzděláním do vzdálených lokalit. Tento faktor jako zásadní uvedli jak studenti prezenčního, tak studenti dálkového studia, kteří v oboru sociální práce nepracují. U studentů prezenčního studia byl tento faktor zcela rozhodující, kdy jej uvedlo 43 % respondentů. Jiný faktor již u těchto studentů nebyl tak výrazný. Z toho vyplývá, že studenti, kteří se rozhodují pro další studium hned po střední škole, jsou nejvíce ovlivněni tím, že nechtějí za studiem v tomto oboru cestovat do jiných škol a ani se nepokoušejí tento obor studovat na vysokých školách, které jsou pro ně relativně vzdálené. U respondentů dálkového studia, kteří v oboru nepracují, považovalo za hlavní faktor dosažitelnosti, kdy jej zvolilo 42 % respondentů. S ohledem na to, že druhý nejdůležitější faktor, který ovlivnil 25 % respondentů, finanční přijatelnost nákladů, ze zjištěného vyplývá, že tito studenti sice chtějí získat vzdělání, ale nejsou pro to ochotni studovat na jiných školách a nechtějí za vzděláním nikam daleko dojíždět. Je zřejmé, že tito studenti chtějí co nejvíce minimalizovat čas a finance investované do vzdělání. To lze ovšem očekávat s ohledem na předpoklad, že většina studentů je zaměstnána, má vlastní rodinu a vzdělání pro ně není tak důležité, aby v něm viděli až takovou hodnotu, že by primárně řešili kvalitu a byli ochotni investovat do vzdělání čas a peníze. Druhým významným faktorem, který ovlivnil rozhodnutí pro tuto školu, byly celkové výdaje spojené se studiem na této škole. Tento faktor významně ovlivnil 20 % respondentů. Studenti již od počátku vědí, že školné za jedno období je 1.500,-Kč, školné za celé studium u denní formy je 9.000,-Kč, a u dálkového studia činí školné 10.500,-Kč. Je jim také známo, že na nejbližší vyšší odborné škole stejného oboru v Plzni je školné výrazně vyšší. V tomto případě by zvolení školy bylo pochopitelné, jen pokud by se tito studenti nechtěli pokusit o studium na vysoké škole. Pokud by totiž chtěli studovat na fakultách Západočeské nebo Jihočeské univerzity, školné by doposud neplatili žádné. Lze tedy předpokládat, že studenti z blízkého okolí dají přednost nižším nákladům za vzdělání tím, že nemusejí dojíždět a platí jen školné, a zároveň se bude jednat o studenty, kteří ze subjektivních důvodů nechtějí nebo nemohou studovat

vysokou školu stejného oboru v nejbližších krajských městech a dávají přednost nižšímu školnému na zdejší škole. Třetím důležitým faktorem, kterým se nechalo hlavně ovlivnit 19% studentů, je dobrá pověst školy. Zde je potřeba zdůraznit rozdělení podle formy studia. Pro studenty dálkového studia, kteří již pracují v oboru sociálních práce, byl tento faktor zcela zásadní, kdy jej takto označilo 33 % respondentů. U respondentů nepracujících v oboru, ani u respondentů denní formy nebyl tento faktor nijak podstatný. Z uvedeného tedy vyplývá, že studenti, kteří již v oboru sociální práce pracují, si chtěli zvolit školu, která jim dá vzdělání v oboru, a současně se domnívají, že toto vzdělání bude mít požadovanou kvalitu výuky. Školu tedy vybírají s rozmyslem, aby pro ně vzdělání bylo přínosné. Čtvrtý nejpreferovanější faktor bylo ovlivnění jinou osobou. U studentů denního studia lze předpokládat, že osoby, které je ovlivnili, byli jejich rodiče a přátelé. U studentů dálkového studia jsou to potom také přátelé a kolegové v zaměstnání, kteří školu doporučují, neboť jí už studovali nebo studují. Ve velké části se také jedná o skutečnost, že lidé, uchazeči o studium, kteří vědí, že budou do školy dojíždět, dávají dohromady skupinky, které by se dopravovaly do školy společně, aby se jim snížily náklady na provoz. Potencionální uchazeči se pak navzájem přemlouvají, aby na školu šli. U těchto skupinek, kde členy pojí soudržnost pro dojíždění, lze pozorovat, že se během studia více podporují. V krizových situacích, kdy například uvažují o ukončení školy, se často právě oni rozhodujícím motivem k pokračování ve studiu.

Z provedeného výzkumu portálu Jobs.cz a Práce.cz v roce 2012 vyplývalo, že u studentů vyšších odborných škol je jedním z nejdůležitějších faktorů výše školného, méně důležitým faktorem potom kvalita vzdělávání. Výzkumem v rámci projektu Vysoké školy online z roku 2012, bylo zjištěno, že pro uchazeče je nejvíce důležité posouzení kvality výuky a vyučujících, až druhým faktorem, zda se na uvedené škole platí školné. Jako méně důležitý faktor byla označena lokalita školy.¹¹⁹

Z mého výzkumu vyplynulo, že pro studenty VOŠ Domažlice byl jako zcela nejdůležitější faktor lehké dosažitelnosti, který byl zásadní pro studenty prezenčního studia a pro studenty dálkového studia, kteří nepracují v oboru sociální práce. Jako druhý nejvýznamnější faktor byla přijatelnost finančních nákladů, tedy včetně školného,

---

¹¹⁹ DOMBROVSKÝ, T. „Co očekávají zájemci o vysokoškolské studium,“ *Psychologie dnes* 11 (2013): 5.

dopravy, stravy a jiných výdajů. Tento faktor byl rozhodující i ve výše uvedených výzkumech. Třetím nejvýznamnějším faktorem byla pověst školy, tedy kvalita výuky a vyučujících. I zde se výsledky shodují s výše uvedenými výzkumy, kdy faktor kvality výuky školy byl v těchto výzkumech označen jako nejdůležitější a druhý nejdůležitější faktor, ovlivňující výběr školy. Z uvedeného tedy vyplývá, že pokud chtějí vyšší odborné školy sociální práce i nadále pokračovat ve vzdělávání sociálních pracovníků, bude o jejich existenci, tedy o dostatečném počtu uchazečů o školu, rozhodovat zejména kvalita výuky a vyučujících, čímž si zajistí dobrou pověst školy, dále její lokalita, kdy jsou ve výhodě školy, které nemají ve své blízkosti žádnou jinou školu stejného oboru, a výše školného, jejichž výše může studenty odradit.

V mé práci jsem se dále zabýval myšlenkou, kolik studentů VOŠ Domažlice chce po řádném ukončení studia vykonávat profesi sociálního pracovníka. Tím jsem nesměřoval k faktu, kolik jich profesi sociálního pracovníka bude skutečně vykonávat, ale ke zjištění kolik studentů chce nebo bude vykonávat tuto profesi. Nezáleží na tom, zda již tuto pozici vykonává, získá ji ihned po ukončení vzdělávání nebo se o získání teprve bude snažit. Jde o jejich vědomí, že se identifikují s profesí sociálního pracovníka.

Ve výzkumu jsem nejprve rozdělil všechny studenty podle jejich rozhodnutí ve vztahu k výkonu povolání profese sociálního pracovníka. Z celkového počtu 193 respondentů jich 33,68 % odpovědělo, že po ukončení studia chtějí vykonávat profesi sociálního pracovníka. Tato část respondentů se může jevit jako nízká s ohledem na předpoklad, že se od studentů studující obor sociální práce očekává, že po vystudování školy, se budou věnovat svému oboru. Podíváme-li se na výzkum prováděný Národním ústavem odborného vzdělávání v roce 2005 mezi budoucími absolventy různých VOŠ, zjistíme, že důvod, proč si studenti volí VOŠ a nikoliv VŠ v oboru sociální práce, je velká poptávka po studiu. Podle tohoto průzkumu chtělo přímo v oboru pracovat 78 % studentů VOŠ sociální práce, 10 % studentů chtělo najít uplatnění v příbuzných oborech. Tedy 88 % studentů by se chtělo uplatnit v oboru nebo v jiné pomáhající profesi.¹²⁰ (odkaz etapa...) V mém výzkumu dále uvedlo 20 % respondentů, že chce pracovat v oblasti sociálních služeb, ovšem na pozici, na které se požaduje nejméně

---

¹²⁰ Srov. TRHLÍKOVÁ, J. – ÚLOVCOVÁ, H. – VOJTĚCH, J. „Přechod absolventů vyšších odborných škol do praxe a jejich uplatnění – I. etapa,“ s. 37.

vzdělání z VOŠ, a 15 % respondentů chce po ukončení studia pracovat v sociálních službách na jakékoliv pozici. Pokud sečteme respondenty, kteří chtějí být sociálními pracovníky a pracovníky v sociálních službách, je zřejmé, že v oblasti sociálních služeb chce nebo bude pracovat 68 % respondentů. Pokud bychom k tomuto počtu přiřadili ještě 15 % respondentů, kteří nejsou rozhodnutí, zda budou v oboru pracovat, ale vědí, že chtějí pokračovat ve studiu sociální práce na vysoké škole, mohli bychom předpokládat, že v oblasti sociálních služeb bude pracovat nebo se o to pokusí 83 % respondentů. Což fakticky představuje 160 studentů z celkového počtu 214 studentů VOŠ Domažlice. Výsledek mého výzkumu se však příliš neliší od výzkumu výše uvedeného. Nicméně jsem v rámci výzkumu chtěl zjistit přesný počet respondentů, kteří chtějí pracovat přímo na pozici sociálního pracovníka. A to je pouhých 34 % respondentů. **V mém výzkumu jsem stanovil hypotézu, že studenti prezenční i dálkové formy studia chtějí po řádném ukončení vzdělávání vykonávat povolání sociálního pracovníka. Hypotéza se mi tedy nepotvrdila.**

Dále jsem se zabýval otázkou, kolik respondentů, kteří chtějí pracovat na pozici sociálního pracovníka, doposud na této pozici nepracují? Touto otázkou jsem chtěl odstranit sociální pracovníky, kteří již na pozici sociálního pracovníka pracují a zjistit, kolik respondentů se chce nově profesi sociálního pracovníka věnovat. Vycházel jsem z počtu 65 respondentů, kteří uvedli, že chtějí vykonávat profesi sociálního pracovníka. Z těchto 65 respondentů jich je 32, což činí 49 % z RDP, 18 respondentů, což činí 28 % z RDN. Z 65 respondentů jich tedy 50 je jen z dálkové formy studia. U prezenční formy studia chce na pozici sociálního pracovníka pracovat pouze 15 studentů, což činí 25 %. Z dotazníku bylo zjištěno, že respondentů, kteří pracují v oboru a chtějí dále pracovat na této pozici sociálního pracovníka, je pouze 20. Zatímco 12 respondentů uvedlo, že pracuje v sociálních službách. Těchto 12 respondentů tvoří společně s 15 RPS a 18 RDN celkový počet 45 respondentů.

Můžu tedy uvést, že po ukončení vzdělávání bude o uplatnění v profesi sociálního pracovníka, aniž by tuto profesi již vykonávali, usilovat 45 respondentů z řad studentů VOŠ, což činí pouze 23 % ze 193 dotázaných respondentů.

V mém výzkumu jsem se dále zabýval otázkou, zda studenti, kteří nepracují přímo na pozici sociálního pracovníka, ale pracují v oboru sociální práce nebo v organizaci, ve které je zřízena pracovní pozice sociálního pracovníka, nastoupili na studium

z důvodu, že by chtěli tuto pozici sociálního pracovníka, v jejich nebo v obdobné organizaci, získat. Chtěl jsem tímto zjistit, zda je pro pracovníky v sociálních službách, kteří mají povědomí o práci sociálních pracovníků, pozice sociálního pracovníka atraktivní. Pro zjištění, že je tomu skutečně tak, jsem si stanovil hypotézu č. 2, která zněla: Studenti pracující v oblasti sociální práce či v organizaci, ve které jsou zřízeny pozice sociálních pracovníků, chtějí po ukončení studia VOŠ Domažlice získat ve své organizaci pozici sociálního pracovníka. Ve výzkumu odpovídalo 54 respondentů, kteří pracují v oblasti sociálních služeb. 23 respondentů uvedlo, že pracuje přímo na pozici sociálního pracovníka a 31 respondentů pracuje v oblasti sociálních služeb. Z těchto 31 respondentů jich při nástupu do školy 8 uvedlo, že chce usilovat o získání pozice sociálního pracovníka ve své organizaci, 3 při nástupu věděli, že ihned po ukončení studia tuto pozici ve své organizaci získají, 14 nastupovalo na studium s tím, že chtějí pracovat v sociálních službách a 6 uvedlo, že při nástupu již věděli, že po ukončení vzdělání chtějí odejít do jiné organizace poskytující sociální služby. **V průběhu studia svůj názor někteří respondenti změnili a z 31 respondentů, kteří pracují v oblasti sociálních služeb, jich chce jen 12, což je 39%, po ukončení studia získat pozici sociálního pracovníka.** Hypotéza se tedy nepotvrdila.

Dalším cílem, který jsem si v mé práci stanovil, bylo zjištění, jaké pojetí sociální práce se vyskytuje mezi studenty Vyšší odborné školy v Domažlicích. Důvodem, proč jsem chtěl vědět, jaké přístupy budou studenti upřednostňovat, bylo předběžně odhadnout, jaké pojetí sociální práce může stávající komunita sociálních pracovníků očekávat příchodem nových sociálních pracovníků v dohledné době. Výzkumné šetření jsem prováděl ve všech třech skupinách respondentů. Ve všech třech skupinách bylo zjištěno, že převládá pojetí filantropické. Druhé v pořadí bylo pojetí profesionální. Zatímco v teoriích vycházejících z praxe se podle Kubalčíkové¹²¹ a podle Havlíkové¹²², v prostředí české sociální práce nejvíce vyskytuje pojetí administrativní. Filantropické pojetí se potom v praxi vyskytuje až druhé v pořadí. Jak si vysvětlit tento rozdíl v přístupech k sociální práci? Domnívám se, že podstatnou skutečností je fakt, že zatímco respondenti jsou z větší části pouze studenti sociální práce, pro které je obor sociální práce převážně novou záležitostí, kdy se zatím pohybují jen na poli idejí

---

¹²¹ Srov. KUBALČÍKOVÁ, K. „*Poselství workshopu č. 2: Jak v praxi spolupracují a jak mohou spolupracovat stoupenci různých pojetí sociální práce?*“, s. 4-5.

¹²² Srov. HAVLÍKOVÁ, J. „*Koexistence rozdílných pojetí sociální práce uvnitř jednoho zařízení*“, s. 68.

sociální práce, tak fakta z praxe hovoří o sociálních pracovnících, kteří již profesi sociálního pracovníka vykonávají a jsou srozuměni s tím, co je předmětem výkonu jejich povolání. To znamená, že respondenti denního studia nepoznali administrativní pojetí sociální práce způsobem, že by jej museli ve výkonu povolání provádět. Pokud se s ním setkali, byla pro ně administrativní činnost spíše nezáživná forma sociální práce. Již ze samotné podstaty, že sociální pracovníci chtějí pomáhat, většina studentů jsou ženy, které jsou vychovávány k empatii a pomoci, a dnešní studenti jsou vychovávány k humanistickým hodnotám, bude u těchto studentů převládat filantropické pojetí. A to i z důvodu, že filantropické pojetí pro ně představuje synonymum pomáhání. Profesionální pojetí lze u studentů očekávat z důvodu, že jsou v současné době vzdělávání ve všech kompetencích sociálního pracovníka a tudíž si uvědomují, co se od nich v praxi bude očekávat. Ještě však nenarazili na skutečný výkon profese a tudíž jsou nedotčeni ustálenými postupy, které se v praxi vyskytují. Pohybují se prozatím na poli idejí sociální práce.

Pokud však porovnáme s teorií jen samotné respondenty, kteří již v oboru pracují, mohli bychom dostat výsledky předpokládané teorií. U těchto respondentů nebylo zjišťováno, k jakému pojetí inklinují, ale jaké pojetí je uplatňováno v jejich organizaci. Jenže ani zde se výsledky mého šetření neshodly s teorií, ale pouze se jí přiblížily. U respondentů stále nejvíce převládalo pojetí filantropické, avšak oproti prezenčnímu studiu se snížilo o 19 %. Administrativní pojetí se však navýšilo o 16 %. To svědčí o skutečnosti, že se poměr pojetí skutečně po nástupu do výkonu profese sociálního pracovníka nebo pracovníka v sociálních službách mění a přibližuje se skutečnosti uvedené v teorii. Je také možné, že teorie o obsazení pojetí sociální práce začínají být neaktuální a od roku 2009,¹²³ kdy byly tyto teorie uvedeny, se přístupy v sociální práci mění směrem od administrativního pojetí upřednostňující více přímé práce s klientem. To by ovšem bylo troufalé tvrzení, které nelze nijak podložit.

Za zmínku stojí i vzájemné srovnání respondentů na pozici sociálních pracovníků a pracovníků v sociálních službách. V teorii se uvádí, že jedna z možností, jak mohou souběžně existovat dvě různá pojetí v jedné organizaci je, když je sociální pracovník administrátor, který především vyřizuje agendu a pracovník v sociálních službách

---

¹²³ Srov. HAVLÍKOVÁ, J. „Koexistence rozdílných pojetí sociální práce uvnitř jednoho zařízení,“ s. 59-69.

filantrop, který zajišťuje přímou materiální a akutní pomoc klientům. Z mého šetření vyplynulo, že výsledky se skutečně přibližují této teorii, avšak ne s příliš velkými výkyvy. U obou skupin totiž opět převládlo filantropické pojetí. Ovšem u sociálních pracovníků bylo filantropické nižší a vyšší administrativní pojetí, kdežto u pracovníků v sociálních službách bylo filantropické vyšší a administrativní nižší. Můžu tedy potvrdit, že na pozicích sociálních pracovníků bude administrativní pojetí zastoupeno více, než u pracovníků v sociálních službách.

Znovu se vrátím k faktu, že mezi respondenty, kteří nepracují v oboru, je ve velké míře zastoupeno profesionální pojetí. V teorii se uvádí, že profesionální pojetí je zastoupeno na vysokých školách, vyšších odborných školách a v omezeném počtu v některých neziskových organizacích.¹²⁴ Domnívám se, že právě skutečnost, že respondenti jsou v současné době vzdělávání v teoriích a metodách sociální práce, kdy nabývají vědomostí a postupů, které se z pohledu teorie jeví jako ideální, může se jim na studiu jevit profesionální přístup pro praxi jako nejvhodnější.

V rámci této části výzkumného šetření jsem si stanovil hypotézu č. 3, která zní: U studentů prezenční formy studia, studentů dálkové formy studia, kteří pracují v oboru sociální práce a sociálních služeb, a studentů dálkové formy studia, kteří nepracují v oboru, bude převládat podle typologie pojetí sociální práce profesionální a filantropický přístup. Tato hypotéza se potvrdila u všech skupin respondentů, kdy více než polovina respondentů uvedená pojetí ve své práci uplatňuje nebo k němu inklinuje.

Co z mého šetření vyplývá? Z vyšší odborné školy budou postupně odcházet absolventi, kteří v převážné míře budou připraveni vykonávat profesi sociálního pracovníka s pojetím filantropa a profesionála. Budou se pravděpodobně snažit uplatňovat pojetí, ke kterému inklinují, i v novém zaměstnání. Jsou vůbec připraveni na to, že to v praxi bude jiné? Zřejmě ano. Musí je na to upozorňovat už jen samotné absolvování odborné praxe. Ale také je na to připravuje mnoho vyučujících, kteří často bývají s oborem sociální práce propojení ještě jinou činností, než samotným učením. Pokud by si tito studenti zachovali svá pojetí, bylo by to přínosem nejen pro klienty, ale také pro sociální pracovníky, protože obě tato pojetí předpokládají spolupráci s ostatními

---

¹²⁴ Srov. OPATRŇÝ, M. *Sociální práce a teologie*, s. 183

pracovníky a tím by napomáhali i nalézání vzájemné kolektivní identity. Kříšťan¹²⁵ vznáší otázku, zda má škola pojetí přístupů sociální práce tolerovat a hovořit o ní, nebo zda má tuto různorodost považovat za nedokonalost a snažit se o její odstranění a vytváření obrazu dokonalého sociálního pracovníka. Já osobně se domnívám, že škola by měla tuto jinakost podporovat. Myslím, že tak, jako je každá lidská bytost jedinečná, tak je jedinečný i sociální pracovník. Může se sice přiblížit dokonalému obrazu sociálního pracovníka, ale všichni studenti už v průběhu studia vnímají svou rozdílnost v hypotetických řešeních případů, rozhodnutí, v přístupu ke klientům. Snažil bych se naopak udělat z této typologie přednost. Kdyby absolvent měl ke konci školy jasno v tom, jaké pojetí on sám preferuje, co to o něm samotném hovoří, jaké služby a jací klienti by pro něj byli ideální, mohl by si nalézt uplatnění v organizaci, která by mu nejvíce vyhovovala, práce by pro něj byla radostná a vykonával by ji s plným nasazením. To popisuje i Kříšťan, kdy uvádí, že znalost různého pojetí může studentovi při setkání s jiným sociálním pracovníkem pomoci při pochopení jeho přístupu k výkonu sociální práce. To může následně prospět při vzájemné komunikaci a spolupráci.¹²⁶

Dalším cílem mého výzkumného šetření bylo zjistit, jaké služby či programy sociální práce by respondenti chtěli vykonávat v rámci své profese. Kromě toho také zjistit, jakého klienta se specifickými problémy by preferovali, kdyby měli možnost si v praxi klienta vybrat. Pro určení široké škály služeb a programů, kde může být vykonávána profese sociálního pracovníka, a pro určení klientů se specifickými problémy, jsem využil rozdělení podle Matouška.¹²⁷ Matoušek uceleným způsobem vypisuje tyto služby a klienty, které odpovídají současné realitě a novým trendům v sociální práci. Tyto jsem potom rozdělil do šesti skupin se stejnými nebo obdobnými klienty. Skupiny jsem pracovně nazval děti a mladiství, ohrožená rodina, zdravotně postižení, sociálně vyloučení, senioři a umírající, a jako poslední skupinu všeobecný klient.

V teoretických východiscích jsem se zaměřil na jeden z paradoxů v pomáhání, že u sociálních pracovníků, stejně jako u pracovníků jiných pomáhajících profesí, může často docházet k obtížnému přijetí klientů, kteří jsou z jeho pohledu neatraktivní,

---

¹²⁵ KŘIŠŤAN, Alois. „Poselství workshopu č. 4: Jak mohou myšlenku spolupráce mezi stoupenci různých pojetí sociální práce podporovat školy?“ s. 6.

¹²⁶ KŘIŠŤAN, A. „Poselství workshopu č. 4: Jak mohou myšlenku spolupráce mezi stoupenci různých pojetí sociální práce podporovat školy?“ s. 6.

¹²⁷ Srov. MATOUŠEK, O. *Encyklopedie sociální práce*, s. 411-480.

před klienty atraktivními.¹²⁸ Neatraktivnost klienta může být dána jejich rolí ve společnosti, kdy se jedná o seniory, kteří již nejsou pro společnost produktivní, osoby se zdravotním postižením, které z pohledu postmoderní společnosti mají sníženou nebo nízkou výkonnost, ale také osoby sociálně vyloučené. O neatraktivnosti může také rozhodovat nemorální chování, nebo chování, které pracovník nechce nebo nedokáže tolerovat. Oproti tomu se za atraktivní klienty považují děti, mládež, mladá rodina nebo rodina obecně, ale také úspěšní, ve společnosti kladně vnímaní lidé, kteří momentálně potřebují pomoc, ale za jiných okolností by mohlo jejich postavení být pro sociálního pracovníka přínosné. Mnohdy se tak pomáhá lidem, kteří prioritně pomoc nepotřebují.

Provedeným výzkumným šetřením se mi tato teorie upřednostňování atraktivních klientů potvrdila jen u respondentů denního studia. Zde se téměř dokonale seřadily preference klientů od nejatraktivnějších po nejméně atraktivní. Nejvíce preferencí získala sociální práce s ohroženou rodinou. Tedy jakákoliv činnost, která se týká práce se všemi členy rodiny. Jako druhá nejpreferovanější se ukázala práce s dětmi a mladistvými. Tyto dvě skupiny jsou podle uvedené teorie považovány za atraktivní. Počet respondentů, kteří by s těmito klienty chtěli pracovat, činil 75 %. Tento výsledek ukazuje na skutečnost, že mladí sociální pracovníci chtějí skutečně pracovat s mladými, atraktivními, pro společnost potencionálně přínosnými členy společnosti. Pokud bychom neznali uvedený paradox, mohli bychom pociťovat jako zklamání, že pouhá čtvrtina dotazovaných by sestupně chtěla pracovat s osobami se zdravotním postižením, se sociálně vyloučenými osobami a se seniory. Jenže mnou zjištěný výsledek zcela odpovídá teoretickým východiskům a tak nelze tyto studenty nijak morálně odsuzovat. Je potřeba zmínit, že studenti denní formy studia upřednostnili klienty se zdravotním postižením před seniory a před sociálně vyloučenými.

Při analýze preferovaných jednotlivých klientů ve skupině osob se zdravotním postižením, měly větší četnost označení osoby s mentálním postižením před ostatními postiženími. Tuto skutečnost lze odůvodnit odbornou praxí na škole, kterou studenti velmi často vykonávají v zařízeních pro zdravotně postižené, které jsou v lokalitě Domažlic a okolí hojně zastoupené. Studenti mohou být ovlivněni také setkáváním s klienty v chráněné dílně v blízkosti centra města, kde se konají různé akce pro veřejnost, kterých se účastní i studenti VOŠ, a také se s nimi setkávají v jídelně

---

¹²⁸ Srov. KOPŘIVA, K. *Lidský vztah jako součást profese*, s. 21-22.

VOŠ, kam se tito klienti chodí stravovat. Tato setkávání mohou vést k tomu, že studenti přijímají jejich postižení bez větších rozpaků a dokážou si je představit jako své klienty.

U respondentů dálkového studia, kteří v oboru nepracují, jsou stejně jako u denních studentů opět nejvíce preferováni klienti z ohrožené rodiny. Dohromady se skupinou děti a mladiství, jsou tyto dvě skupiny preferovány celkem 46 % respondentů, což tvoří téměř polovinu. I tito studenti dálkového studia, kteří v oboru nepracují, by ve své kariéře upřednostnili klienta atraktivního. Oproti studentům denního studia však skupina dětí a mladistvých nebyla preferována jako druhá v pořadí, ale až jako třetí. Na druhém místě se totiž objevily osoby se zdravotním postižením. U respondentů, kteří pracují v oboru, se osoby se zdravotním postižením dokonce staly nejpreferovanější skupinou, kdy tuto skupinu preferovalo 33 % respondentů, tedy celá jedna třetina. Jak si vysvětlit tento nárůst preferencí této skupiny, když ve východiscích jsou osoby se zdravotním postižením považovány za méně atraktivní?

Domnívám se, že tento jev ovlivnily zejména dva faktory. Prvním je změna v hodnotách sociálního pracovníka, ať už na základě vzdělání v sociální práci nebo na základě životních zkušeností a dobré praxe, kdy zcela nepodléhá tlaku konzumní společnosti k orientaci na úspěch, výkon a dokonalost, ale vidí v osobě s postižením bytost s lidskou důstojností, která pro lepší bytí potřebuje pomoc ostatních lidí, a on tuto pomoc dokáže poskytnout. V tom pak nalézá smysl svého výkonu pro společnost. Druhým faktorem potom může být situace, že tito respondenti ve svém oboru pracují právě s osobami se zdravotním postižením. A tato práce je v současné době natolik naplňující, že by se pro tyto klienty rozhodli znovu. Z výzkumného šetření jsem zjistil, že se osobami se zdravotním postižením by chtělo pracovat 18 respondentů. U 16 z nich jsem shledal, že již s osobami se zdravotním postižením pracují. Moje druhá domněnka se tedy potvrdila. Zaměřil jsem se na respondenty, kteří s osobami se zdravotním postižením pracují a v současné době by preferovali jiného klienta. Tito respondenti byli pouze tři, kdy dva by chtěli pracovat s klienty ze skupiny sociálně vyloučených, a jeden by chtěl pracovat s ohroženou rodinou. U těchto pracovníků tedy nejsou výrazné tendence k výměně méně atraktivních klientů za atraktivnější, ale spíše ukazují na skutečnost, že tyto pracovníky práce s osobami se zdravotním postižením naplňuje a činí je tak v těchto službách stabilními pracovníky.

Respondenti svou volbou dali najevo, že nejpreferovanější skupinou klientů jsou ohrožené rodiny, děti a mládí a osoby se zdravotním postižením. Ostatní skupiny klientů již ale nebyly výrazněji preferovány žádnou skupinou respondentů. Očekával jsem, že by se studenti sociální práce mohli více věnovat osobám sociálně vyloučeným, kdy bezdomovci, prostitutky, národnostní a etnické menšiny, nezaměstnaní a ohrožení chudobou jsou denní viditelnou realitou naší společnosti. To, že sociálně vyloučené osoby nejsou ve společnosti příliš oblíbené je obecně známo, a tyto názory se potom z rodin studentů, jejich okolí, ale také z médií, přenáší ve formě předsudků a stereotypů na samotné studenty. Z těchto studentů jen 6 % uvedlo, že by chtěli pracovat s těmito klienty. Žádný ze studentů neoznačil, že by chtěl za klienta bezdomovce, jen o něco lépe na tom byli prostituující, menšiny a imigranti. Nejvíce označení mezi sociálně vyloučenými měli nezaměstnaní. To je pravděpodobně tím, že nezaměstnané si respondenti nemusí spojovat se sociálně vyloučenými, ale spíše je budou řadit do skupiny ohrožených rodin. U respondentů dálkového studia, kteří v oboru nepracují, preferovalo sociálně vyloučené klienty 12 % a u respondentů, kteří v oboru pracují, je preferovalo 17 %. Zde tedy oproti denním studentům došlo k výraznému posunu. Otázkou zůstává, co tuto změnu způsobilo. Zda se s ohledem na věk respondentů jedná o změnu v hodnotách, kdy lidé, kteří v životě prožívají náročné životní situace, nahlíží na sociálně vyloučené jako na určité oběti systému v naší společnosti, nebo zda se v myslích těchto respondentů stali tito klienti více potřebnými pomoci, kdy je zřejmé, že sami si již pomoci nedokážou.

Mezi respondenty, kteří pracují v oboru, jsem zjišťoval, zda by si přáli pracovat s jiným klientem, než se kterým pracují v současné době. **Z 54 respondentů by jen 11 chtělo pracovat s odlišným klientem.** Při šetření jsem však nenalezl žádnou souvislost, vztahující se na motivaci ke změnám ke konkrétní skupině preferovaných klientů. Ve stejné skupině jsem porovnal respondenty pracující na pozici sociálního pracovníka s respondenty, kteří pracují na pozicích pracovníků v sociálních službách, s tím, zda neupřednostňují některou skupinu klientů. Rozložení preference jednotlivých skupin klientů však bylo téměř shodné.

Pokud bychom si pohrávali s myšlenkou, že by respondenti po ukončení studia mohli vytvořit síť služeb nebo programů, nebo mohli pracovat jen s klienty, které by preferovali, a vycházeli bychom z četnosti označení jednotlivých možností, které klienti

v otázce č. 16 a 17 uvedli, byly by jejich služby následující. Studenti prezenčního studia by chtěli vykonávat profesi sociálního pracovníka na sociálně právní ochraně dítěte městského nebo krajského úřadu, kdy tuto službu označilo 50 respondentů z 63. Nebo by se věnovali profesi v ústavních zařízeních pro děti a mládež, případně by svou kariéru vytvářeli v občanských poradnách. Klientem by samozřejmě byli členové rodin, děti a mládež obecně. Studenti dálkového studia, kteří již pracují v oboru, by svojí kariéru tvořili v občanských poradnách a poradnách pro osoby se zdravotním postižením, dále v domovech pro seniory. Za klienty by chtěli opět členy rodin, děti a mládež obecně, ale také ve stejné míře osoby se zdravotním postižením. Studenti dálkového studia, kteří v oboru nepracují, by kariéru sociálního pracovníka tvořili v občanských poradnách, poradnách pro osoby se zdravotním postižením, ale také v chráněných dílnách. Klienty by potom byla zejména mládež, členové rozvádějících se rodin, ale i rodina v obecné rovině, ale také nezaměstnaní.

Dalším cílem mé práce bylo zjistit, zda se mohou absolventi vyšší odborné školy vyhnout obtížným rozhodnutím, etickým dilematům a následné zodpovědnosti za učiněná rozhodnutí tím, že by se pokusili nastoupit a pracovat v organizaci, ve které se ke klientům přistupuje s určitým pojetím sociální práce. Někteří studenti mají již na škole strach, jak kvalitní sociální pracovníci budou, zda zvládnou řešit vzniklé situace, jak se postaví k obtížným rozhodnutím, jak zvládnou řešit etická dilemata. Po nástupu do nového zaměstnání se tento strach může zesílit, ale může se také objevit i u těch absolventů, kteří dosud žádné obavy neměli. Tito studenti se budou obávat selhání, špatného rozhodnutí, pocitu viny a zodpovědnosti za svá rozhodnutí. Proto se mohou snažit o vyhnutí se těmto obav tím, že by nastoupili do organizace s pojetím sociální práce, ke které inklinují s tím, že by svou práci vykonávali s nejlepšími úmysly, podloženými získanými vědomostmi, s tím vědomím, že i zde mohu nastat nějaké obtížné situace, ale že pro práci v této organizaci budou dobře připraveni. Ve výzkumu jsem zjistil, že studenti vyšší odborné školy, kteří nepracují v oboru sociální práce a sociálních služeb inklinují k filantropickému pojetí. Je tedy pravděpodobné, že tito studenti se budou snažit o uplatnění v organizacích, které ve vztahu ke klientovi užívají právě filantropické pojetí sociální práce. Jak uvádí Opatrný, lze předpokládat výskyt administrativního pojetí na úřadech státní správy a místní samosprávy, filantropického pojetí v neziskových a příspěvkových organizacích, kde může být v malé míře

i profesionální přístup.¹²⁹ I přesto může dojít ke špatnému odhadu pojetí organizace a absolvent se může ocitnout v organizaci s jiným pojetím, než které by chtěl uplatňovat on. Pokud tedy budou uplatňovat své pojetí sociální práce, které bude odlišné od pojetí v organizaci, mohou se dostat do konfrontace s různorodými a protichůdnými očekáváním ze strany okolí. Pod tíhou všech těchto očekávání si bude více uvědomovat obavy ze svého možného selhání, učiní li špatné rozhodnutí.

V průběhu mé práce jsem si uvědomil, že domnívat se, že výběrem vhodné organizace v oblasti sociální práce by se pracovník vyhnul zodpovědnosti za svá rozhodnutí, by bylo zavádějící. A to proto, že se ve všech organizacích s jakýmkoliv přístupem pojetí sociální práce dostává sociální pracovník do situací, kdy před ním stojí těžká rozhodnutí a stejně tak etická dilemata. Jde jen o míru, s jakou může pracovník rozhodovat sám a kde se bude řídit legislativou platnou v jejich organizaci. I když pracovník nebude muset činit obtížná rozhodnutí, protože mu jasný postup upraví potřebná zákonná norma nebo metodický pokyn, může v tu chvíli zažívat vnitřní rozpor mezi jeho rozhodnutím a tím, jak by chtěl on sám rozhodnout. Potom před ním vyvstane etické dilema. Pocitu viny a zodpovědnosti za svá rozhodnutí se tedy zbavit nemůže. Proto jsem se dále zabýval zjištěním, jak by se mohl absolvent školy zbavit pocitu viny a zodpovědnosti za svá rozhodnutí, či je co nejvíce omezit. Odpovědí je aplikování etiky do sociální práce. Opatrný hovoří o tom, že již na samotnou sociální práci lze nahlížet jako na uplatňování etiky v praxi a tudíž se sociální práce stává praktickou etikou.¹³⁰

Pocit, že student vykonává praktickou etiku, pokud si to vůbec uvědomuje, ale nemůže postačit ke zbavení se zodpovědnosti za svá rozhodnutí. Etika sociální práce může přivést absolventům jen určitou pomoc a podporu při předcházení špatných rozhodnutí.

Předpokladem je však základní znalost etických principů a teorií, legislativy, standardů a dobré praxe. Otázkou potom zůstává, jaké vědomosti v oblasti etiky absolventi mají. Druhým předpokladem potom je samotné zvnitřnění etiky v osobnosti sociálního pracovníka, který by potom mohl provádět etické reflexe a na jejich základě jednat a rozhodovat. Jankovský uvádí, že u sociálních pracovníků lze určité etické zásady již předem předpokládat z důvodu, že pokud se někdo rozhodne pomáhat lidem, měl by být

---

¹²⁹ Srov. OPATRŇÝ, M. *Sociální práce a teologie*, s. 183

¹³⁰ Srov. OPATRŇÝ, M. *Sociální práce a teologie*, s. 216

mravně čistý a s vědomím odpovědnosti vůči vyššímu mravnímu řádu.¹³¹ (Jankovský etika 157-158) Můžeme tedy předpokládat, že morálka sociálního pracovníka je dostatečná k tomu, aby mu pomáhala při rozhodování v obtížných situacích. Morálka pracovníka se utváří na základě jeho zvnitřnění s hodnotami, které na něj působí. Za základní hodnotu pro sociální práci je lidská důstojnost, kterou si zaslouží každá lidská bytost.

Uvažoval jsem, zda ztotožnění se s touto hodnotou může absolventovi školy postačit k tomu, aby se nemusel obávat svých rozhodnutí. Je jisté, že tato hodnota je pro výkon profese nepostradatelná, ale sama o sobě je nedostatečná. Jedná se o subjektivní uvědomění svého postoje pro výkon praxe. Dostane li se absolvent do konfliktu s jinými sociálními pracovníky, ale i s jinými osobami, mohou jejich argumenty rovněž vycházet z hodnoty lidské důstojnosti a mohou být všechny eticky opodstatněné.

Zabýval jsem se také tím, zda by pro správné rozhodování stačil etický kodex, kdy jsem došel k závěru, že absolvent školy se na něj může spoléhat jen jako na metodického průvodce při výkonu profese, avšak nepomůže mu však při řešení konkrétní specifické situace. K tomu mu mohou pomoci zejména jeho znalosti v oboru, metodické pokyny organizace a dobrá praxe v jeho organizaci. Etický kodex však za něj nemůže učinit rozhodnutí. Absolvent se tak nezbaví pocitu zodpovědnosti a možného strachu před špatným rozhodnutím.

Také jsem se snažil zjistit, zda lze v sociální práci nějakým způsobem obtížná rozhodnutí a etická dilemata obejít nebo se jim vyhnout. Vycházel jsem z mechanismu vzniku obtížných rozhodnutí, který popisuje Musil.¹³² Došel jsem k závěru, že pokud se před pracovníkem objeví obtížná rozhodnutí nebo etická dilemata, není žádný způsob, jak se jim vyhnout. Pokud se jim pracovník vyhne, budou se v průběhu jeho povolání vyskytovat ve stejné nebo obdobné formě znovu. U dilemat by mohlo dojít k oslabení jejich vzniku konfrontací praktické morálky se svými morálními ideály, aby tak došlo k jejich změně a tím se snížil pocit viny při rozhodování.

---

¹³¹ JANKOVSKÝ, Jiří. *Etika pro pomáhající profese*, s. 157-158.

¹³² Srov. MUSIL, L.-NEČASOVÁ, M. „Zvládání nesourodých očekávání a morální orientace sociálních pracovníků“ in *Etické kontexty sociální práce s rodinou*, s.89.

V tomto pojednání jsem došel k závěru, že absolvent vyšší odborné školy se nemůže nástupem do vybrané organizace s určitým pojetím sociální práce vyhnout obtížným rozhodnutím, etickým dilematům a následné zodpovědnosti a pocitům viny za svá rozhodnutí. Některá obtížná rozhodnutí lze vyřešit na základě profesní odbornosti, rozhodnout správně a nebát se mít za své rozhodnutí zodpovědnosti. K řešení etických dilemat potřebuje mít pracovník znalosti základních etických teorií, kdy následnou etickou reflexí může na dilemata nahlížet z různých úhlů a následně se rozhodnout, zda jeho rozhodnutí bude eticky správné a dobré či nikoliv. Následný pocit viny a zodpovědnosti tím může být oslaben. Je tedy otázkou, v jaké míře jsou studenti vyšší odborné školy vzděláni v etických teoriích a principech, zda si vůbec uvědomují podstatu etiky v sociální práci a zda mohou prokázat etickou reflexi při řešení etických dilemat.

Závěr

Celá práce byla zaměřena na zmapování postojů studentů VOŠ sociální práce v Domažlicích k výkonu profese sociálního pracovníka po ukončení studia na této škole. Práci jsem koncipoval způsobem, že jsem k teoretickým východiskům přiřazoval výsledky vlastního výzkumného šetření, které jsem prováděl mezi studenty na uvedené škole.

Nejprve jsem zjišťoval faktory, které ovlivnily studenty školy k rozhodnutí studovat sociální práci konkrétně na Vyšší odborné škole v Domažlicích a ne na jiné škole sociální práce v jiných lokalitách. Jako hlavní faktor jsem zjistil lehkou dosažitelnost školy. Druhým, už ne tolik významným faktorem byla skutečnost, že náklady za školu jsou pro studenty finančně přijatelné. Žádný jiný faktor už v rozhodování neměl podstatný význam. V další části jsem se zaměřil na zjištění, zda studenti po ukončení vzdělávání budou usilovat o práci na pozici sociálního pracovníka, nebo zda budou chtít pracovat jako pracovníci v sociálních službách či pracovat zcela mimo obor. Záměrem bylo pravdivě ukázat, kolik studentů této školy se chce skutečně věnovat profesi sociálního pracovníka. Mé očekávání, že by se většina studentů VOŠ chtěla po ukončení studia věnovat profesi sociální práce, nebylo naplněno. Záměr, pracovat jako sociální pracovník, má jen třetina dotázaných respondentů. Nelze ale uvažovat, že by tato část studentů rozšířila komunitu sociálních pracovníků, neboť z této skupiny jich již několik na pozici sociálního pracovníka pracuje. Takže by z tohoto počtu fakticky rozšířilo komunitu sociálních pracovníků jen 45 studentů. Domnívám se, že tento počet je skutečně na podporu sociální práce slabý, kdy je potřeba si uvědomit, že respondenti byli ze všech ročníků, tedy tito studenti opustí školu postupně v průběhu tří let. Na obranu pomáhajících profesí však musím konstatovat, že další třetina respondentů chce pracovat v sociálních službách, tedy v oblasti pomáhání, která je velmi úzce spjata s profesí sociální práce. Dále jsem se zaměřil na odkrytí skutečnosti, k jakému pojetí sociální práce inklinují studenti prezenčního studia a studenti dálkového studia, kteří nepracují v oboru sociální práce a sociálních služeb, a jaké pojetí sociální práce uplatňují ve své práci studenti dálkového studia, kteří v oboru sociální práce nebo sociálních služeb pracují. Vlastním záměrem bylo zjistit, jaké rozložení pojetí u respondentů pracujících v oboru odpovídá teoretickým východiskům. U ostatních respondentů ukázat, k jakému pojetí inklinují nejvíce. V této části výzkumného šetření jsem došel ke zjištění, že převážná část respondentů z prezenčního, ale i dálkového

studia inklinuje k filantropickému pojetí sociální práce. Druhým nejčastěji zastoupeným pojetím bylo pojetí profesionální, které se v praxi příliš nevyskytuje, a obávám se, že po ukončení vzdělání bude profesionální přístup nahrazen jiným pojetím. V poslední části výzkumného šetření jsem se zabýval zjištěním, s jakými klienty se specifickými problémy by chtěli studenti po ukončení školy nejvíce pracovat. Vzájemně jsem porovnával výsledky se všemi respondenty, kdy jsem při výzkumu vycházel z teoretického východiska paradoxu v pomáhání, tedy o upřednostňování klientů atraktivních před méně atraktivními. Velmi zřetelně se ukázal paradox v pomáhání, kdy by mladí sociální pracovníci chtěli pracovat převážně s dětmi, s mládeží a s rodinou obecně. Nikoliv s neatraktivními klienty, jako jsou sociálně vyloučení, senioři či osoby s postižením. To se odrazilo i na typu služby, kdy by tito studenti chtěli být sociálním pracovníkem na sociálně právní ochraně dětí. Druhý typ služby, který studenti preferovali, bylo poradenství. Jeví se, že by upřednostňovali službu v budovách, než v terénu. Jejich příliš úzký výběr klientů může přinášet pro sociální práci riziko, že pokud se těmto studentům nenaskytne zaměstnání, jaké by chtěli, budou z oboru sociální práce odcházet.

V etické oblasti jsem se teoreticky zabýval otázkou, zda se studenti této školy mohou v praxi zbavit odpovědnosti za rozhodování při výkonu povolání sociálního pracovníka, pokud si zvolí organizaci s určitým pojetím sociální práce. Při psaní etické oblasti jsem si uvědomil, jak důležitou součástí oboru sociální představuje etika. Považuji za nezbytné, aby se k sociálním pracovníkům v praxi dostávaly informace, které by je učily etické reflexi, díky níž by se pro ně jejich rozhodování v obtížných situacích stávalo méně tíživé.

Závěry vyplývající z mého výzkumného šetření jsem shrnul v diskusi.

V diplomové práci jsem tedy naplnil všechny cíle, které jsem si stanovil hned v úvodu této práce.

Jelikož byl výzkum prováděn plošně po celé škole a respondenti tvoří 90 % studentů této školy, mohou výsledky této práce považovat za vypovídající a použitelné pro případný další výzkum související s motivací studentů vyšších odborných škol k výkonu profese sociálního pracovníka. Výsledky jsou ovlivněny uvedenými teoretickými východisky z odborné literatury, které svými pojmy a členěním udávaly formu prováděného výzkumu.

Přínosem mé práce mohou být právě výsledky z mého výzkumného šetření. Neboť jako vypovídající výsledky by mohly být prostřednictvím projektu GAJU prospěšné v rovině teorie sociální práce.

Seznam použitých zdrojů:

ANZENBACHER, Arno. Úvod do etiky. 1. Vydání. Praha: Zvon, 1994. 292 s. ISBN 80-7113-111-3.

BALOGOVÁ, Beáta. „Existuje etiketa v sociálnej práci?“ in Sociálna pedagogika, sociálna práca a sociálna andragogika – aktuálne otázky teórie a praxe, ed. TOKÁROVÁ, Anna – MATULAJOVÁ, Tatiana, Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2008, s. 156-160. ISBN 978-80-8068-927-8.

BAŠTECKÁ, Bohumila. Klinická psychologie v praxi, Praha: Portál, 2003, 416 s. ISBN 80-7178-735-3.

DISMAN, Miroslav. Jak se vyrábí sociologická znalost. Třetí vydání. Praha: Karolinum, 2002. 374 s. ISBN 80-246-0139-7.

DOMBROVSKÝ, Tomáš. „Co očekávají zájemci o vysokoškolské studium,“ Psychologie dnes 11 (2013): 5.

ELICHOVÁ, Markéta. „Pěstování orchidejí a praxe charitativních organizací: Teologická reflexe charity a praxe v pomáhající organizaci,“ Caritas et Veritas 1(2011):30-33.

FISCHER, Ondřej – JINEK, Jakub. „Etika sociální práce,“ in Encyklopedie sociální práce, ed. MATOUŠEK, Oldřich, Praha: Portál, 2013, s. 154-158. ISBN 978-80-262-0366-7.

FISCHER, Ondřej, „K pojetí etiky pro sociální práci,“ in Etika pro sociální práci, ed. FISCHER, Ondřej, Praha: JABOK, 2008, s. 10-28. ISBN 978-80-904137-3-3.

FISCHER, Ondřej, „Role hodnost v etice pro sociální práci,“ in Etika pro sociální práci, ed. FISCHER, Ondřej, Praha: JABOK, 2008, s. 58-71. ISBN 978-80-904137-3-3.

HÁLA, Jaroslav. Psychosociální práce s maladjustovanými osobami, České Budějovice: JČU České Budějovice, 2005. 52 s. ISBN 80-7040-815-4.

HAVLÍKOVÁ, Jana. „Koexistence rozdílných pojetí sociální práce uvnitř jednoho zařízení,“ Sociální práce/Sociálna práca 3 (2009): 59-69.

JANKOVSKÝ, Jiří. Etika pro pomáhající profese. První vydání. Praha: Triton, 2003. 223 s. ISBN 80-7254-329-6.

JINEK, Jakub - KŘIŠŤAN, Alois. „Etická teorie a její aplikace – problém pro sociální práci“ Sociální práce/Sociálna práca 2 (2011): 125-132.

KOPŘIVA, Karel. Lidský vztah jako součást profese, Praha: Portál, 2013, 147 s. ISBN 978-80-262-0528-9.

KŘIŠŤAN, Alois. „Poselství workshopu č. 4: Jak mohou myšlenku spolupráce mezi stoupenci různých pojetí sociální práce podporovat školy?“ Sociální práce/Sociálna práca 3 (2009): 5-6.

KUBALČÍKOVÁ, Kateřina. „Poselství workshopu č. 2: Jak v praxi spolupracují a jak mohou spolupracovat stoupenci různých pojetí sociální práce?“ Sociální práce/Sociálna práca 3 (2009): 4-5.

LIPOVETSKY, Gilles. Soumrak povinnosti – Bezbolestná etika nových demokratických časů. 2. Vydání. Praha: Prostor, 2011. 384 s. ISBN 978-80-7260-237.

MACHULA, Tomáš. „Důstojnost“ in Encyklopedie sociální práce, ed. MATOUŠEK, Oldřich, Praha: Portál, 2013, s. 204-206. ISBN 978-80-262-0366-7.

MATOUŠEK, Oldřich. „Profesní etika,“ in Metody a řízení sociální práce, ed. MATOUŠEK, Oldřich, Praha: Portál, 2003, s 21-48. ISBN 80-7178-548-2.

MATOUŠEK, Oldřich. Encyklopedie sociální práce, Praha: Portál, 2013, s. 576. ISBN 978-80-262-0366-7.

MUSIL, Libor. „Poselství workshopu č. 1: Jak komunikovat s lidmi, kteří dělají sociální práci, ale jinak než my?“ Sociální práce/Sociálna práca 3 (2009): 3-4.

MUSIL, Libor. „Různorodost pojetí, nejasná nabídka a kontrola výkonu,“ Sociální práce/Sociálna práca 2 (2008): 60-70.

MUSIL, Libor. „Typologie pojetí sociální práce,“ in Sociálna pedagogika, sociálna práca a sociálna andragogika – aktuálne otázky teórie a praxe, ed. TOKÁROVÁ, Anna – MATULAJOVÁ, Tatiana, Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2008, s. 42-50. ISBN 978-80-8068-927-8.

MUSIL, Libor.-NEČASOVÁ, Mirka. „Zvládání nesourodých očekávání a morální orientace sociálních pracovníků“ in Etické kontexty sociální práce s rodinou, ed. ŠRAJER, Jindřich – MUSIL, Libor, České Budějovice – Brno: Albert, 2008, s. 83-106. ISBN 978-80-7326-145-0

NAVRÁTIL, Pavel. Úvod do teorií a metod sociální práce. První vydání. Brno: Marek Zeman, 2001. 162 s. ISBN 80-903070-0-0.

NAVRÁTILOVÁ, Jitka. „Vzdělávání v sociální práci,“ in Encyklopedie sociální práce, ed. MATOUŠEK, Oldřich, Praha: Portál, 2013, s. 509-511. ISBN 978-80-262-0366-7.

OPATRNÝ, Michal. Sociální práce a teologie. První vydání. Praha: Vyšehrad, 2013. 328 s. ISBN 978-80-7429-408-2.

RŮŽIČKOVÁ, Daniela – MUSIL, Libor. „Hledají sociální pracovníci kolektivní identitu?“ Sociální práce/Sociální práce 3 (2009): 79-90.

ŠRAJER, Jindřich. „Lidská důstojnost a sociální práce,“ Sociální práce/Sociální práce 2 (2006): 110-113.

TRHLÍKOVÁ, Jana – ÚLOVCOVÁ, Helena – VOJTĚCH, Jiří. „Přechod absolventů vyšších odborných škol do praxe a jejich uplatnění – I. etapa,“ Praha: Národní ústav odborného vzdělávání, 2005. 74 s.

Vzdělávací program sociální práce Vyšší odborné školy, Obchodní akademie a Střední zdravotnické školy v Domažlicích, Domažlice, 2009, 154 s.

WÁGNEROVÁ, Eliška et. al. Listina základních práv a svobod. Komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR a.s. 2012, 931 s. ISBN 978-80-7357-750-6.

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, v platném znění.

Elektronické zdroje:

„Etický kodex sociálních pracovníků ČR“, <http://www.eticky-kodex.cz/eticky-kodex-socialnich-pracovniku-cr/> (cit. 18.2.2014)

Seznam příloh:

- Příloha I   Dotazník pro studenty dálkové formy studia
- Příloha II   Dotazník pro studenty prezenční formy studia
- Příloha III   Tabulka č. 2 - odpovědi na otázku č. 16
- Příloha IV   Tabulka č. 3 – odpovědi na otázku č. 17

2) Pokud jste uvedl/a, že nechcete pracovat v oboru sociální práce, z jakého důvodu?

- a) Potřebuji nejméně vyšší odborné vzdělání v jakémkoliv oboru, abych mohl/a vykonávat jiné povolání.
  - b) Chci si rozšířit své vzdělání o novou odbornost.
  - c) Chci mít nějaký titul vedle jména.
  - d) Jiný důvod: _____
-

3) Jaký motivační faktor Vás nejvíc ovlivnil při rozhodnutí jít studovat obor sociální práce právě na VOŠ Domažlice a ne na jinou školu se stejným oborem?

- a) Škola má dobrou pověst.
- b) Škola je nenáročná.
- c) Škola je v místě mého bydliště, je pro mě časově lehce dosažitelná.
- d) Celkové výdaje spojené se studiem na této škole jsou pro mě finančně přijatelné.
- e) Již jsem navštěvoval/a stejné budovy školy, kde jsem dosáhl/a středoškolského vzdělání, jsem na školu zvyklý/á.
- f) Nechal/a jsem se ovlivnit přáteli či kolegy.
- g) Nezáleží mi na tom, jaký obor studuji, škola se mi jevila časově a finančně nejvýhodnější.
- h) Jiný důvod: _____

4) Jaký je Váš názor na práci v oboru sociální práce po řádném ukončení studia v současné době?

- a) Budu usilovat o práci na pozici sociálního pracovníka.
  - b) Budu usilovat o práci v oblasti sociálních služeb na jakékoliv pozici, která vyžaduje vzdělání.
  - c) Budu usilovat o práci v oblasti sociálních služeb na jakékoliv pozici.
  - d) O práci v sociálních službách budu usilovat jen v krajním případě, budu se však snažit v oboru nepracovat.
  - e) Budu pokračovat v dalším vzdělávání v oboru sociální práce.
  - f) Nechci pracovat v oblasti sociálních služeb. (V tomto případě popište, proč jste nastoupili na tuto školu)
-

g) Jiný důvod: _____

---

5) Pokud se Váš názor na výkon povolání sociálního pracovníka změnil (od motivace nastoupit na školu do současné doby), napište, jaké faktory tuto změnu způsobily?

---

6) Měl/a jste před nástupem na VOŠ nějakou zkušenost se sociální prací?

Můžete uvést více odpovědí.

- a) Pracuji jako sociální pracovník.
- b) Pracuji v oblasti sociálních služeb nebo v jiném oboru, kde je zřízena pozice sociálního pracovníka.
- c) Ano, jen jako pozorovatel – sociální práci vykonával nějaký člen rodiny.
Stručně popište _____
- d) Ano, jen jako pozorovatel – viděl/a jsem činnost sociálních pracovníků v okolí.
Stručně popište _____
- e) Aktivně jsem se zúčastnil/a sociální práce jako její poskytovatel.
Stručně popište _____
- f) Aktivně jsem se zúčastnil/a sociální práce jako klient (přímý uživatel, nepřímý uživatel).
Stručně popište _____
- g) Nemám žádnou osobní zkušenost se sociální prací.

7) Ovlivnila Vás tato zkušenost při rozhodnutí o studiu sociální práce?

- a) Ano
- b) Ne

8) Pokud jste odpověděl/a ano, napište, jak Vás ovlivnila?

---

9) Jaká motivace pomoci je Vám nejbližší?

(seřad'te od 1 – nejvíce prioritní, po 4 – nejméně prioritní)

- a) pomoc z lásky k bližnímu _____
b) pomoc na základě lidské důstojnosti _____
c) pomoc na základě soucitu s ostatními _____
d) pomoc na základě solidarity s ostatními _____

10) Zaškrtněte pět tvrzení, která nejvíce vystihují Vaší motivaci věnovat se kariéře sociálního pracovníka? Následně těchto pět tvrzení označte čísly od 1 do 5 podle jejich priority, kdy 1 znamená nejvíce prioritní.

a) Pomáhám lidem, protože je mám rád .	b) Náboženská povinnost.
c) Mám vnitřní potřebu pomáhat lidem.	d) Chci pracovat mezi lidmi.
e) Možnost ovlivňovat životy ostatních lidí.	f) Jistota zaměstnání.
g) Možnost podílet se na změnách v okolí.	h) Soucit s ostatními.
i) Příležitost dělat kariéru v oboru sociální práce .	j) Uznání ze strany společnosti.
k) Budu tak dobrý, že dokážu všem poradit.	l) Působila na mě jiná osoba.
m) Líbí se mi smysl sociální práce, tedy pomáhat ostatním.	n) Osobní zkušenost se sociální prací.
o) Pomáhat ostatním cítím jako splacení dluhu.	p) Sociální spravedlnost.
q) Dobré finanční ohodnocení v sociální práci.	r) Nevěděl jsem, co dělat.
s) Lidská důstojnost.	t) Lásky k bližnímu.
u) mírnění utrpení.	v) Pocit sounáležitosti.
w) Jiné faktory: _____	

11) Kompetence sociálního pracovníka získané v průběhu studia:

(seřad'te od 1 – nejvíce prioritní, po 4 – nejméně prioritní)

- a) využiji jako prostředek k pomoci ostatním lidem _____
b) využiji jako prostředek k pomoci řešení problémů v mé rodině _____
c) využiji jako prostředek k řešení vlastních problémů _____
d) využiji jako prostředek ke své kariéře _____

12a) PRACUJI V OBORU - Které tři z níže uvedených kompetencí, jsou podle Vás nejvíce typické pro Váš přístup ve Vaší organizaci?

12b) NEPRACUJI V OBORU - Které tři z níže uvedených kompetencí, by měly podle Vás být nejvíce typické pro sociálního pracovníka?

- a) administrativní úkoly
b) komplexní posouzení různorodých a individuálních okolností klienta a jeho situace
c) navázání vztahu s klientem
d) naplňování práv znevýhodněných
e) znalost příslušné legislativy
f) posilování schopnosti klienta zvládat vlastní situaci
g) zabývání se zejména klientovými specifickými potřebami
h) prosazování zájmů svých klientů
ch) vyřizování své agendy
i) spolupráce s dalšími pomáhajícími profesemi
j) empatický a ochotný přístup
k) aktivní nasazení v rámci řešení klientovi situace

13) Jak si představujete prostředí, ve kterém byste chtěl/a přednostně vykonávat sociální práci?

---

14) Povídají si klienti sociálního zařízení o přístupu sociálních pracovníků k práci. Který z názorů se nejvíce blíží Vašemu osobnímu přístupu?

- a) Pan Pavel říká: Většina pracovníků má k nám ryze profesionální přístup.
b) Paní Adéla říká: Většina pracovníků ve svém přístupu dbá hlavně na předpisy.
c) Pan František říká: Většina pracovníků k nám projevuje laskavý, vstřícný přístup.
d) Paní Agáta říká: Většina pracovníků se snaží do řešení problému klienta zapojit i širší okolí.

15) S jakou definicí pojmu uživatele služby se nejvíce ztotožňujete?

- a) Rovnocenný partner.
b) Zákazník (je součástí smlouvy mezi poskytovatelem a příjemcem. Služby mohou být dány např. zákonem o sociálních službách, zakázku nemusí dávat koncový uživatel služby, ale např. stát nebo obec).
c) Uživatel služby (očekávající blízkost, empatii, celkové naladění a porozumění sociálního pracovníka na jeho celkové potřeby a poskytování aktivní pomoci tam, kde je to potřeba).
d) Pacient (který mimo svého stavu, musí nebo dobrovolně chce strpět péči).

16a) PRACUJI V OBORU - Jaké sociální služby či programy vykonáváte. Označte je křížkem. Kolečkem označte pět služeb či programů, které byste chtěl/a vykonávat.

16a) NEPRACUJI V OBORU - Jaké sociální služby či programy byste chtěl/a vykonávat? Označte pět služeb či programů.

1)chráněné bydlení	2)chráněná pracoviště
3)pobytová zařízení pro lidi s postižením	4)poradenství pro osoby se zdravotním postižením
5)psychiatrické léčebny	6)terapeutické komunity
7)denní centra pro seniory	8)domovy pro seniory
9)hospic	10)stacionáře
11)svěpomocné skupiny	12)občanské poradny
13)služby pro bezdomovce	14)sociální práce s prostitutkami
15)sociální firmy	16)podporované zaměstnání
17)dluhové poradenství	18)rodinná centra
19)manželské poradenství	20)sociálně právní ochrana dětí
21)azylové domy pro matky s dětmi	22)pěstounská péče
23)osvojení	24)nízkoprahové zařízení pro děti a mládež
25)ústavní zařízení pro děti a mládež	26)programy pro ohrožené děti a mládež
27)školní sociální pracovník	28)multidisciplinární týmy pro mládež
29)terénní práce s uživateli drog	30)terénní práce v soc. vyloučených lokalitách
31)kontaktní centra	32)system včasné intervence
33)multisystemická terapie	34)vězeňství

17a) PRACUJI V OBORU - S jakými klienty pracujete? Označte je křížkem. Kolečkem označte pět klientů s jejich specifickými problémy, se kterými byste nejraději pracoval/a?

17b) NEPRACUJI V OBORU - S jakými klienty s jejich specifickými problémy byste nejraději pracoval/a? Označte pět klientů.

1)sociálně slabá více problémová rodina	2)rodina v rozvodu
3)obecně práce s rodinou	4)týrané a zneužívané děti
5)psychicky traumatizované děti	6)oběti domácího násilí
7)mentálně postižení	8)duševně nemocní
9)zdravotně postižení	10)smyslově postižení
11)tělesně postižení	12)dlouhodobě nemocní
13)staří lidé	14)umírající lidé

15) osoby, které ztratily blízkého člověka	16) závislí na nealkoholových drogách (drogová závislost)
17) závislí na alkoholu	18) jiné závislosti
19) riziková mládež (všeobecně ohrožená mládež)	20) děti ulice (bezprizorní mládež)
21) extremistické skupiny	22) mládež obecně
23) prostitující (na ulici)	24) bezdomovci
25) nezaměstnaní	26) předlužení a ohrožení chudobou
27) komunity – sociálně vyloučené lokality	28) menšiny
29) imigranti a uprchlíci	30) nebezpeční recidivisté

18) Jaké základní principy služby jsou vám nejbližší?

- a) povinnost organizace spravedlivě distribuovat zdroje a podporovat veřejné blaho
- b) právo klienta na sebeurčení, akceptace, důvěra apod.
- c) empatie, opravdovost, ryzost smyslů
- d) kolektivní akce

19a) PRACUJI V OBORU - Čím se při rozhodování při výkonu práce necháváte nejvíce ovlivnit?

19b) NEPRACUJI V OBORU - Čím byste se při rozhodování při výkonu práce nechali více ovlivnit?

- a) osobním přesvědčením
- b) prosazovanou ideologií
- c) jasně danými předpisy, zákony
- d) profesním etickým kodexem

20) Podrobněji popište, jakou jste měl/a představu o sociální práci před nástupem na VOŠ?

---

21) Popište, jakou máte představu o sociální práci nyní?

---

22) Jeví se Vám práce na pozici sociálního pracovníka lepší, než pracovat v oblasti sociálních služeb nebo v jiném oboru, kde se setkáváte s pozicí sociálního pracovníka. Pokud ano, tak v čem?

---

23) Co Vás na výkonu profese sociálních pracovníků nejvíc přitahuje?

---

24) Co Vás na výkonu profese sociálních pracovníků nejvíc odrazuje?

---

25) Co zapříčinilo změny ve Vašem smýšlení o sociální práci?

Příloha II   Dotazník pro studenty prezenčního studia

Forma studia   a) denní   b) dálkové
Ročník   1.   2.   3.
Pohlaví   a) žena   b) muž
Věk   : _____
Obor předcházejícího vzdělání : _____
Nejvyšší dosažené vzdělání: a) SŠ, SOŠ   b) VOŠ   c) VŠ tříleté   d) VŠ pěti a víceleté
Dosažené vzdělání v oboru sociální práce: a) doposud žádné   b) v kurzu   c) SŠ, SOŠ
Vzdálenost do školy v km (pokud dojíždíte) : _____

1) Jaká byla, ve vztahu k výkonu profese sociálního pracovníka po studiu, Vaše motivace pro studium sociální práce na VOŠ Domažlice?

- a) Nastoupil/a jsem na studium, abych mohl/a po ukončení studia pracovat jako sociální pracovník.
- b) Nastoupil/a jsem na studium, abych mohl/a po ukončení studia pracovat v sociálních službách.
- c) Nastoupil/a jsem s tím, že po ukončení studia nechci pracovat v oboru sociální práce, ani v sociálních službách.

2) Pokud jste uvedl/a, že nechcete pracovat v oboru sociální práce, z jakého důvodu?

- a) Potřebuji nejméně vyšší odborné vzdělání v jakémkoliv oboru, abych mohl/a vykonávat jiné povolání.
- b) Chci si rozšířit své vzdělání o novou odbornost.
- c) Chci mít nějaký titul vedle jména.
- d) Jiný důvod: _____

3) Jaký motivační faktor Vás nejvíc ovlivnil při rozhodnutí jít studovat obor sociální práce právě na VOŠ Domažlice a ne na jinou školu se stejným oborem?

- a) Škola má dobrou pověst.
- b) Škola je nenáročná.
- c) Škola je v místě mého bydliště, je pro mě časově lehce dosažitelná.
- d) Celkové výdaje spojené se studiem na této škole jsou pro mě finančně přijatelné.
- e) Již jsem navštěvoval/a stejné budovy školy, kde jsem dosáhl/a středoškolského vzdělání, jsem na školu zvyklý/á.
- f) Nechal/a jsem se ovlivnit přáteli či kolegy.
- g) Nezáleží mi na tom, jaký obor studuji, škola se mi jevila časově a finančně nejvýhodnější.
- h) Jiný důvod: _____

4) Jaký je Váš názor na práci v oboru sociální práce po řádném ukončení studia v současné době?

- a) Budu usilovat o práci na pozici sociálního pracovníka.
- b) Budu usilovat o práci v oblasti sociálních služeb na jakékoliv pozici, která vyžaduje vzdělání.
- c) Budu usilovat o práci v oblasti sociálních služeb na jakékoliv pozici.
- d) O práci v sociálních službách budu usilovat jen v krajním případě, budu se však snažit v oboru nepracovat.
- e) Budu pokračovat v dalším vzdělávání v oboru sociální práce.
- f) Nechci pracovat v oblasti sociálních služeb. (V tomto případě popište, proč jste nastoupili na tuto školu)

_____

g) Jiný důvod: _____

_____

5) Pokud se Váš názor na výkon povolání sociálního pracovníka změnil (od motivace nastoupit na školu do současné doby), napište, jaké faktory tuto změnu způsobily?

_____

_____

_____

**6) Měl/a jste před nástupem na VOŠ nějakou zkušenost se sociální prací?
Můžete uvést více odpovědí.**

- a) Ano, jen jako pozorovatel – sociální práci vykonával nějaký člen rodiny.
Stručně popište _____
- b) Ano, jen jako pozorovatel – viděl/a jsem činnost sociálních pracovníků v okolí.
Stručně popište _____
- c) Aktivně jsem se zúčastnil/a sociální práce jako její poskytovatel.
Stručně popište _____
- d) Aktivně jsem se zúčastnil/a sociální práce jako klient (přímý uživatel, nepřímý uživatel).
Stručně popište _____
- e) Nemám žádnou osobní zkušenost se sociální prací.

7) Ovlivnila Vás tato zkušenost při rozhodnutí o studiu sociální práce?

- a) Ano
b) Ne

8) Pokud jste odpověděl/a ano, napište, jak Vás ovlivnila?

_____

_____

9) Jaká motivace pomoci je Vám nejbližší?

(seřad'te od 1 – nejvíce prioritní, po 4 – nejméně prioritní)

- a) pomoc z lásky k bližnímu _____
- b) pomoc na základě lidské důstojnosti _____
- c) pomoc na základě soucitu s ostatními _____
- d) pomoc na základě solidarity s ostatními _____

10) Zaškrtněte pět tvrzení, která nejvíce vystihují Vaší motivaci věnovat se kariéře sociálního pracovníka? Následně těchto pět tvrzení označte čísly od 1 do 5 podle jejich priority, kdy 1 znamená nejvíce prioritní.

a) Pomáhám lidem, protože je mám rád .	b) Náboženská povinnost.
c) Mám vnitřní potřebu pomáhat lidem.	d) Chci pracovat mezi lidmi.
e) Možnost ovlivňovat životy ostatních lidí.	f) Jistota zaměstnání.
g) Možnost podílet se na změnách v okolí.	h) Soucit s ostatními.
i) Příležitost dělat kariéru v oboru sociální práce .	j) Uznání ze strany společnosti.
k) Budu tak dobrý, že dokážu všem poradit.	l) Působila na mě jiná osoba.
m) Líbí se mi smysl sociální práce, tedy pomáhat ostatním.	n) Osobní zkušenost se sociální prací.
o) Pomáhat ostatním cítím jako splacení dluhu.	p) Sociální spravedlnost.
q) Dobré finanční ohodnocení v sociální práci.	r) Nevěděl jsem, co dělat.
s) Lidská důstojnost.	t) Lásky k bližnímu.
u) mírnění utrpení.	v) Pocit sounáležitosti.
w) Jiné faktory: _____	
- _____

11) Kompetence sociálního pracovníka získané v průběhu studia:

(seřad'te od 1 – nejvíce prioritní, po 4 – nejméně prioritní)

- a) využiji jako prostředek k pomoci ostatním lidem _____
- b) využiji jako prostředek k pomoci řešení problémů v mé rodině _____
- c) využiji jako prostředek k řešení vlastních problémů _____
- d) využiji jako prostředek ke své kariéře _____

12) Které tři z níže uvedených kompetencí, nejvíce odpovídají Vaším představám o kompetencích nejvíce typických pro sociálního pracovníka?

- a) administrativní úkoly
- b) komplexní posouzení různorodých a individuálních okolností klienta a jeho situace
- c) navázání vztahu s klientem

- d) naplňování práv znevýhodněných
- e) znalost příslušné legislativy
- f) posilování schopnosti klienta zvládat vlastní situaci
- g) zabývání se zejména klientovými specifickými potřebami
- h) prosazování zájmů svých klientů
- ch) vyřizování své agendy
- i) spolupráce s dalšími pomáhajícími profesemi
- j) empatický a ochotný přístup
- k) aktivní nasazení v rámci řešení klientovi situace

13) Jak si představujete prostředí, ve kterém byste chtěl/a přednostně vykonávat sociální práci?

---

14) Povídají si klienti sociálního zařízení o přístupu sociálních pracovníků k práci. Který z názorů se nejvíce blíží Vašemu osobnímu přístupu?

- a) Pan Pavel říká: Většina pracovníků má k nám ryze profesionální přístup.
- b) Paní Adéla říká: Většina pracovníků ve svém přístupu dbá hlavně na předpisy.
- c) Pan František říká: Většina pracovníků k nám projevuje laskavý, vstřícný přístup.
- d) Paní Agáta říká: Většina pracovníků se snaží do řešení problému klienta zapojit i širší okolí.

15) S jakou definicí pojmu uživatele služby se nejvíce ztotožňujete?

- a) Rovnocenný partner.
- b) Zákazník (je součástí smlouvy mezi poskytovatelem a příjemcem. Služby mohou být dány např. zákonem o sociálních službách, zakázku nemusí dávat koncový uživatel služby, ale např. stát nebo obec).
- c) Uživatel služby (očekávající blízkost, empatii, celkové naladění a porozumění sociálního pracovníka na jeho celkové potřeby a poskytování aktivní pomoci tam, kde je to potřeba).
- d) Pacient (který mimo svého stavu, musí nebo dobrovolně chce strpět péči).

16) Jaké sociální služby či programy byste chtěl/a vykonávat?

(označte pět služeb či programů)

1) chráněné bydlení	2) chráněná pracoviště
3) pobytová zařízení pro lidi s postižením	4) poradenství pro osoby se zdravotním postižením
5) psychiatrické léčebny	6) terapeutické komunity
7) denní centra pro seniory	8) domovy pro seniory
9) hospic	10) stacionáře
11) svépomocné skupiny	12) občanské poradny
13) služby pro bezdomovce	14) sociální práce s prostitutkami
15) sociální firmy	16) podporované zaměstnání
17) dluhové poradenství	18) rodinná centra
19) manželské poradenství	20) sociálně právní ochrana dětí
21) azylové domy pro matky s dětmi	22) pěstounská péče
23) osvojení	24) nízkoprahové zařízení pro děti a mládež
25) ústavní zařízení pro děti a mládež	26) programy pro ohrožené děti a mládež
27) školní sociální pracovník	28) multidisciplinární týmy pro mládež
29) terénní práce s uživateli drog	30) terénní práce v soc. vyloučených lokalitách
31) kontaktní centra	32) systém včasné intervence
33) multisystemická terapie	34) vězeňství

17) S jakými klienty s jejich specifickými problémy byste nejraději pracoval/a?

(označte pět klientů)

1) sociálně slabá více problémová rodina	2) rodina v rozvodu
3) obecně práce s rodinou	4) týrané a zneužívané děti
5) psychicky traumatizované děti	6) oběti domácího násilí
7) mentálně postižení	8) duševně nemocní
9) zdravotně postižení	10) smyslově postižení
11) tělesně postižení	12) dlouhodobě nemocní
13) staří lidé	14) umírající lidé

15) osoby, které ztratily blízkého člověka	16) závislí na nealkoholových drogách (drogová závislost)
17) závislí na alkoholu	18) jiné závislosti
19) riziková mládež (všeobecně ohrožená mládež)	20) děti ulice (bezprizorní mládež)
21) extremistické skupiny	22) mládež obecně
23) prostitující (na ulici)	24) bezdomovci
25) nezaměstnaní	26) předlužení a ohrožení chudobou
27) komunity – sociálně vyloučené lokality	28) menšiny
29) imigranti a uprchlíci	30) nebezpeční recidivisté

18) Jaké základní principy služby jsou vám nejbližší?

- a) povinnost organizace spravedlivě distribuovat zdroje a podporovat veřejné blaho
- b) právo klienta na seburčení, akceptace, důvěra apod.
- c) empatie, opravdovost, ryzost smyslů
- d) kolektivní akce

19) Čím byste se při rozhodování při výkonu práce nechali více ovlivnit?

- a) osobním přesvědčením
- b) prosazovanou ideologií
- c) jasně danými předpisy, zákony
- d) profesním etickým kodexem

20) Popište, jakou jste měl/a představu o sociální práci před nástupem na VOŠ?

---

21) Popište, jakou máte představu o sociální práci nyní?

---

22) Co Vás na výkonu profese sociálních pracovníků nejvíc přitahuje?

---

23) Co Vás na výkonu profese sociálních pracovníků nejvíc odrazuje?

---

24) Co zapříčinilo změny ve Vašem smýšlení o sociální práci?

Poznámky:

Tabulka č. 2

Jaké sociální služby či programy jsou pro vás zajímavé?			
Osoby se zdravotním postižením	RPS	RDP	RDN
Chráněné bydlení	1	10	21
Chráněná pracoviště	10	12	28
Ústavní zařízení pro lidi s postižením	11	11	14
Poradenství pro osoby se zdravotním postižením	9	15	20
Stacionáře	6	5	10
Sociální firmy	5	2	3
Podporované zaměstnání	1	2	4
Psychiatrické léčebny	8	5	10
Senioři a umírající			
Denní centra pro seniory	2	14	7
Domovy pro seniory	6	14	11
Hospic	2	3	4
Sociálně vyloučení			
Služby pro bezdomovce	0	5	5
Sociální práce s prostitutkami	3	5	7
Dluhové poradenství	6	3	6
Terénní práce s uživateli drog	8	5	3
Terénní práce v soc. vyloučených lokalitách	5	5	2
Kontaktní centra	2	1	4
Vězeňství	10	2	3
Klient s různými problémy			
Svépomocné skupiny	3	8	6
Občanské poradny	16	14	25
Terapeutické komunity	9	7	18
sociální práce s ohroženou rodinou			
Rodinná centra	12	10	13
Manželské poradenství	13	5	6

Sociálně právní ochrana dětí	50	7	14
Azylové domy pro matky s dětmi	8	6	14
Pěstounská péče	14	9	11
Osvojení	6	3	6
System včasné intervence	0	3	0
Multisystemická terapie	1	2	1
Sociální práce s dětmi a mladistvými			
Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež	13	9	8
Ústavní zařízení pro děti a mládež	22	11	14
Programy pro ohrožené děti a mládež	13	7	9
Školní sociální pracovník	15	4	13
Multidisciplinární týmy pro mládež	2	2	0

Tabulka č. 3

S jakými klienty s jejich specifickými problémy byste nejraději pracoval?			
Osoby se zdravotním postižením	RPS	RDP	RDN
Mentálně postižení	13	16	17
Duševně nemocní	8	8	13
Zdravotně postižení	8	18	12
Smyslově postižení	5	7	9
Tělesně postižení	7	18	15
Dlouhodobě nemocní	1	6	1
Senioři a umírající			
Staří lidé	9	16	12
Umírající lidé	2	7	3
Sociálně vyloučení			
Prostituuující (na ulici)	3	3	6
Bezdomovci	0	5	2
Nezaměstnaní	13	8	21
Předlužení a ohrožení chudobou	9	5	7
Komunity – sociálně vyloučené lokality	2	3	4
Menšiny	3	6	6
Imigranti a uprchlíci	3	3	9
Nebezpeční recidivisté	3	1	2
Sociální práce s ohroženou rodinou			
Sociálně slabá více problémová rodina	8	9	7
Rodina v rozvodu	23	14	23
Obecně práce s rodinou	33	19	32
Týrané a zneužívané děti	24	10	15
Psychicky traumatizované děti	16	4	8
Oběti domácího násilí	18	5	14
Sociální práce s dětmi a mladistvými			

Riziková mládež	20	7	18
Děti ulice	17	10	17
Extremistické skupiny	2	2	3
Mládež obecně	26	14	33
Nezařazené			
Osoby, které ztratily blízkého člověka	8	9	13
Závislí na nealkoholových drogách (drogová závislost)	8	5	10
Závislí na alkoholu	3	3	5
Jiné závislosti	2	1	3

Abstrakt

ČÁNI, Š. *Vztah studentů vyšší odborné školy sociální práce k výkonu profese sociálního pracovníka po ukončení vzdělání*. České Budějovice 2014. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra etiky, psychologie a charitativní práce. Vedoucí práce M. Elichová

Klíčová slova: vzdělávání v sociální práci, sociální pracovník, pracovník v sociálních službách, pojetí sociální práce, klient, etické dilema

Práce se zabývá vztahem studentů Vyšší odborné školy sociální práce v Domažlicích k výkonu profese sociálního pracovníka po ukončení studia na této škole. Práce je koncipována způsobem, kdy jsou k teoretickým východiskům přiřazovány a analyzovány výsledky vlastního výzkumného šetření, které bylo prováděno mezi studenty na uvedené škole. Výzkumné šetření je zaměřeno na zjištění faktorů, které ovlivnily studenty školy k rozhodnutí studovat sociální práci konkrétně na uvedené škole, na zjištění, zda studenti chtějí po ukončení vzdělání vykonávat profesi sociálního pracovníka, k jakému pojetí sociální práce inklinují, a na zjištění, s jakým klientem by chtěli pracovat. V etické části je rozebírána otázka, zda se lze zbavit odpovědnosti za rozhodování při výkonu profese sociálního pracovníka zvolením organizace s určitým pojetím sociální práce.

Abstract

The relationship of students of higher specialized school of social work to the pursue of the profession of social worker after finishing education.

Key words: education in the area of social work, social worker, worker in social services, interpretation of social work, client, ethical dilemma,

The thesis deals with relationship of students of higher specialized school of social work in Domazlice to the pursue of the profession of social worker after finishing education at this school. In the thesis, theoretical bases are assigned and analyzed to results of own research, which was performed among the students at the mentioned school. The research is focused on finding out factors, which influenced students of the school to the decision to study social work specifically at the school mentioned above; on finding out, whether the students wish to pursue the profession of social worker after finishing education, to which conception of social work they incline; and on finding out, what sort of clients they would like to work with. In the ethical part, the question is analysed, whether it is possible to dispose the responsibility for making decisions during the pursue of the profession of a social worker by chosing an organization with certain conception of social work.